

**T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**BÖLGESEL KALKINMA FARKLILIKLARININ
GİDERİLMESİNDE BÖLGESEL KALKINMA
POLİTİKALARI VE KALKINMA AJANSLARININ
ÖNEMİ: KARACADAĞ KALKINMA AJANSI**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Emrah KIRATOĞLU

ŞANLIURFA-2015

**T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**BÖLGESEL KALKINMA FARKLILIKLARININ
GİDERİLMESİNDE BÖLGESEL KALKINMA
POLİTİKALARI VE KALKINMA AJANSLARININ
ÖNEMİ: KARACADAĞ KALKINMA AJANSI**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Emrah KIRATOĞLU

Danışman:

Yrd. Doç. Mahmut İNAN

ŞANLIURFA-2015

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Maliye Anabilim Dalı 115218004 numaralı Emrah KIRATOĞLU'nun hazırladığı "*Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma Ajanslarının Önemi: Karacadağ Kalkınma Ajansı*" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması, 27/11/ 2015 tarihinde, saat 15.00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

27/11/2015

(Danışman)
Yrd. Doç. Dr. Mahmut İNAN

Üye
Yrd. Doç. Dr. Ayşe CEBECİ

Üye
Yrd. Doç. Dr. Abdunnur YILDIZ

Bu tezin Maliye Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

31.../12..5
Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM
Müdür V.

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılarının, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Maliye Anabilim Dalına bağlı Maliye Bilim Dalı 115218004 no'lu Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma Ajanslarının Önemi: Karacadağ Kalkınma Ajansı" konulu tezdeki bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntılarının bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin bu tezde yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, bu tezin ve diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

(30/12/2015)

Emrah KIRATOĞLU

İLETİŞİM ADRESİ :

5024 Sok. Merkez Mah. Mercan Sitesi
B / 12 KARAKÖPRÜ / ŞANLIURFA

Tlf. Kod. (0 506) 863 88 36

e-mail : yigt_emrah@hotmail.com

1.1. BÖLGESEL KALKINMA

1.2. BÖLGESEL YENİLENEBİLİR

1.3. BÖLGESEL KALKINMA

1.4. BÖLGESEL KALKINMA

1.4.1. Sosyal Kadınlar

1.4.2. Kalkınma Kurulu

ÖNSÖZ

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte önem kazanan kalkınma kavramı günümüzde de aynı önemini devam ettirmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden günümüze kadar geçen sürede kalkınma kavramı küreselleşme ve yeni ortaya çıkan olguların etkisi ile sürekli olarak farklılaşmıştır. Dünyada ortaya çıkan ekonomik ve politik etkileşim bazı ülkelerin belirli bölgelerine pozitif etki katarken, bazı ülkelerde ise aynı sınırlar içerisinde bile farklı gelişme düzeylerini ortaya çıkarmıştır.

Ülkemizde ise bölgeler arasındaki farklılıkları minimum seviyelere indirmeye yönelik temel politika enstrümanı olarak AB'nin direktifinde kalkınma ajanslarının oluşturulması ön görülmüştür. Bu tez çalışmasında genel olarak bölgesel kalkınma, Türkiye'de uygulanan kalkınma planları, Kalkınma Ajanslarının kuruluş süreci ve özelde TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi'nde kurulan Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde ve bölge ekonomisine etkileri incelenmesi amaçlanmıştır.

Emrah KIRATOĞLU

10.12.2015

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR.....	VII
TABLO LİSTESİ.....	XI
ŞEKİL LİSTESİ.....	XIV
GRAFİK LİSTESİ.....	XV
TÜRKÇE ÖZET.....	XVI
YABANCI DİLDE ÖZET.....	XVII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

1.1. BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI	4
1.2. BÖLGESEL DENGESİZLİKLER.....	8
1.3. BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI.....	11
1.4.BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARININ İLKELERİ.....	13
1.4.1. Sosyal Karlılık İlkesi.....	13
1.4.2. Kalkınma Kutbu İlkesi.....	13

1.4.3.	Halkın Katılım İlkesi.....	14
1.5.	BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARININ ARAÇLARI.....	14
1.5.1.	Bölgesel Planlama.....	14
1.5.2.	Bölgesel Kalkınmayı Destekleyici Kamu Yatırımları.....	15
1.5.3.	Bölgesel Kalkınmayı Destekleyici Teşvik Tedbirleri.....	15
1.6.	BÖLGESEL KALKINMA KURAMI	15
1.6.1.	Neo Klasik Büyüme ve İçsel Büyüme Modelleri	16
1.6.2.	Kalkınma İktisadı Kuramı	19
1.6.2.1.	Rosenstein-Rodan Kalkınma Modeli	19
1.6.2.2.	İhracat-Tabanlı Kalkınma Modeli.....	20
1.6.2.3.	Birikimli Nedensellik Kalkınma Modeli.....	20
1.6.2.4.	Büyüme Kutupları.....	20
1.6.3.	İktisadi Coğrafya.....	21
1.6.4.	Yeni Ekonomik Coğrafya Modelleri.....	21
1.7.	BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....	22
1.7.1.	Bölgesel Kalkınma Ajansları Üzerine Tanımlar.....	22
1.7.2.	Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı.....	24
1.7.3.	Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Genel Özellikleri.....	26
1.7.3.1.	Kamusal Bir İşleme Kurulması.....	26
1.7.3.2.	Kurumsal Yapılarının Olması.....	26
1.7.3.3.	Bölgesel Odaklı Olmaları.....	27
1.7.3.4.	Aşağıdan Yukarıya Doğru Örgüt Yapılarının Olması.....	27
1.7.3.5.	Özerk veya Yarı Özerk Olmaları.....	27
1.7.4.	Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri.....	28
1.7.5.	Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finans Kaynakları.....	29
1.7.6.	Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları / Hedefleri.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI.....	32
2.2. AVRUPA BİRLİĞ'İNDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	34
2.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL GİRİŞİMLERİ.....	38
2.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL POLİTİKA MALİ ARAÇLARI...40	
2.4.1. Avrupa Sosyal Fonu (ESF).....	40
2.4.2. Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF).....	40
2.4.3. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (EAGGF).....	41
2.4.4. Balıkçılığı Yönlendirme Amacı (FIFIG).....	41
2.4.5. Uyum Fonu	41
2.4.6. Katılım Öncesi Mali Araçlar.....	42
2.5. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI UYGULAMA DÖNEMLERİ.....	43
2.5.1. 1989-1993 Program Dönemi	43
2.5.2. 1994-1999 Program Dönemi.....	45
2.5.3. 2000-2006 Program Dönemi.....	47
2.5.4. 2007-2013 Program Dönemi.....	48
2.5.5. 2014-2020 Program Dönemi.....	49
2.6. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI UYGULAMA DÖNEMLERİ.....	50
2.6.1. Planlı Dönem Öncesi Kalkınma Politikaları.....	51
2.6.1.1. 1923-1950 Dönemi (Devletçilik Dönemi).....	51
2.6.1.2. 1950-1960 Dönemi (Liberal Dönem).....	53
2.6.2. Planlı Dönem Sonrası Kalkınma Politikaları.....	54

2.6.2.1. 1960-1983 Arası Dönem Kalkınma Politikaları.....	55
2.6.2.2. 1983-2000 Arası Dönem Kalkınma Politikaları.....	57
2.6.2.3. 2000 Sonrası Kalkınma Politikaları.....	60
2.7. AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİK SÜRECİNİN TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI AÇISINDAN ÖNEMİ.....	64
2.8. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KALKINMA AJANSLARI.....	65
2.8.1. Ajansların Yasal Statüleri.....	67
2.8.2. Ajansların İdari Yapıları.....	68
2.8.3. Ajansların Finans Kaynakları	69
2.9.TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....	69
2.9.1. Ajansların Yasal Statüleri.....	72
2.9.2. Ajansların İdari Yapıları.....	74
2.9.3. Ajansların Finans Kaynakları.....	78
2.9.4. Ajansların Hesap Verebilirliği/Denetimi.....	79
2.10. AB İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI VE TRC2 BÖLGESİ

3.1. AJANSIN KURULUŞ SÜRECİ.....	84
3.2. AJANSIN VİZYONU VE MİSYONU.....	84
3.3. AJANSIN GÖREV VE YETKİLERİ.....	85
3.4. AJANSIN POLİTİKA ÖNCELİKLERİ.....	86
3.5. AJANSIN TEŞKİLAT YAPISI.....	88

3.6. AJANSIN BÜTÇESİ VE FİNANSMAN YAPISI.....	91
3.7. AJANS TARAFINDAN AÇILAN DESTEK PROGRAMLARI.....	93
3.7.1. Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı.....	94
3.7.2. Turizm Altyapısı Mali Destek Programı.....	95
3.7.3. Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı.....	96
3.7.4. Doğrudan Faaliyet Desteği Programı.....	97
3.7.5. Teknik Destek Programı.....	98
3.7.6. Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programı.....	98
3.7.7. Cazibe Merkezleri Destekleme Programı.....	99
3.7.8. Bölgelerarası işbirliği programı.....	100
3.8. İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMİ SINIFLANDIRMASINA GÖRE TRC2 BÖLGESİ.....	100
3.9. TRC2 BÖLGESİNİN SOSYO EKONOMİK DURUMU.....	102
3.9.1. TCR2 Bölgesinde Nüfus.....	102
3.9.2. TRC2 Bölgesinde İstihdam.....	104
3.9.3. TCR2 Bölgesinde Eğitim.....	110
3.9.4. TRC2 Bölgesinde Sağlık.....	112
3.9.5. TCR2 Bölgesinde Gelir Dağılımı	113
3.9.5.1. Kişi Başı GSYH'nin Bölgesel Dağılımı.....	113
3.9.5.2. Gayri Safi Katma Değerin (GSKD) Bölgesel Dağılımı.....	116
3.10. KARACADAĞ KALKINMA AJANSININ DESTEKLEDİĞİ PROJE DURUMLARI.....	117
3.10.1. Şanlıurfa İli İçin Desteklenen Projeler	117
3.10.2. Şanlıurfa İlçeleri İçin Desteklenen Proje Durumları.....	119
3.10.3. Diyarbakır İli İçin Desteklenen Proje Durumları	123
3.10.4. Diyarbakır İlçeleri İçin Desteklenen Proje Durumları.....	126
3.10.5. Karacadağ Kalkınma Ajansının Proje Desteklerinin Kalkınmaya Etkisi.	130
3.11. AJANSA YÖNELİK SWOT ANALİZİ.....	133
SONUÇ.....	135
KAYNAKÇA.....	139

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AHİKA	: Ahiler Kalkınma Ajansı
ANKARAKA	: Ankara Kalkınma Ajansı
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BAKA	: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
BAKKA	: Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı
BEBKA	: Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı
BKA	: Bölge Kalkınma Ajansı
BM	: Birleşmiş Milletler
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CMDP	: Cazibe Merkezleri Destek Programı
ÇKA	: Çukurova Kalkınma Ajansı
DAKA	: Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DİKA	: Dicle Kalkınma Ajansı
DOĞAKA	: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
DOKA	: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EAGGF	: European Agricultural Guidance And Guarantee Fund (Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu)
EAGÜ	: En Az Gelişmiş Ülkeler
ECU	: European Currency Unit (Avrupa Para Birimi)

ERDF	: European Regional Development Fund (Arupa Birliği Bölgesel Kalkınma Fonu)
ESF	: European Social Fund (Avrupa Sosyal Fonu)
ESI	: European Structural and Investment Funds (Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları)
EURADA	: European Association of Development Agencies (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği)
FKA	: Fırat Kalkınma Ajansı
FIFIG	: Financial Instrument For Fisheries Guidance (Balıkçılığı Yönlendirme mali aracı)
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GDP	: Gross Domestic Product
GEKA	: Güney Ege Kalkınma Ajansı
GMKA	: Güney Marmara Kalkınma Ajansı
GSKD	: Gayrisafi Katma Değer
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yörelere
KUDAKA	: Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
KUZKA	: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
MARKA	: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
MEVKA	: Mevlana Kalkınma Ajansı
NUTS	: Nomenclature D'unités Territoriales Statistiques
İBB	: İstatistiki Bölge Birimi

İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İKA	: İpekyolu Kalkınma Ajansı
İSTKA	: İstanbul Kalkınma Ajansı
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezleri
İZKA	: İzmir Kalkınma Ajansı
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
ISPA	: Instrument For Structural Policies For Pre-Accession (Katılım Öncesi Süreç İçin Yapısal Politika Araçları)
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
OKA	: Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
ORAN	: Orta Anadolu Kalkınma Ajansı
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
ÖUKP	: Ön Ulusal Kalkınma Planı
PHARE	: Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies (Polonya ve Macaristan İçin Yeniden Yapılanma)
SAPARD	: Special Accession Programme for Agriculture and Rural (Tarımsal ve Kırsal Gelişme İçin Özel Katılım Programı)
SERKA	: Serhat Kalkınma Ajansı
SS	: Sanayi Sitesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SWOT	: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRAKYAKA	: Trakya Kalkınma Ajansı
TS-BİP	: Türkiye ile Suriye Arasında Yürütülen Bölgelerarası İşbirliği Programı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TVA : Tennessee Valley Authority
UP : Ulusal Program
USD : United States Dollars
YDO : Yatırım Destek Ofisi
ZEKA : Zafer Kalkınma Ajansı

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1.1: Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Çalışma Alanları ve Faaliyetleri.....	29
Tablo 2.1: AB'nin Bölgesel Girişimleri.....	38
Tablo 2.2: AB'nin 1989-1993 Bölgesel Politikalarının Hedefleri, Mali Araçları ve Girişimleri.....	44
Tablo 2.3: AB'nin 1994-1999 Bölgesel Politikalarının Hedefleri, Mali Araçları ve Girişimleri.....	45
Tablo 2.4: AB'nin 2000-2006 Bölgesel Politikalarının Hedefleri, Mali Araçları ve Girişimleri.....	47
Tablo 2.5: 2007-2013 AB'nin Hedefleri ve Kullandığı Mali Araçlar.....	48
Tablo 2.6: Avrupa Ülkelerinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kurulum Dönemleri.....	66
Tablo 2.7: Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Yasal Statüleri.....	68
Tablo 2.8: Türkiye'de Kalkınma Ajansları Hakkında Bilgiler.....	71
Tablo 3.1: 2009-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Gelirleri	91
Tablo 3.2: 2010-2014 Karacadağ Kalkınma Ajansı Giderleri (Milyon TL).....	92
Tablo 3.3: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı.....	93
Tablo 3.4: Şanlıurfa İli Nüfusunun 2013 Yılı İtibariyle İlçelere Dağılımı ve Toplam Nüfusa Oranı	103
Tablo 3.5: Diyarbakır İli Nüfusunun 2013 Yılı İtibariyle İlçelere Dağılımı ve Toplam Nüfusa Oranı.....	104
Tablo 3.6: Türkiye ve TRC2 Bölgesinde 2011-2014 Yılları Arası Nüfusun İşgücü ve İstihdam Durumu (15+ yaş) 1000 kişi.....	105

Tablo 3.7: Türkiye ve TRC2 Bölgesinde 2011-2014 Yılları Arası İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (15+ Yaş) 1000 Kişi.....	109
Tablo 3.8: 2013/2014 Eğitim Öğretim Yılı Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı (Türkiye-TRC2 Bölgesi).....	111
Tablo 3.9: 2012 Sağlık Hizmetleri Personel Sayısı, Hastane Sayısı ve Yatak Sayısı (Türkiye-TRC2 Bölgesi).....	112
Tablo 3.10: Düzey 2 Bölgeleri Kişi başına GSYH (Cari Fiyatlarla, 2001).....	114
Tablo 3.11: 2013 Yılı Düzey 1 Bazında Dilimler İtibariyle Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı Değerleri.....	116
Tablo 3.12: 2011 Yılı Cari Fiyatlarla Bölgesel Gayrisafi Katma Değer.....	117
Tablo 3.13: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Şanlıurfa).....	118
Tablo 3.14: Destek Miktarına Göre Şanlıurfa İlçeleri (2010-2014).....	120
Tablo 3.15: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Siverek-Viranşehir).....	121
Tablo 3.16: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Halfeti-Suruç-Birecik)....	122
Tablo 3.17: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Akçakale-Harran-Bozova-Ceylanpınar- Hilvan).....	123
Tablo 3.18: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destem Miktarı (Diyarbakır).....	125
Tablo 3.19: Destek Miktarına Göre Diyarbakır İlçeleri (2010-2014).....	126
Tablo 3.20: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Çınar-Ergani-Silvan)....	127
Tablo 3.21: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Çermik-Kulp-Çüngüş-Hani).....	128

Tablo 3.22: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Bismil-Dicle-Eğil).....	129
Tablo 3.23: Şanlıurfa'da Ekonomik Kalkınmaya Katkı Sağlayacak Destekler.....	131
Tablo 3.24: Diyarbakır'da Ekonomik Kalkınmaya Katkı Sağlayacak Destekler.....	132
Tablo 3.25: Karacadağ Kalkınma Ajansına Yönelik SWOT Analizi.....	133

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 3.1: Karacadağ Kalkınma Ajansı Teşkilat Yapısı.....88

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No

Grafik 3.1: Türkiye ve TRC2 Bölgesi 2011-2014 Yılları Arası İşgücüne Katılım Oranı.....	106
Grafik 3.2: Türkiye ve TRC2 Bölgesi 2011-2014 Yılları Arası İstihdam Oranı	107
Grafik 3.3: Türkiye ve TRC2 Bölgesi 2011-2014 Yılları Arası İşsizlik Oranları....	108
Grafik 3.4: 2014 Yılı Türkiye Geneli İstihdamın Sektörel Dağılışı.....	110
Grafik 3.5: 2014 Yılı TCR2 Bölgesi İstihdamın Sektörel Dağılışı.....	110

**BÖLGESEL KALKINMA FARKLILIKLARININ GİDERİLMESİNDE
BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE KALKINMA
AJANSLARININ ÖNEMİ: KARACADAĞ KALKINMA AJANSI**

ÖZET

Bu çalışmada, TRC2 (Şanlıurfa-Diyarbakır) bölgesinde, bölgesel kalkınma farklılıklarını gidermede Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rolü incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Karacadağ Kalkınma Ajansının bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasındaki rolünün belirlenmesidir.

Çalışma sonucunda,bölgede ekonomik ve sosyal açıdan en büyük sorun teşkil eden alanların eğitim, istihdam, sağlıkve sanayileşme olduğu tespit edilmiştir. Yapılan inceleme, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde sağladığı mali ve teknik desteklerle bu alanlarda iyileşme sağladığını göstermiştir.Ayrıca, ajansın bölgesel kalkınma ve gelişmenin yönetiminde ve yönlendirmesinde kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini ve güç birliğini sağlayan yeni bir yönetim mekanizması ortaya koyduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kalkınma Politikaları, Bölgesel Dengesizlikler, Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Karacadağ Kalkınma Ajansı.

**REGIONAL DEVELOPMENT POLICIES FOR ELIMINATING THE
DISCREPANCY OF REGIONAL DEVELOPMENT AND THE
IMPORTANCE OF DEVELOPMENT AGENCIES: KARACADAĞ
DEVELOPMENT AGENCY**

ABSTRACT

In this study; in the region of TRC2 (Şanlıurfa-Diyarbakır), the role of Karacadağ Development Agency in eliminating regional development differences is examined. The aim of the study is to specify the role of Karacadağ Development Agency in economical and social development of the region.

As a result of the study, the fields constituting the biggest problems in terms of economical and social aspects in the region are education, employment, health and industrialization. Research conducted shows that there is a betterment in the economical and technical supports of Karacadağ Development Agency in eliminating the regional imbalances. In addition, it is found that in terms of management and guidance to development and processing of the region, the agency executes a governance mechanism in order to supply collaboration and cooperation among private sector, public sector and non governmental organizations.

Key Words: Development Policies, Regional Imbalances, Regional Development, Regional Development Agencies, Karacadağ Development Agency.

GİRİŞ

Küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak kalkınma kavramı sürekli olarak sosyo ekonomik açıdan farklılaşmıştır. Beraberinde getirdiği problemlerle de çok önemli kırılmalara yol açmaktadır. Bu kırılmalardan neredeyse en ciddi, tüm ülkeler açısından büyük bir problem oluşturan bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının ortaya çıkmasıdır. Bu farklılıkları giderme zorunluluğunun getirisi olarak bölgesel politikalar ve bölgesel politikaların uygulanması aşamasında karşımıza bölgesel kalkınma ajansları çıkmaktadır.

Bölgesel kalkınma kavramı bir bölgede oluşan niteliksel ve niceliksel yöndeki bütün ilerlemelerin bir arada bulunmasıdır. Niteliksel olarak sosyal, kültürel, politik etmenler esas alınırken, niceliksel olarak da ekonomik etmenler esas alınmaktadır.

Bir ulusun kalkınması, bölgesel kalkınmadan geçer. Bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesi ise, yerel kalkınmanın gerçekleşmesini gerekli kılmaktadır. Bundan dolayıdır ki, ulusal düzeyde yürütülen ekonomik kalkınma politikaları terk edilerek yerel/bölgesel düzeyde kalkınma kuruluşlarına yönelinmiştir. Bu çerçevede, son on yıllık dönemde ülkeler, ulusal kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını gidermek için her bölgenin kendine özel avantajlı taraflarını ortaya çıkaracak, kendilerine özel problemlere çözümler üretecek bir bölgesel kalkınma politikasına yönelmişlerdir.

Bölgesel düzeyde ya da il düzeyinde kurulan kalkınma ajansları, bölge halkının mevcut potansiyellerini faaliyete geçirmeleri için destekleyen, kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliğini organize ederek, kaynak israfını önleyen, bir diğer ifadeyle kaynakların tam kapasiteyle kullanılmasını sağlayan, etki ettikleri bölgelerdeki proje üretim kapasitelerini artıran, paydaşlarına pozitif etki katacak üstün nitelikli hizmetleri ve iş çözümlerini sağlayan uzman kuruluşlardır. Bu işlevleri göz önüne alındığında bölgesel kalkınma ajansları bölgesel politikaların başarısı bakımından çok önemli bir etkiye sahiptir¹.

¹ Ergüder Can, *Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Rolü*, İzmir, Altın Nokta Yayınları, 2011, s.34.

Bölgesel kalkınma ajanslarının (BKA) Dünya'daki ilk temsilcisi 1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) faaliyete geçen Tennessee Valley Authority (TVA)'dır. TVA ülkenin nispeten fakir sekiz güney eyaletinin geliştirilmesi için ortaya atılmış bir bölgesel kalkınma programıdır². İlk BKA ABD'de faaliyete geçmiş olsa da, kısa zamanda yaygınlaşması Kıta Avrupa ülkelerinde olmuştur. Kıta Avrupa ülkelerinde yaygınlaşmasının en öncelikli sebebi şüphesiz 2. Dünya Savaşı olmuştur. Tabii bunun yanında küreselleşme süreci ve bölgesel kalkınmaya yönelik uluslararası fonlardaki artışın da etkisini göz ardı etmemek gerekir. 2. Dünya Savaşı kıtadaki bölgesel gelişmişlik dengesini bozmuş ve bölgeler arasında çok ciddi gelişmişlik farklılıkları yaratmıştır. İşte bu noktada kalkınma ajansları bölgede ortaya çıkan bu gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak için ortaya çıkmış ve kısa sürede yayılmıştır. Avrupa Birliğine (AB) katılım sürecinde bölgeler arası ve bölgelerin kendi içindeki kalkınma farklarının en aza indirgenmesi aynı zamanda da yerelde bulunan kurumlar arasındaki işbirliğinin koordine edilmesi amacıyla, AB'ye aday ülkelerde kalkınma ajanslarının kurulması için destek olmakta ve bunun gerekli olduğunu öngörmektedir. Bu doğrultuda AB 1999 Helsinki Zirvesi Katılım Ortaklığı Belgesi'nde üzerine dikkat çekilen Bölge Kalkınma Ajansları'nın bir an önce kurulup faaliyete geçirilmesi için çalışmalarına başlanmıştır.

BKA'ların Türkiye'deki ilk örnekleri ancak 2006 yılında yürürlüğe giren 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" ile beraber ortaya çıkmıştır. 5449 sayılı bu kanunun yürürlüğe girmesinin hemen ardından Bakanlar Kurulu kararı ile İzmir ilini kapsayan "İzmir Kalkınma Ajansı", Adana ve Mersin illerini kapsayan "Çukurova Kalkınma Ajansı" kurulmuştur. BKA'ların bölgesel kalkınma görevini uzun yıllar boyunca Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) yürütmüştür. DPT'nin Kalkınma Bakanlığı adı altında yeniden oluşturulması ile Türkiye'de hali hazırda faaliyet gösteren 26 BKA bu bakanlık bünyesinde toplanmıştır.

Bu çalışma temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Bölgesel kalkınmaya ilişkin temel kavramlara değinilecektir. Bu başlık altında bölgesel kalkınma, bölgesel dengesizlikler, bölgesel kalkınma politikaları, bölgesel

² Mustafa Sakal, *Bölgesel Kalkınma Sürecinde Kalkınma Ajansları*, İzmir, Altın Nokta Yayınları, 2010, s.179.

kalkınma politikalarının ilkeleri, bölgesel kalkınma politikalarının araçları, bölgesel kalkınma kuramları ve bölgesel kalkınma ajanslarına yer verilmektedir. İkinci bölümde; Avrupa Birliği ve Türkiye’de bölgesel kalkınma politikalarına, Avrupa Birliğine üyelik sürecinin Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları açısından önemine, Avrupa Birliği ve Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarına ve Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarına değinilecektir. Son bölümde ise; çalışmanın ana bölümlerinden birini oluşturan Karacadağ Kalkınma Ajansının kuruluşu, teşkilat yapısı, destek mekanizmaları, Ajansın mevcut durumu ve TRC2 bölgesinin Sosyo-Ekonomik durumu ile ajansın bölge ekonomisine katkıları ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesindeki rolü hakkında bilgi verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

1.8. BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI

Kalkınma kavramı İkinci Dünya Savaşı sonrası yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı öncesinde de iktisat bilimi bu konu üzerinde durmuş ve kalkınma yerine daha çok "büyüme ve ilerleme" kavramlarını kullanmıştır. Gerek Adam Smith "maddi ilerleme", gerekse John Stuart Mill "ekonomik ilerleme" kavramlarıyla anlatmaya çalıştıkları süreç kalkınma kavramıyla özdeşleştirilebilir³.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden günümüze kadar geçen sürede öne çıkan kalkınma kavramı küreselleşme ve yeni oluşan olguların etkisiyle ekonomik ve sosyal açıdan sürekli olarak farklılaşmıştır. Bölgesel kalkınma kavramı toplumların ilerleme aşamasına paralel olarak farklı dönemlerde farklı anlamlar kazanacağı üzere benzer dönemlerde farklı anlamlarla da kullanılmıştır. Hatta bu kavram kendine yakın anlamları olan büyüme, gelişme, ilerleme, sanayileşme, modernleşme, teknolojiye ayak uydurma gibi kavramlarla iç içe geçmiş ve eş anlamlıymış gibi kullanılmıştır. Ancak kalkınma ekonomik faaliyetlerin yanında sosyal, kültürel, politik etmenlerle de bire bir bağlantılıdır. Diğer bir ifade ile kalkınma ekonomik ve sosyal faaliyetlerin oluşturduğu bir bütündür.

Kalkınma, herkesin temel hak, adalet, güvenlik, istihdam, sağlık, eğitim hizmetlerine ve bilgi kaynaklarına zorlanmadan ulaşılabilirdiği, piyasa şartlarının adaletli bir biçimde yürütüldüğü, cinsiyet ayrımcılığı olmadan, katılımcı, demokratikleşmeye ve kültürel gelişimlere açık, saydam/hesap verebilir yönetim sistemi olan, topluma bakış açısı olarak bütün dezavantajlı grup ve tabakaların yok edildiği, sorunları çözme yeteneği güçlü, doğal kaynaklarına sahip çıkan ve bu

³ Hakan Mıhçı, "Kalkınma: Bir Terim Neyi Anlatır?", *Ekonomik Yaklaşım*, S.23, 1996, s.65.

kaynakların gelişmesini sağlayan, insanların geleceğe güvenle bakabildiği toplum veyahut topluluklar oluşturma çabasıdır⁴.

Kalkınma kavramını yerel ve bölgesel kalkınma olarak iki farklı biçimde incelemek mümkündür. Yerel kalkınma; il ve ilden küçük yerleşim yerlerindeki mikro ölçekteki, bölgesel kalkınma ise; ilden büyük ancak ülke topraklarının bütününden daha küçük belirli bölge veya bölgelerdeki illeri kapsayan alandaki daha düzenli planlar ile meydana gelen mikro veya makro ölçekteki gelişmelerin tümünü kapsar.

Kökleri Latince 'regio: çevre, alan' anlamında kullanılan bölge, bir devletin kendi içindeki alt birimlerini açıklamaya çalışırken, uluslararası hukuk kapsamında ise ortak çıkarlar doğrultusunda, coğrafi, siyasal ve ekonomik işbirliği olan devletler birliğini ifade eder. Bölge kavramını tanımlarken, ölçek, nitelik ve ondan beklenen işlevlerin farklı olması sebebiyle tanımlamakta güçlükler çekilmektedir.

Bölge kavramının, günümüzde farklı ülkelerde değişik anlamları mevcuttur. Örneğin bu kavram, Fransa'da, "yerel yönetim kuruluşlarını", İspanya'da "özerk toplulukları", Belçika'da ise, "federe devleti" tanımlamaya çalışır. Bölge, ulus devletlerin esas yetki ve işlevlerinin paylaştırılacağı yeni bir yönetsel kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram, dünyada olduğu üzere Türkiye'de de tamamen netliğe kavuşturulmuş bir kavram değildir⁵.

Bölge kavramının betimlemeye çalıştığı mekanın boyutları ve içerikleri, kavramın içinde bulunduğu duruma bağlı olabileceği gibi, aynı durumda da değişiklik gösterebilir. Örneğin, AB'de planlama kapsamında bölgeler, kent ve metropol alanlarından daha geniş kırsal bölgelere kadar uzanan farklı büyüklükte dirler. Bir kısmı ekonomik, sosyal, kültürel açıdan homojen mekan parçası iken, bir kısmı işlevsel açıdan bütünlük gösteren birimlerdir. Bu durum AB'de bir bölge yönetimi olarak düşünülebilir⁶.

Tüm dünya üzerinde tam olarak açıklığa kavuşturulmuş ve üzerinde görüş birliğine varılmış ortak bir bölge kavramı tanımı yoktur. Bu kavram kargaşası, çeşitli

⁴ Nihat Işık ve Efe Can Kılınç, "Bölgesel Kalkınma'da Ar-Ge ve İnovasyonun Önemi: Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, S. 6(2), 2011, s.12.

⁵ Ertuğrul Murat Özgür, "Bölgesel Kalkınma", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ders Notları*, Ankara, 2010, s.7.

⁶ Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, Ankara, 2000, s. 7.

değerlendirmeler açısından farklı bölge ölçütlerinin kullanılması dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Bir bölgeyi diğer bölgelerden farklı tutan özellikler bölgenin fiziki, toplumsal ve ekonomik yapılarından kaynaklanabilmektedir. Bu durum da kavram kargaşasını iyice arttırmaktadır.

Bölge kavramı ülkelerin kalkınma planlarının önemli bir mekan bileşenidir. Bu mekan faktörü dikkate alınarak bir ulusal ekonomi içinde bölgeler arası iktisadi bağlantılarla yoğun şekilde ilgilenilmektedir. Diğer bir ifade ile ülkeleri oluşturan bölgeler arasında bir anlamda denge kalkınma planlarıyla sağlanmaya çalışılır⁷.

Bölgesel veya yerel kalkınma tanımsal olarak sınırları belli bir alanın/bölgenin kapasitesini artırmak ve bu bölgede yaşayanların yaşam kalitelerini ve ekonomik geleceklerini iyileştirmek şeklinde ifade edilebilir. Bu tür bir tanım, Dünya Bankası, BM, OECD gibi küresel örgütler ile akademisyenler ve uygulamacılar tarafından genel kabul gören bir tanımdır⁸. Bu bağlamda bölgesel kalkınma kavramını bir bölgede ortaya çıkan niteliksel ve niceliksel yöndeki bütün ilerlemelerin bir arada bulunması şeklinde ifade edebiliriz. Niteliksel olarak sosyal, kültürel, politik etmenler esas alınırken, niceliksel olarak da ekonomik etmenler esas alınmaktadır.

Kalkınma, bir manada yoksulluk çemberinin kırılması için atılan bir adım olarak, bölgedeki gelişme potansiyellerinin tetiklenmesi, buna bağlı olarak bölge dışındaki çeşitli birikimlerin bölgeye çekilmesidir⁹.

Bölgesel kalkınmaya yönelik çalışmalar, öncelikle bölgesel gelişmişlik farklılıkları üzerine dikkatleri çekerek bu dengesizlikleri ne şekilde ortadan kaldıracığına odaklanmaktadırlar. Temel olarak tartışma bölgesel kalkınma farklılıklarının sebeplerinin açıklama ve dengesizlikleri ortadan kaldırmaya dair nasıl bir yol izleneceği ve hangi önerilerin geliştirilebileceği kapsamında devam ettirilmektedir. Yine devletler tarafından hazırlanan plan ve programlar da bu dengesizlikleri ortadan kaldıracığı öngörüsüyle oluşturulmaktadır. Oysa sermaye

⁷ Yusuf Bayraktutan, *Global Ekonomide Büyüme Trendleri Bölgeselleşme ve Küreselleşme*, Ankara, Nobel Yayınları, 2004, s. 4.

⁸ Cahit Aydemir ve İlhan Karakoyun, *Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı Ve Kalkınma Ajansları Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği*, Bursa, Ekin Yayınları, 2011, s.11.

⁹ Dilek Şahin, *Yönetimin Bölgesel Kalkınma Sorunlarına Uyumunun Sağlanması Bağlamında Kalkınma Ajanslarının Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 17.

birikim sürecinin 1980'lerde dünyanın neredeyse tümünde girdiği kriz henüz birikim sürecinin başlamadığı veya bütün alanlarda metalaşmanın olmadığı coğrafyalara sermayenin üç formda (para, meta ve üretken) gitmesini gerekli kılmıştır. Küreselleşme olarak adlandırılan bu süreç, gidilen bölgelerdeki koşulların daha çok önem kazanmasını da beraberinde getirmiştir. Bölgesel Kalkınmayla yeni bir formda düzenlenmesi hedeflenen bu koşullar bölgelerdeki bütün toplumsal ilişkilerin dönüşmesini gerekli kılmıştır ve bu hedef toplumun bütününe fayda sağlayacağı savı ile şekillendirilmiştir. Zira bölgesel kalkınma sınıfsal açıdan nötr görünen bir hedeftir ve bu hedef tam da eşitsizliği giderecek bir kurgu olarak ileri sürülür. Kalkınması hedeflenen bölgede mevcut üretim ilişkilerinin ve toplumsal yapının dönüşümü sınıfsal olarak analiz edilmez. Kriterler daha çok bölgenin yarattığı sosyo ekonomik kriterler üzerinden analiz edilir. Bu hedefe ulaşması için devlet direk olarak müdahalelerde bulunur¹⁰.

Bölgesel kalkınma kavramı genel olarak iki temel yaklaşım üzerinde odaklanmıştır. İlk yaklaşımda, bölgesel kalkınma üzerine oluşturulan çalışmaların genelinde vurgulandığı üzere, bu çalışmalarda amaç bölgelerarası farklılıkları ortadan kaldırmak olmadığı, ancak toplum yapısının ve toplumda yaşayan bireylerin davranışlarını belirleyen kurum ve kuralların sermaye birikimini destekleyecek şekilde dönüşmesi olduğu ortaya atılmıştır. İkinci yaklaşımda ise, bölgesel kalkınma çalışmaları alanındaki dönüşümün devlet müdahalesini dışlamadığı, bilakis devletin ve müdahalede kullanılacak araçların dönüşerek, daha etkin bir biçimde işlediği ortaya atılmıştır. Böylelikle bölgesel kalkınma sürecinde devletin üstlendiği rol; merkezi, otoriter, müdahaleci değil müzakereci, katılımcı ve koordinatör olarak öne çıkmıştır¹¹.

Bölgesel kalkınma kavramını bir tanımla özetleyecek olursak; bölgenin öz kaynaklarının harekete geçilerek, üretime teşvik edilmesi, bölgenin gelir düzeyinin artırılması, istihdam seviyesinin yükseltilmesi bunlara bağlı olarak da yaşam standartlarının iyileştirilmesi şeklinde ifade edebiliriz.

¹⁰ Ayşe Cebeci, "Bölgesel Kalkınmada Değişen Eğilimler: Katılım Öncesi Mali Yardım Programı ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S.39, 2015, s.110.

¹¹ Cebeci, s.126.

1.9. BÖLGESEL DENGESİZLİKLER

Bölgesel dengesizlikler, en sade biçimde, ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliği biçiminde ifade edilebilir. Farklı bölgelerde yaşayan kişilerin kendilerine uygun istihdamı bulamamaları ekonomik fırsat eşitsizliğine, farklı bölgelerdeki kişilerin sağlık hizmetinden ve kültürel organizasyonlardan aynı oranda faydalanamamaları ise sosyal alanda fırsat eşitsizliğine örnek gösterilebilir¹².

Bir ülkenin bütün bölgeleri eş zamanlı olarak gelişmeye başlayamazlar. Bazı bölgeler diğerlerine göre ekonomik ve sosyal yönden daha hızlı gelişir. Bundan dolayı ister gelişmiş, isterse gelişmekte olan bir ülkenin bölgeleri arasında mutlaka gelişmişlik farkları vardır¹³.

Farklı bölgelerden oluşan ülkelerde ekonomik, coğrafi, toplumsal ve kültürel farklılıkların olması kaçınılmaz olduğunu belirtmiştik. Ancak bu soruna gelişmiş ülkelere oranla gelişmekte olan ülkelerde daha fazla rastlanmaktadır. Hatta geri kalmış bazı üçüncü dünya ülkelerinde bölgeler arası dengesizlik uçurumu gün geçtikçe çığ gibi büyümektedir. Örneğin, toplumun belli bir kısmı açlık sınırında iken belirli bir kısmının yaşam standartları Avrupa toplumlarının yaşam standartlarının üstündedir.

Gelişmekte olan ülkelerde farklı sosyo-ekonomik yapılar görülmesinden dolayı kullandıkları kalkınma modelleri de farklıdır. Bu nedenle daha gelişmiş bir ekonomik yapıya geçebilmek için sanayilerini daha üst bir seviyeye taşımaya çalışacaklardır. Bu durumda sanayileşme sosyo-ekonomik yapılarını bozacak ve sanayileşmenin belli bölgelerde yoğunlaşmasının negatif bir getirisi olarak bölgesel dengesizlikler ortaya çıkacak ve bir takım sorunları da beraberinde getirecektir. Bu sorunların başında ekonomik dengesizlik olarak gelir dağılımında adaletsizlik, işsizlik gibi sorunlar, sosyal dengesizlik olarak göçlere bağlı hızlı nüfus artışı, alt yapı sorunları, çevre kirliliği, göç edenler arasında kültürel çatışma gibi sorunlar ortaya çıkacaktır.

1929'da yaşanan Büyük Buhran dünya ekonomisine büyük sancılar yaşatmıştır. Bunun bir getirisi olan bölgesel dengesizlikler, birçok ülkenin ekonomik

¹² Mehmet Özel, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgelerarası Dengesizlik ve Yeni Yönelim Birim Arayışları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, S.64/1, 2009, s.168.

¹³ Mehmet Türkay: "Devlet, Ulusal Kalkınma ve Kapitalizmin Dinamikleri", *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, Derleyen: F Aylan Arı, Derin Yayınları, İstanbul, 2006, s.4-5.

ve sosyal yapısında tehdit oluşturmaya başlamıştır. 2. Dünya Savaşı'nın etkisiyle de bölgesel dengesizlik bir çığ gibi büyümüştür ve ülkelerin iktisadi ve sosyal gündeminde yer almaya başlamıştır. 1929 Büyük Buhran ve 2. Dünya Savaşı ek olarak Sanayi Devrimi de dünyadaki ekonomik ve sosyal dengeyi bozmuştur. Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı yıllarda ekonomi dengelerinin olumlu görülmesine rağmen bazı ülkelerde ekonomik dengesizlikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun en temel sebebi ekonomik gelişmeye açık olan bölgeler Sanayi Devrimi ile daha da güçlenip bölgeler arası dengesizlik uçurumunun her geçen gün artmasıdır. Görüldüğü üzere Sanayi Devrimi ülkeler arasında hatta aynı ülkenin bölgeleri arasında çok önemli kalkınma farklılıklarına yol açmıştır.

Sanayi Devrimiyle beraber bazı devletler ekonomik büyümede ivme artırmış, bazı devletler ise yoksullaşarak ticari ilişkiler vasıtasıyla sömürülmeye mahkum olmuştur. Dünya genelinde ülkeler arasında gelişmişlik farkları oluşumu gerçekleştirmiş dolayısıyla gelişmiş ülkeler-gelişmekte olan ülkeler şeklinde bir ayrım ortaya çıkmıştır. Bu devrimin sonucunda gelişmiş olarak ifade edilen devletlerde de çeşitli problemler ortaya çıkmıştır. Bu problemlerin başında da kuşkusuz bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları yer almıştır. Diğer bir ifade ile Sanayi Devrimi aynı ülke içerisindeki bölgelerde dahi farklı zamanlarda başlamıştır. Bu doğrultuda 1929 Büyük Buhran ve 2. Dünya Savaşı bölgesel dengesizliklere zemin hazırlamış ve Sanayi Devriminin gerçekleşmesi süreci sonrası bölgesel dengesizlik sorunu patlak vermiştir¹⁴.

Mevcut dengesizlikler bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Bu politikaları oluştururken belirli ilkelere sahip olmak ve bu doğrultuda oluşturulacak bölgesel kalkınma politikalarının amaç ve araçlarının da mevcut ilkelere paralel olması gerekmektedir. Bölgelerarası dengesizlikleri azaltma sürecinde sahip olunması gereken ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz¹⁵:

- *Toplumsal Uyum ve Bütünleşme:* Ülke kaynakları, bölgelerarası gelişme farkını gidermek için harekete geçirilirken, ülkesel ve toplumsal uyumun ve bütünleşmenin temel alınması,

¹⁴ Zeynel Dinler, *Bölgesel İktisat*, Bursa, Ekin Yayınevi, 2012, s.97.

¹⁵ Rifat Dağ, *Bölgesel Kalkınma Makro Politikaları*, Tesev Konferansı Tebliği, İstanbul, Tesev Yayınları, 2000, s.81

- *Tutunma ve Kalıcılık*: Yerel potansiyelin ve kaynakların gelişmesine süreklilik kazandırmak için gerekli toplumsal birliğin sağlanması,
- *Mevcut Kaynaklardan Başlamak*: Beklenen sosyo-ekonomik dönüşüm için yerel potansiyelin ve kaynakların harekete geçirilmesi ve geliştirilmesi,
- *İşbirliği Sağlanması*: Sorunların rasyonel tanımı, beklentilerin tatmini karar süreçlerinde işbirliğinin sağlanması,
- *Ulaşıla Bilirlik*: Fırsatlara ve gelişebilir yerel potansiyele erişebilirliğin sağlanması,
- *Dayanımcı Fon Yönetimi*: Yararlanacakların ödemesine yönelik bir fon yönetimi anlayışının egemen olmasıdır.

Bölgelerarası dengesizlik neredeyse dünyadaki tüm ülkelerde kendini farklı oranlarda gösteren bir problemdir. Şüphesiz ülkemiz de tüm dünya devletlerinin başına bela olan bölgesel dengesizlik sorunundan nasibini almıştır. Bölgesel dengesizlik sorununu coğrafi ve tarihi şartları göz önüne alarak değerlendirirsek, Doğu Karadeniz bölgesi, Doğu Anadolu bölgesi ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin bir kısmının coğrafi koşullar açısından zorluklara sahip olması nedeniyle bölgedeki tarımın ve sanayinin yeterince gelişmemesine neden olmuştur. Bu durum bölgenin diğer bölgelere nazaran geri kalmasına yol açmaktadır. Tarihsel olarak bölgeler arası farklılığın oluşmasının nedeni; 18. yy da Batı Avrupa da başlayan Sanayi Devrimi'nin getirisi olan sanayileşmeye uyum sağlanamamasıdır. Bu durum Türkiye'de batı ve doğu arasında çeşitli farklılıklar oluşmasının temel nedenlerindendir¹⁶. Ancak bunlara ek olarak,

- Ülkemizde tasarruf birikiminin yeterince gelişmiş olmaması aynı zamanda toplum olarak biriktirmek yerine tüketmek yanlı davranış gösterilmesi,
- Siyasi otorite boşlukları, terör olayları ve buna bağlı olarak ekonominin uzun dönemli istikrar yakalayamamasından doğan ekonomik krizler,
- Siyasi açıdan sık sık yaşanan erken seçimler ve koalisyon hükümetleri,

¹⁶ Cansel Seymen Oskay ve Yeşim Kubar, "Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları", *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 2007, s.209.

- Bölgesel dengesizlikleri azaltmak için oluşturulan proje ve yatırımların yarım bırakılması,
- Bölgesel ihtiyaçlar göz ardı edilerek oluşturulan popülist politikalar da bölgesel farklılıkların temel sebepleri olarak sayılabilir.

1.10. BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

Gelişmiş ülkelere oranla ülkelerdeki bölgelerarası gelişmişlik farkı az gelişmiş ülkelerde daha yoğun bir şekilde görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak için devlet müdahalesinin gerekliliği ortaya çıkmış ve bölgesel kalkınma politikaları tartışılmaya başlanmıştır.

Ekonomik, sosyal ve siyasal bazı zorluklar nedeniyle geri kalmış bölgelerdeki bölgeler arası gelişme farklılıklarının en aza indirgenmesi ve bölgesel kalkınmanın tamamlanması için maliyeti yüksek bazı politikalar gerekmektedir. Ekonomik faaliyetlerin ve nüfusun büyük bir kısmının şehir merkezlerinde toplanması, kalkınma maliyetinin yüksek olması büyük şehir merkezlerinde yoğun kentleşmeyi doğurmuştur. Şehir merkezlerinin nitelikli insan gücünü şehir merkezlerine çekmeleri bölgedeki farklılıkları daha da arttırmış ve ekonomik büyüme bölgedeki dengesizlikleri kendisiyle getirmiştir. Büyüme sürecinde bölgesel dengesizlikler gibi bir çok problem eş zamanlı olarak sürece dahil olur. Diğer taraftan sosyal bir olgu olan devlet, bölgesel dengesizliklere karşı kalkınma ve gelişmede olduğu gibi topluma çeşitli müdahalelerde bulunmalıdır. Ayrıca bölgesel farklılıkların en aza indirgenmesi amacıyla politikalar geliştirmelidir¹⁷.

Bölgesel kalkınma farklılıklarını ortadan kaldırmak için kullanılacak araçlar ve politikalar ülkeden ülkeye hatta aynı ülkedeki bölgeler arasında bile farklılık gösterebilir. Bunun en temel sebebi bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik yapılarıdır.

Günümüze kadar uygulanan bölgesel kalkınma politikalarını üç aşamada inceleyebiliriz. İlk olarak 1950-1970 dönemini, ikinci olarak 1970-1990 dönemini ve son olarak da 1990 sonrası dönemi inceleyeceğiz.

1950-1970 arası dönemi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Petrol Krizi'ne kadar olan dönemde geleneksel bölgesel politikalar uygulanmıştır.

¹⁷ Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikası*, Ankara, İmge Kitabevi, 2010, s. 298-299.

Geleneksel bölgesel politika, gelişmiş bölgelerden az gelişmiş bölgelere doğru endüstrinin coğrafi olarak dağılımının teşvik edilmesini amaçlar. Bu amaçla kullanılacak politikalar, az gelişmiş bölgelerde talebi canlandırmak için refah politikaları, gelirin yeniden dağılımı ve devletin bu bölgelere yatırım yapacak işletmelere vergi imtiyazları, amortisman indirimleri gibi teşvik vermesini öngören Keynezyen politikalar¹⁸. Keynezyen politikalar az gelişmiş bölgelerde istihdamı ve geliri artırmış, fakat gelişmiş bölgelere göre verimliliği yükseltmemiştir. Ayrıca bu dönemde önce büyümenin gerçekleşmesi sonra bölgesel kalkınma görüşü baskın olduğu için bölgesel eşitliğin sağlanmasında geç kalınmıştır. Bunun sonucunda her bölgeyi aynı gelişmişlik düzeyine çıkarmayı hedefleyen Keynezyen politikalar yerine her bölgenin farklılığına göre yerel/bölgesel kalkınma planları ortaya çıkmaya başlamıştır.

1970-1990 arası dönem bölgesel politikalar bakımından oldukça fakir bir dönemdir. Bu dönemde ağır basan küreselleşme olgusu ile dünyanın tek pazar olduğu yönünde ki anlayış dünya ekonomisini etkisi altına almıştır. Bunun sonucunda da ulusal, özede de bölgesel politikalarından uzaklaşılmasına sebep olmuştur¹⁹.

1970-1990 arası dönem, aynı zamanda geleneksel ve bölgesel politikalarından modern bölgesel politikalara geçiş dönemidir. 1970'lerin başlarında ortaya çıkan Petrol Krizinin etkisinden sonra Keynezyen politikaların etkisi azalmış ve bununla beraber bölgesel politikalar da önemini kaybetmiştir. Ancak bu uzun sürmemiştir. 1980'li yıllarda küreselleşmenin etkisiyle bölgesel politikalar yine gündeme gelmiştir²⁰.

1990 sonrası dönemde yaşanan bu gelişmelerin bir getirisi olarak kalkınmadan sorumlu aktörlerde de değişim yaşamıştır. Bu dönemde kalkınmaya ulusal açıdan bakan ve bir bölgenin kalkınmasının sorumluluğunu üstlenen merkezi

¹⁸Ayşe Durgun, *Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006, s. 45.

¹⁹Burcu Yavuz Tiftikçigil, *Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları*, İstanbul, Derin Yayınları, 2010, s.32.

²⁰Durgun, s.46.

devletin yerini yönetim anlayışı çerçevesinde yerel ve bölgesel otoritelerin özel sektörün ve STK'ların katılımıyla oluşan BKA'lar almaya başlamıştır²¹.

1.11. BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARININ İLKELERİ

Yukarıda değinildiği gibi ister gelişmiş isterse az gelişmiş olsun tüm ülkelerin bölgeleri arasında sosyal ve ekonomik açıdan farklılık/ dengesizlik bulunmaktadır. Bölgesel farklılıkları gidermek için oluşturulan politikalarda üç ilke karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; sosyal karlılık, kalkınma kutbu ve halkın katılımı ilkesidir.

1.11.1. Sosyal Karlılık İlkesi

Özel sektör girişimcileri kısa vade Karını maksimize edebilecek faaliyetlere ve kendisine en fazla avantaj sağlayacak bölgelere yönelirler. Bu durumda toplumsal faydayı göz ardı ederler.

Bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmak için geri kalmış bölgelerde kısa dönemde ekonomiye pozitif değer katacak, uzun dönemde ise sosyal kârlılık açısından verimli yatırımları, devlet yada devletin himayesinde bulunan kamu kurumları ve kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirmesi gerekmektedir.

1.11.2. Kalkınma Kutbu İlkesi

Kalkınma kutbu ilkesini F.Perox şöyle açıklamaktadır; “Ekonomik gelişme bir ülkenin tüm bölgelerinde eş zamanlı başlamaz, kalkınmaya en uygun şartlara sahip belirli bölgelerde başlar ve bu bölgelerde toplanır. Belirli bir yol kat etmesinin ardından da farklı yollardan değişen nihai etkilerle tüm ekonominin üzerine dağılır”²².

İster gelişmiş isterse az gelişmiş olan tüm ülkelerde ekonomik gelişmeler öncelikle belirli bölgelerde görülür. Bu durumda bölgeler arası farklılıklar ortaya çıkmaya başlar. Bu noktada sosyal bir olgu olan devlet uygulayacağı politikalarla gelişmeyi tüm bölgelere çekerek bölgeler arası farklılıkları ortadan kaldırmaya, hiç değilse en aza indirmeye çalışır.

²¹ Tiftikçigil, s.29.

²² Aydemir ve Karakoyun, s.28.

1.11.3. Halkın Katılım İlkesi

Bölgesel kalkınma politikasında ortaya atılan üçüncü ilke halkın katılımı ilkesidir. Bu ilke ile anlatılmak istenen, bölge kalkınma politikasının hazırlanması ve uygulanması sürecinde halkın demokratik bir şekilde fiilen ya da danışman olarak sürece katılmalarıdır. Bir bölge halkı, bölgesel kalkınma politikasının hazırlanması ve uygulanmasına, sanayi odaları, ticaret odaları gibi mesleki odalar, belediye meclisi, bölgesel kalkınma komisyonu, kalkınmayı düzenleme özel komiteleri gibi kuruluşlar aracılığıyla bizzat katılabileceği gibi, yetkililerin seçiminde söz sahibi olarak dolaylı bir biçimde de katılabilirler²³.

Halk bölgesel kalkınma politikasına; belediye meclisi, sanayi odaları, ticaret odaları, ziraat odaları ve bölgesel kalkınma ajansları gibi birçok yoldan da katılabilir.

1.12. BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARININ ARAÇLARI

Bölgesel kalkınma politikasının araçlarını bölgesel planlama, bölgesel kalkınmayı destekleyici kamu yatırımları ve bölgesel kalkınmayı destekleyici teşvik tedbirleri olarak üç başlık altında inceleyebiliriz.

1.12.1. Bölgesel Planlama

Planlama kavramını kısaca, belirli bir hedefe varmak için, fiili olarak harekete geçmeden önce yapılan ön çalışma süreci olarak tanımlayabiliriz.

Ülkelerde yapılan iktisadi planlar belirli makro hedefler doğrultusunda hazırlandığı için ekonomik gelişmenin diğer bölgelerde tam olarak hissedilmemesine neden olabilmektedir. Bu durumda bölgeler arası dengesizlik ortaya çıkmaktadır. İşte bu bölgeler arası dengesizlikleri en aza indirgeyebilmek için bölgesel planların oluşturulması zorunluluğu doğmuştur²⁴.

Bölgesel planlamanın amacı, bölgelerarası dengesizlikleri giderebilmek için yerel öncelikleri göz önünde bulundurarak ulusal bağlamda mekansal bir bütün sağlayacak sektörel programları detaylandırmaktır. Dolayısıyla kalkınmaya pozitif

²³ Aydemir ve Karakoyun, s.29.

²⁴ Rasim Akpınar, Kamil Taşçı ve Mehmet Emin Özsan, *Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları*, Bursa, Ekin Yayınları, 2011, s.10.

bir değer kazandırmaktır. Bu açıdan bölgesel planlama bölgesel kalkınma politikasının önemli bir aracıdır.

1.12.2. Bölgesel Kalkınmayı Destekleyici Kamu Yatırımları

Bölgesel kalkınma politikasının araçlarından ikincisi, devletlerin az gelişmiş veya gelişmemiş bölgelerine yaptığı kamu harcamalarını artırmasıdır. Devlet söz konusu bölgeye ek bir satın alma gücü kazandırabilmek için bölgelerden topladığı kamu gelirinden daha fazla bir harcama yapar. Bunun neticesinde bölgelerin üretim kapasitesi artacak eksik olan alt yapı çalışmaları tamamlanacak ve yatırımcılar için daha çekici bir bölge haline gelecektir.

Kamu yatırımlarını sınai/üretim kamu yatırımları ve alt yapı yatırımları olarak ikiye ayırabiliriz. Fakat kamu yatırımları ilk başlarda etkili bir enstüruman olarak faaliyet gösterirken son yirmi beş yıllık süreçte azalmakla kalmayıp etkinliğini de kaybetmiştir. Bundan dolayıdır ki kamu sınai yatırımlarının bölgesel kalkınmanın etkin bir enstürumanıymış gibi algılanmasından uzaklaşmış, sanayileşmede öncülük özel sektör yatırımlarına verilmiştir²⁵.

1.12.3. Bölgesel Kalkınmayı Destekleyici Teşvik Tedbirleri

Devletler az gelişmiş bölgelerini yatırımcılar için cazip hale getirebilmek için o bölgeye diğer bölgelerdeki avantajlardan daha fazla avantaj sağlamak amacıyla teşvik tedbirleri uygulamasına geçebilir²⁶.

Genel olarak uygulanan teşvik tedbirleri şunlardır;

- Vergi avantajları (Gelir Vergisi, Gümrük Vergisi, Yerel Vergiler, v.b),
- Kredi avantajları (uzun vadeli ve düşük faizli krediler),
- Devlet garantisi, kamu ihalesinde öncelik,
- Organize sanayi bölgeleri kurmak .

1.13. BÖLGESEL KALKINMA KURAMI

Dünyada yaşanan 1929 ekonomik buhranından sonra ve özellikle de 1950'li yıllarda kalkınma ekonomisinin önem kazanması, bölgesel politikalar ve bölge kavramının artan bir değer olarak gündemde yerini korumasını sağlamıştır. 1950'li

²⁵Aydemir ve Karakoyun, s.32.

²⁶Aydemir ve Karakoyun, s.31.

yılları takip eden süreçte ortaya çıkan Keynezyen devrim ile bölgesel ekonomik kalkınma kuramlarında çok ciddi ilerlemeler görülmüştür. Bu dönemde ekonomide etkisini sürdüren Keynezyen görüşlerin bölgesel ekonomik düşüncede dikkat çeken etkileri olmuştur²⁷.

Neo-klasik ekonomik kuram temel olarak bireyler, firmalar ve bunların davranışları üzerinde durmaktadır. Neo-klasik ekonomistlere göre kar maksimizasyonu bireyler ve firmalar için temel unsurdur ve bu doğrultuda davranış sergilerler. Bu kapsamda bir müdahaleye ihtiyaç olmadığını savunurlar. Bundan dolayı tam rekabetçi bölgesel ekonomide adil bir büyüme ve dağıtıma ancak uzun dönemlik bir süreçte ulaşılabilecektir²⁸.

Bölgesel kalkınma kapsamında iktisat literatüründe birden fazla teoriden bahsetmek mümkündür. Bu teoriler, bazen birbirlerine rakip bazen de birbirlerini tamamlar özelliktedir. Bu nedenden dolayı, her modelin kendi üstün yanları bulunmaktadır. Ayrıca bir modeli diğer bir modelle kıyaslamak doğru olmayacaktır. Bu çalışmada iktisat literatüründe çok fazla yer kaplayan modellerin ve temel öngörülerin üzerine dikkat çekilecek ve kısaca özetlenecektir.

1.13.1. Neo-klasik Büyüme ve İçsel Büyüme Modelleri

1980'li yılların ikinci yarısına kadar hakim olan ve Solow'un (1956) geliştirdiği Neo-klasik büyüme modeli, kısa dönemde kişi başına düşen gelir seviyesindeki artış, sermaye birikimleri ve teknolojiye ortaya çıkan gelişmelerle ilişkilendirilmiştir. Sermaye getirisinin azalan oranlı olması, diğer bir ifadeyle sermayenin miktarında artış oldukça, sermayenin üretim üzerindeki katkısının düşüyor olması, uzun dönemde büyümenin sadece teknolojiye yaşanacak gelişmelerle ortaya çıkacağı sonucuna varılır. Solow modelinde teknolojik gelişmelerin dış kaynaklı olduğunu (exogenous), bu yüzden bu modelin uzun dönemdeki kişi başı gelir artışını açıklamak için çalışmadığını ifade eder. Teknolojik gelişmelerin dış kaynaklara bağlı bulunması bundan dolayı da, tüm bölgelerin aynı seviyede teknolojik büyüme hızının olması, ülkelerin veya bölgelerin arasındaki

²⁷ Tanyel Özelçi Ecarat, "Bölgesel/ Yerel Ekonomik Kalkınma Kuramlarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimleri", s.92. http://ekonomikyaklasim.org/pdfs2/EYD_V16_N55_A06.pdf. Erişim Tarihi: 09.06.2015.

²⁸ Özelçi Ecarat, s.91.

farkların geçici olduğu sonucuna varılır. Model uzun dönemde tüm bölgelerdeki kişi başı gelirin eşitlenmesini öngörür²⁹.

Neo-klasik modelde bütün bölgelerin eşit gelir düzeyine sahip olabilmeleri için³⁰;

- 1) Üretim fonksiyonlarının,
- 2) Teknolojilerinin,
- 3) Yapısal veya kurumsal diğer faktörlerinin(tasarruf oranları ve nüfus artışı gibi) ,
- 4) Piyasa mekanizmalarının(tam rekabetçi), aynı olduğu varsayılmaktadır.

Yukarıdaki varsayımların sağlanması koşulunda, Neo-klasik modelin öngörüsü bölgeler arasında eşitsizliğin mutlak olarak ortadan kalkmasıdır. Bölgeler arası eşitsizliğin mutlak olarak ortadan kalkması koşulu iktisat literatüründe *mutlak yakınsama (absolute convergence)* olarak adlandırılmaktadır³¹.

Yukarıdaki varsayımların sağlanmaması koşulundaysa, her bölge kendine ait durağan seviyesine (uzun dönemde ulaşılması muhtemel olan kişi başına düşen gelir düzeyi) yaklaşacaktır; fakat hem kısa dönemde hem de uzun dönemde bölgelerin kendi aralarında gelir farklılıkları oluşacaktır. Bu durum ise iktisat literatüründe *koşullu yakınsama (conditional convergence)* olarak adlandırılmaktadır³².

Neo-klasik büyüme modeli, teknolojik ilerleme olmadığı zaman büyümenin geçici bir süreç olacağını, tasarruf miktarındaki artış ile büyüme hızının artmasının geçici bir durum olduğunu, yakınsama hipotezi gereğince (Eğer iki bölge arasında ilk başta üretim faktörlerinin dağılımından kaynaklı gelir farklılıkları varsa, zamanla, faktörlerin bölgelerin arasında yer değiştirme fırsatı var ise, faktör sıkıntısı olan bölgelere doğru yöneliş oluşacak, bununla beraber faktör getirilerinin yanı sıra kişi başı gelir seviyeleri de eşitlenecektir.) ülkelerin kişi başı milli gelir seviyelerinin birbirine yaklaşacağını öne sürmektedir³³. Sonuç olarak, uzun vadede bölgeler

²⁹ Alpay Filiztekin, *Türkiye'de Bölgesel Farklar ve Politikalar*, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 2008, s.19.

³⁰ Özgür, s.41.

³¹ Filiztekin, s.20.

³² Filiztekin, s.20.

³³ Economic Comments and Assessments, <https://kilincefe.wordpress.com/ekonomik-analiz/iktisat-okullari/>. Erişim Tarihi: 08.06.2015.

arasında yakınsama ile bölge başına düşen GSYİH eşitsizlikleri ortadan kalkacaktır³⁴.

30 yıl boyunca yapılan çalışmalar sonucu ulaşılan veriler, Solow modelinin ülkeler arasındaki gelişme farklılıklarının zamanla mutlak olarak ortadan kalkacağı öngörüsünü desteklememiştir. Diğer bir ifadeyle yoksul ülkeler zengin ülkeleri hiçbir zaman yakalayamamıştır. Böylelikle bölgelerin birbirine yakınsamıyor olduğu bulgusu ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda modelin en ciddi varsayımı olarak görülen teknolojik gelişmelerin dışsal olduğu varsayımına dair kuşku olmasına zemin hazırlıyor. Bu durum Neo-klasik modelin tartışılmasını ve farklı kuramların geliştirilmesine yol açmıştır. Lucas (1988) ve Romer (1986) araştırmalarında Solow modelinin aksine teknolojik gelişmelerin içsel olduğu varsayımını kabullenmiştir. Bu durumda dünyadaki ekonomilerin gelişmişlik seviyelerindeki farklılığın nedenlerine dair daha ikna edici bir açıklama sağlamıştır³⁵. Bu kapsamda oluşturulan araştırmalar büyümenin, ekonomi sisteminin iç işleyişinde bazı faktörlerle etkileşime girmesiyle içsel olarak oluştuğunu iddia etmesi açısından Neo-klasik Büyüme Teorisi'nden ciddi ölçülerde ayrılmaktadır³⁶.

İçsel büyümenin kaynaklarını esas olarak iki yaklaşıma dayandırılarak gruplandırılabilir: İlk yaklaşımda, içsel büyümenin kaynağı üretim aşamasında ekonominin tümünde meydana gelen ölçeğe göre artan oranlı getiridir. Bu durum, genel olarak üretim sürecinde dışsal tasarrufları oluşturur. Bu ilk yaklaşım çerçevesinde Lucas (1988) ve Romer'in (1986) çalışmaları oldukça önem arz eder. Bu çalışmalar, üretimde pozitif dışsallıklardan dolayı teknolojide herhangi bir ilerleme olmaması koşulunda dahi uzun dönemlik bir süreçte pozitif yönde ekonomide büyümenin ortaya çıkacağını ifade ederler. İkinci yaklaşım ise, yeniliklerin ve teknolojide yaşanan gelişmelerin, ekonomik büyümenin üzerindeki rolünün üzerine dikkatleri çekmektedir. Romer(1990), Krugman(1994), Grossman ve Helpman(1991) bu yaklaşımın ilk yaklaşıma göre daha nitelikli olduğunu savunmaktadırlar. Çünkü ilk yaklaşımda teknolojideki değişim sadece diğer

³⁴ Roberta Capello and Peter Nijkamp, *Handbook of Regional Growth and Development Theories*, UK, Edward Elgar Publishing, 2009, s. 462.

³⁵ Mustafa Özer ve Necati Çiftçi, "Ar-Ge Tabanlı İçsel Büyüme Modelleri ve Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi", *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S.16, 2009, s.220.

³⁶Hasan Alp Özel, "Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.1, 2012, s.67.

faaliyetlerin tesadüfi bir ürünüdür. Bu alternatif tip modellerde, araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) sektörü verimlilik artışı sağlayan fikirler veya yeni ürünler üretir. Ar-Ge özel sektör tarafından gerçekleştirilen bir faaliyet olarak modele dahil edilir³⁷.

1.13.2. Kalkınma İktisadı Kuramı

İçsel büyüme kuramı kapsamında öne sürülen modeller Neo-klasik modelin yetersiz kaldığı alanları tamamlamaya çalışsa da, öne sürülen bu modellerin çoğu daha önceleri '*kalkınma iktisadı*' adı altında bulunan alt disiplinin içinde anılmıştır. Kalkınma iktisadı, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki kalkınma farklarını ortaya çıkarmaya, ve az gelişmiş ülkeler için politikalar geliştirmeye çalışır³⁸. Kalkınma iktisadı kuramı içerisinde çeşitli kalkınma modelleri bulunmaktadır. Kısaca bunlara da değinmekte yarar vardır.

1.13.2.1. Rosenstein-Rodan Kalkınma Modeli

Rosenstein-Rodan (1943), makalesinde ölçek ekonomilerinin büyüme açısından önemini vurgulamaya çalışmıştır. Rosentein-Rodan'a göre az gelişmişliğin asıl sebebi piyasanın yeterince büyük olmayışdır. Bunun ilk örneğini Rosenstein-Rodan'ın "eşgüdümlü yatırım" (coordinated investment) çalışmasında görebiliriz. Bu model kısıtlı piyasa büyüklüğü bulunan ülkelerde sadece tek bir ürünün üretimi yapan büyük ölçekli bir tesis oluşturmanın verimli olmayacağını, fakat bu yatırımın farklı endüstrilerdeki benzer yatırımlar ile desteklenmesi koşulunda verimlilik oranlarında artış olacağını ve yapılan yatırımların bir bütün şeklinde piyasanın büyümesinde etki yaratacağını ön görmektedir³⁹.

Belirli bir koordinasyon dahilinde oluşturulacak yatırımların sayesinde dışsal ekonomilere ivme kazandırılarak hızlı sanayileşme ve büyüme gerçekleştirilebilir. Herhangi bir firmanın kârlılığı, üretimini tek taraflı olarak arttırmasıyla sağlanamaz. Ancak Rosenstein-Rodan'da '*Büyük İtki*' ('*Big Push*') olarak da bilinen bu yaklaşım, firma davranışlarının detaylı bir şekilde incelenmesi sonucu meydana gelen bir bulgu olmaktan daha çok, kavramsal düzeyde önerme olarak kalmaktadır⁴⁰.

³⁷ Munise Tuba Türker, "İçsel Büyüme Teorilerinde İçsel Büyümenin Kaynağı ve Uluslararası Ticaret Olgusuyla İlişkisi", *Dumlu Pınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.25, 2009, s.88.

³⁸ Abuzer Pınar, *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*, 3. Baskı, Ankara, Naturel Yayınları, 2010, s.181.

³⁹ Mihçı, s.70.

⁴⁰ Filiztekin, s.24.

1.13.2.2. İhracat-Tabanlı Kalkınma Modeli

Kalkınma iktisadı kapsamında incelenen diğer yaklaşım, ihracat-tabanlı kalkınma modeli yaklaşımıdır. Neo-klasik model arz yönünü öne çıkarmasına karşılık bu model talebi ön plana çıkarmıştır. Bölgenin başta elindeki mevcut kaynaklara dayanarak diğer bölgelere mal ve hizmet ihracı ile büyüyeceğini savunmaktadır. Dışarıdan gelecek olan talepler sonucunda mal ihracıyla büyümeye başlayan bölgelerde, gelirlerde artış gözlendikçe yerel taleplerde de artışlar görülecektir. Üretim miktarında oluşan artışlar, hem ihraç mallarını üreten sektörlerde hem de yerel ihtiyaçları gideren malların ve hizmetlerin üretimini yapan sektörlerde, giderek büyüme gözlenirken; dışsal ekonomilerin sürece dahil edilmesi bölgeler arasındaki farklılıkların artması sonucunu ortaya çıkaracaktır⁴¹.

1.13.2.3. Birikimli Nedensellik Kalkınma Modeli

Myrdal (1957) makalesinde pozitif dışsal ekonomilerin büyümeyi güçlendirdiği, bölgede oluşan gelir farklılıklarının ise katlanarak arttırdığı kanısına varmıştır. Bu model, bir bölgenin niçin büyümeye başladığı sorusuna karşılık cevapsız kalmakla beraber, bir kere büyüme sağlanınca bölge firmalar açısından cazip hale geldiğini, firmaların bölgede toplanmaları neticesinde de önemli ölçülerde akışlar oluşacağını iddia eder. Myrdal, bazı bölgelerin *başlangıç üstünlükleri* sayesinde diğer bölgelerden daha cazip olduğunu, büyüme ve ekonomik faaliyet artışlarını da önceden sahip oldukları olanaklar sayesinde gerçekleştireceğini savunmuştur⁴².

1.13.2.4. Büyüme Kutupları

Francois Perroux'a göre ekonomik kalkınma ülkenin her yerinde aynı zamanda ortaya çıkmaz. Bazı bölgeler diğerlerine göre öncelik kazanır. Bu bölgelerde ortaya çıkan kalkınma kutbu ekonomik birimlere bir yön göstermektedir. Böylece ekonomi içinde sürükleyici bir birim etrafında girdi çıktı ilişkisi yoluyla sıkı etkileşme içindeki endüstriler topluluğunun yarattığı dinamik gelişme alanı bir kalkınma kutbunu oluşturacağı düşüncesidir. Bu kutup, büyümeyi önce harekete geçirerek çevresine doğru yayılmasını sağlar ve büyümeyi dışsallıklar ve karşılıklı etkileşimler üzerinden gerçekleştirmeye çalışır.

⁴¹Filiztekin, s.25.

⁴²Filiztekin, s.25.

Böylelikle büyüme kutupları hızlı gelişim göstererek, yerel ekonominin üzerinde yayılma ve çarpan etkileri yaratırlar⁴³.

Büyüme kutbu yaklaşımı birçok ülkede istenilen sonuçlara ulaşamadığı, büyüme kutbunu oluşturmaya yönelik politikaların kaynak israfına neden olduğu, önemli kamu sübvansiyonları ile yaratılan sanayi tesislerinin yerel ekonomiye entegre olmadığı ve yerel kaynaklara dayalı gelişme dinamiklerini harekete geçiremediğinden dolayı iktisat literatüründe çeşitli eleştirilere malzeme olmuştur⁴⁴.

1.13.3. İktisadi Coğrafya

İktisadî coğrafya kuramı, ekonomi hayatının, sosyal ve kurumsal olarak mekânsal konuma sahip olduğu fikrine dayanılarak bölgedeki dengesizlikleri anlamayabilmek amacıyla sosyal yapıların, iktisadi ve politik kuralların, geleneklerin araştırılması gerektiğinin üzerinde dururlar. Gerek Neo-klasik gerekse Keynesgil kalkınma iktisadi yaklaşımları sadece ekonomik gelişme üzerinde durmuşlardır. Ancak içerisinde yaşanan sosyal ve politik yapıların değişmediği hatta göz ardı edildiği varsayılmıştır. İşte bu noktada iktisadi coğrafya yaklaşımı hem Neo-klasik hem de Keynesgil kalkınma iktisadi yaklaşımından ayrılır.

İktisadi coğrafya kuramı dünya ekonomilerinin kesinlikle en dikkat çekici özellikleri arasına girmiştir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri hakkında en dikkat çekici şeylerden birisi, genel olarak dağınık nüfuslu ve topraklarının büyük bir kısmı verimli olan bu ülkede, nüfusun büyük bir kısmının metropol bölgelerindeki bazı alanlara yerleşmiş olması, yerleşenlerin ise dörtte birinin davetkâr olmayan doğu sahillerine yığılmasıdır. İktisatçı olmayan birinin dahi, bu gerçeklerin iktisadi modellemelerde önemli bir rol oynamasını bekleyebilir⁴⁵.

1.13.4. Yeni Ekonomik Coğrafya Modelleri

Günümüzde bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarına bakıldığında farklılıklar doğrultusunda tüm dünyada da genişleyen ekonomik etkinliklerin mekânsal

⁴³ Gökçe Manavkat ve Meltem Kırılı, Yerel Ekonomilerde Kalkınma Kutbunun Rolü: Slow Food Örneği, s.8, http://www.academia.edu/4828774/YEREL_EKONOM%C4%B0LERDE_KALKINMA_KUTBU_NUN_ROL%C3%9C_SLOW_FOOD_%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0 Erişim Tarihi: 08.06.2015.

⁴⁴ Ali Eşiyok, "Kalkınmada Bölgesel Farklılıkları Büyüme Kutupları ve GAP (Tespitler ve Çözüm Önerileri)", *Türkiye Kalkınma Bakanlığı A.Ş. Araştırma Müdürlüğü*, Ankara, 2002, s.16.

⁴⁵ Paul Krugman, *Artan Getiriler ve İktisadi Coğrafya*, Çeviren: Ali Polat, Maliye Dergisi, S. 162, 2012, s.397.

dağılımının büyük farklılıklar ortaya çıkardığı ve eşit olmayan dağılımın da bazı bölgelerin geri kalmışlığının temel nedeni olduğunu açıkça görmekteyiz. Bölgeler arası gelişmişlik farkları aynı coğrafyadaki ülkelerin aralarında, bir ülkede bulunan bölgeler arasında hatta bir bölgenin şehirleri arasında dahi görülmektedir. Bazı mekânlar ekonomik etkinlikleri üstlerine çekmekte cazip gelirirken, bazı mekânlarsa konumu itibari ile ya düşük bir cazibeye sahip olmakta veya mevcut cazibesini politik nedenlerden dolayı gün geçtikçe biraz daha kaybetmektedirler. Günümüzde cazibe merkezi mekânların hangi özellikleri bulunduğu, söz konusu özelliklerinin ekonomik etkinlikler üzerinde yarattığı pozitif etkinin nasıl bir sonuç çıkardığı ve diğer yandan ekonomik etkinliklerin mekân üzerindeki pozitif sonuçlarının ne olduğu soruları önem arz etmektedir.

Mekân ve ekonomik etkinlikler arasındaki ilişkiyi inceleyen yaklaşımlardan biri Yeni Ekonomik Coğrafya kuramıdır. 1990'larda Paul Krugman'ın ortaya attığı bu kuram son dönemlerin dikkatleri en çok üzerine çeken teorileri arasına girmiştir. Teorinin esas konusu, coğrafik alanlarda ekonomik yığılma türlerinin ne şekilde açıklanacağı ile ilgilidir. Diğer bir deyişle yatırımcılar açısından daha cazip gelen bölgelerin özelliklerini belirlemek için çalışmakta ve iktisadi etkinliklerin coğrafik yapı üzerindeki etkilerini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu kurama göre iktisadi etkinlikler; yığılmalardan kazanç elde etmekte, mekânsal etkinlikler ve eşitsizlikler arasında bir değiş tokuş oluşturmaktadır⁴⁶.

1.14. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

BKA'lar özellikle 2. Dünya savaşı sonrasında bölgesel kalkınma farklılıklarını ortadan kaldırmak üzere tüm dünyaya hızlı bir şekilde yayılan uzman kuruluşlardır.

1.14.1. Bölgesel Kalkınma Ajansları Üzerine Tanımlar

Bölgesel kalkınmanın olmasa olmazlarından olan, gelişmiş ülkelerin yanında az gelişmiş ülkelerde de bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesi için çabalayan, ekonomiye canlılık kazandıran ve sayıları gün geçtikçe artan BKA'larla ilgili çeşitli tanımlar oluşturulmuştur. Dünyadaki farklı uygulamalarına bakılarak yapılacak bir tanıma göre en genel anlamda BKA'lar; merkezi hükümetler tarafından

⁴⁶ Emine Demet Ekinci ve Mustafa Ersungur, "Yeni Ekonomik Coğrafya ve Teorik Modelleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.17(3), 2013, s.206.

belirlenen ulusal kalkınma hedeflerine ve vizyonuna paralel olarak çalışan, merkezi hükümetin etkisinden uzak bir idari yapıda belirli sınırlar dahilindeki bir bölgenin iç dinamiklerini harekete geçirip ekonomide canlılığı sağlayacak, özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlayarak⁴⁷, ekonomik kalkınmanın oluşturulmasına hizmet etmek amacıyla yönelik oluşturulmuş aynı zamanda çalışmalarını kamu kesiminin yada özel kesimin finanse ettiği uzman kuruluşlardır⁴⁸.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'nin (European Association of Regional Development Agencies) (EURADA) tanımına göre ise operasyonel bir yapı olan BKA'lar; sektörel ve genel kalkınma sorunlarını belirleyen, bu sorunların ortadan kalkmasına yönelik çözümler üreten aynı zamanda bu çözümleri geliştiren projeleri destekleyen kuruluşlardır. EURADA'nın diğer bir tanımına göre ise BKA'lar; spesifik bir coğrafi bölgenin ortak eğilimlerini gözeterek, bu nedenle de bu bölgelerdeki yerel ve/veya bölgesel kamu ve özel otorite ve organizasyonlarla ilişkide olan özerk bir yapıdır⁴⁹.

DPT yaptığı bir tanıma göre BKA'ları; merkezi hükümetin kontrolünde olmayan bir idari yapıda, belirli sınırlar dahilindeki bir bölgenin girişimcilik potansiyellerini geliştirmek, canlandırmak ve böylelikle ekonomik kalkınma hedefine katkıda bulunmak için oluşturulmuş ve çalışmalarını kamunun veya özel sektörün finanse ettiği kuruluşlar biçiminde tanımlamaktadır⁵⁰.

Dünya Bankası'nın yaptığı bir tanıma göre ise BKA'lar; "asıl misyonu istihdam yaratmak, üretimin çeşitli dallarındaki küçük ve orta ölçekli işletmeleri (KOBİ) geliştirip desteklemek ve bölgenin genel ekonomik durumunu ve fırsatlarını iyileştirmek olan, kalkınmaya katalizörlük edebilecek içsel ağları kuran, yürüten ve destekleyen yapılardır"⁵¹.

⁴⁷Seyit Koçberber, "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", *Sayıştay Dergisi*, S. 61, 2006, s.37.

⁴⁸Aslı Nazlı Vurucu, *Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bölgesel Eşitsizlik Üzerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.35.

⁴⁹Tiftikçigil, s.43.

⁵⁰Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, s.174.

⁵¹World Bank, *Dünya Kalkınma Raporu*, http://info.worldbank.org/etools/docs/library/166856/UCMP/UCMP/7_leda.html, Erişim Tarihi:10.12.2014

BKA'lar hakkında, doktrinde yapılmış birbirinden farklı tanımlara rastlamak mümkündür. Ancak üzerinde anlaşılması tam bir tanım yoktur. Bunun en önemli sebebi ajansların ülkeden ülkeye, hatta bölgeden bölgeye gerek kuruluş yapıları ile gerekse faaliyet işlevleri ile birbirine tam benzememesidir.

1.14.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı

Dünyada ilk BKA'ların kurulma süreci yirminci yüz yılın ikinci çeyreğinin başlarına kadar uzanmaktadır. Bu ajansların Dünya'da ilk temsilcisi 1933 yılında ABD'de kurulan TVA (Tennessee Valley Authority)'dır. TVA ülkenin diğer eyaletlerine nazaran daha yoksul sekiz güney eyaletinin kalkındırılmasına yönelik kurulmuş bir bölgesel kalkınma programıdır⁵². Havza esaslı bir bölgesel planlama özelliğine sahip olan⁵³ TVA ile Tennessee Nehrinin doğal kaynaklarının geliştirilmesi, korunması ve yararlı şekilde kullanılması noktasında geniş çaplı planlama çalışmalarına başlanılmıştır⁵⁴. Vadide yaşayan halka daha uygun elektrik enerjisi sağlamak için kurulan, bu kapsamda birçok baraj inşaatı çalışmaları yürütmüş olan TVA, bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli görevler üstlenmiştir.

TVA'yı izleyen diğer örnekler ise, Güney İtalya'da 1954 yılında kurulan "Güney Kalkınma Yönetimi (Mezzogiorna)", Brezilya'da 1959 yılında kurulan "Kuzeydoğu Bölgesi Kalkınma Ajansı SUDENE", Kolombiya'da "Oriente"dir. Ürdün'de "Ürdün Vadisi Kalkınma Planları", İspanya, Fransa, Almanya, İskoçya, Galler, Hindistan gibi birçok ülkede uygulamaya konulan bölgesel kalkınma programları ve bu kapsamda oluşturulan idari yapılar da BKA'ların ilk örnekleri olarak sayılabilir⁵⁵.

BKA'ların ilk örneği Amerika kıtasında görülmüş olsa dahi, kısa zamanda kurulup yaygınlaşması kıta Avrupa ülkelerinde görülmüştür. Kıta Avrupa ülkelerinde yaygınlaşmasının en öncelikli sebebi şüphesiz İkinci Dünya Savaşı olmuştur. Tabi

⁵² Yahya Can Dura, "Dünya Uygulamaları Bağlamında Kalkınma Ajansları'nın Yapısal Analizi", *Türk İdare Dergisi*, S.455, 2007, s.142.

⁵³ Tekin Avaner: "BKA Siyasal Rejim Sorunu Yarattır mı?", *Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Derleyen: Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, s 244.

⁵⁴ Tennessee Valley Authority (TVA), <http://www.tva.gov/abouttva/pdf/valleyfacts.pdf>, Erişim Tarihi: 22.02.20015

⁵⁵ Yahya Can Dura, *Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Bir Adım: Kalkınma Ajansları ve Türk Planlama Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, İç İşleri Bakanlığı, Ankara, 2006, s.30.

bunun yanında küreselleşme süreci ve bölgesel kalkınmaya yönelik uluslararası fonlardaki artışın da etkisi vardır. İkinci Dünya Savaşı kıtadaki bölgesel gelişmişlik dengesini bozmuş ve bölgeler arasında çok ciddi gelişmişlik farklılıkları yaratmıştır. İşte bu noktada kalkınma ajansları bölgede ortaya çıkan bu gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak için ortaya çıkmış ve kısa sürede yaygınlaşmıştır.

1990'lı yıllarda bölgesel örgütler aracılığıyla kullanılan, başta AB'nin olmak üzere, bölgesel kalkınmayı desteklemeye yönelik uluslararası fonlardaki artış ajansların öneminin ve etkinlik alanının artmasına neden olmuştur. Özellikle Doğu Bloku ülkelerinin AB'ye katılımıyla, yerel problemlerin çözümüne dair içsel dinamiklere ve potansiyellere ivme kazandıran, kalkınmaya yönelik çalışmalar yapan, kalkınmaya yönelik çalışmaları destekleyen ve bu çalışmaları belirli bir sisteme oturtan yapılarıyla BKA'ların sayısı gün geçtikçe artmıştır. Bu açıdan BKA'lar, AB'ye katılım sürecinde bölgesel gelişme politikalarının entegre edilmesinde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır⁵⁶.

İlk ortaya çıktığından bu güne kalkınma ajanslarının kurulmasını gerektiren politikalar öncelikle altyapı ve tarımın, daha sonra sanayinin ve günümüzde de hizmetler ve ileri teknoloji sanayinin desteklenmesine doğru bir süreç yaşarken, bölge ölçeği üzerinde baskın olan merkezîyetçi yönetim anlayışının yerini bölgesel-yerinden girişimciliğin aldığı görülmektedir⁵⁷.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, merkezi kalkınmanın ağır işleyen yapısından kurtulmak, bölgelerin içsel dinamiklerini harekete geçirmek ve sürekli değişim içinde olan ekonomik koşullara ayak uydurmak için kurulduğundan, ilk temsilcileri merkezi yönetimlerin direktifinde oluşturulan ajanslar bile zamanla özel hukuka tabi kamu kuruluşları olarak çalışmalarını devam ettirmişlerdir. Ajanslar, 1990 sonrası süreçte Dünya Bankası'nın yapısal uyum programlarının da etkisinde sürdürülebilir kalkınma ve bölgelerarası rekabet anlayışı doğrultusunda çalışmaya başlamışlardır ki bu merkezîyetçi yapının etkisinin azalmasını hızlandırmıştır⁵⁸.

⁵⁶ Ahmet Tamer, *Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri*, DPT Uzmanlık Tezi, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008, s.8.

⁵⁷ Ayşegül Dede, *AB Uyum Sürecinde Kalkınma Ajansları ve Mevlana Kalkınma Ajansı*, Konya, Konya Ticaret Odası yayını, 2009, s.3.

⁵⁸ Bilal Eryılmaz ve Aziz Tuncer, "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması", *Akademik İncelemeler Dergisi*, S.1, 2013, s.170.

1.14.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Genel Özellikleri

BKA'lar kuruldukları her ülkede farklı deneyimlere yol açmaktadır. Ayrıca kurulan her ajans kendine özgü bir şekilde çalışmalarına devam etmektedir. Ajansların nerelerde kurulabileceğine yönelik genel geçerli bir kural olmamasıyla beraber, işlevsel olabilmeleri için belirli değişkenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu değişkenler; yeterli nüfusun oluşması, girişime ve girişimciliğe yönelik altyapının olması, kalifiyeli işgücü varlığı, bölgesel gelişme stratejileri üstünde anlaşma sağlanabilmesi, gelişmeye açık olan sektörlerin belirli bölgelerde yığılması, rekabetçi bir piyasanın oluşması, devletin destek sağlıyor olması ve altyapının geliştirilmesi biçiminde sıralanabilir⁵⁹.

Dünyada çeşitli yapılarda yüzlerce bölgesel kalkınma ajansı olması ve bu ajansların ülkeden ülkeye farklılık göstermesine rağmen BKA'ların ortak özelliklerini kısaca şu şekilde açıklayabiliriz.

1.14.3.1. Kamusal Bir İşleme Kurulması

Dünyadaki BKA'lar incelendiğinde bu ajansların çoğunluğu merkezi hükümetler aracılığıyla, diğer bir ifadeyle kamusal bir işleme kurulmuştur. Kamusal bir işleme kurulmuş olmanın sonucunda bazı ajanslara belirli ayrıcalıklar verilebildiği görülebilmektedir. Örnek olarak İskoçya'da ki İskoç Girişim Kalkınma Ajansı'nın kamulaştırmalara ait yetkilere sahip olması ve Türkiye'deki kalkınma ajanslarının görevleri kapsamında gerekli gördüğü bilgileri kullanma ve kuruluşlardan isteme yetkisine sahip olması verilebilir⁶⁰.

1.14.3.2. Kurumsal Yapılarının Olması

Kurumsal yapılarının olması ile kast edilen BKA'ların mali özerklik kapsamında ve idari konularda kendine ait karar organları aracılığıyla kararlarını verip ve bu kararları yine kendilerinin uygulayabilmesidir. Bunu yapabilmesi için de kendilerine ait bir bütçelerinin olması gerekir. Bu durumda tüzel kişilikleri olup bağımsız hareket edebilme yeteneği olgusuna sahip oldukları gerçeği ile karşılaşılır.

⁵⁹ Mürteza Hasanoglu ve Ziya Aliyev, "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Sayıştay dergisi*, S.60, 2006, s.89.

⁶⁰ Tamer, s.15.

1.14.3.3. Bölgesel Odaklı Olmaları

BKA'ların üzerinde durduğu nokta bölgelerdir. Diğer bir ifadeyle sınırları çizilmiş belirli bir coğrafi bölgeyi kapsarlar. Bunun için de örgütlenmelerini kendi bölgelerinde yapıp bölgesel ölçekte ele aldığı ekonomide bölgesel kalkınmayı amaç edinmişlerdir.

Ayrıca ajansların yerelde belirli mekanlarda örgütlenmesi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın dördüncü maddesinde ve Avrupa Birliği'ni kuran Maastrich Antlaşması'nın 3/B maddesinde ifade edilen "yerelin/bölgenin kendine özgü problemlerine dair strateji geliştirebilmek amacıyla, hizmetin halka en yakından sunulması" şeklinde tanımlanan ifadenin bir gereğidir⁶¹.

1.14.3.4. Aşağıdan Yukarıya Doğru Örgüt Yapılarının Olması

BKA'lar örgütsel yapı olarak "aşağıdan yukarıya" şeklinde bir yöneliş benimsemişlerdir. Bunun sonucunda bürokrasiden uzak ilişkiler kurabilirler ve siyasi müdahalelere tam olarak açık değildirler. Örgüt yapılarının aşağıdan yukarıya doğru olması özellikleri beraberinde BKA'ların özerk veya yarı özerk olması gerekliliğini de beraberinde getirir. Böylece uzun vadeli planlar yapabilirler.

Aşağıdan yukarıya doğru tasarlanan bölgesel kalkınma anlayışı, kamunun öncülük ettiği, ulusal bölgesel kalkınmaya yönelik fikirleri toptan reddederler. Bu reddediş, kamuya yarar sağlayacak yönetim anlayışının, kalkınma üzerinde herhangi bir etki oluşturmadığı ve bölgede "gerçek" girişimciliğe engel olduğu fikrinden ortaya çıkmaktadır⁶².

1.14.3.5. Özerk veya Yarı Özerk Olmaları

Yukarıda bahsedildiği üzere BKA'larının örgüt yapısının "aşağıdan yukarıya" olması sonucu BKA'ların özerk veya yarı özerk olması gerekir. Bunun sonucunda BKA'lar siyasi müdahalelere kapalı bölgesel kalkınma hedefi doğrultusunda hızlı bir şekilde karar alabilir ve uygulayabilirler. Siyasi müdahalelere açık olmaması ajansın uzun dönemli stratejiler geliştirip uygulaması açısından da çok önemlidir.

⁶¹ Tamer, s.17.

⁶² Aytül Güneşer Demirci, *Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları*, Derleyen; Menaf Turan, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara, Paragraf Yayınları, 2005, s.182.

Ajansların özerkliği(özerk olma dereceleri), devlet yapılarına göre farklılıklar göstermektedirler. Ulusal bir denge sağlaması için, ülkedeki bölgesel gelişmişlik farklarını gidermeye yönelik olarak, bölgesel kalkınma bilincinin yüksek olduğu gelişmiş ekonomilerde ajansların özerklik derecelerinin daha yüksek seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Öte yandan, son zamanlarda ajansların özerklik derecelerini arttırmak amacıyla başta İngiltere gibi gelişmiş ülkeler ajanslarını daha otonom bir yapıya getirmektedirler.

1.14.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri

BKA'nın faaliyetleri çok çeşitli/yönlü bir yapıya sahiptir. Bundan dolayıdır ki, ajansların faaliyetlerini genel bir çerçevede değerlendirmek zordur. Fakat genel olarak bakıldığında kalkınma ajanslarının faaliyetleri şöyle sıralanabilir⁶³;

- Bilgi bankaları oluşturarak bölgeleri daha yakından takip etmek,
- Yerel/bölgesel kalkınmaya yönelik strateji planları yapmak ve planların ortaya çıkardığı sonuçları takip etmek,
- Girişimcilere ve yatırımcılara teknik olarak destekler sağlamak ve bilgi akışkanlığını işlevsel hale getirmek,
- Yerel girişimcinin yatırım yapmasını sağlamak ve onlara destek olmak,
- Yabancı yatırımcıları bölgeye çekmek amacıyla gerekli tanıtımsal ve reklamsal çalışmaları sürdürmek,
- Finans konusunda yatırımcıları bilgilendirmek ve girişimcileri yönlendirici çalışmaları sürdürmek,
- KOBİ'ler için finans kaynakları oluşturmak, yerel, ulusal ya da uluslararası fonlar, kredi kuruluşları ve bankalarla işbirliği için KOBİ'lere yardımcı olmak,
- Yeni buluş ve mevcut teknolojilerin tanıtılmasında ön ayak olmak,
- Eğitim, enerji, yol, altyapı çalışmalarını takip etmek,
- Bölgenin ulusal ve uluslararası iletişim ağlarının geliştirilmesini sağlamak.

⁶³ Pınar Akarçay, *Cumhuriyet'ten Günümüze Trakya'da Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölge Kalkınma Ajansı*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009, s.71.

Tablo 1.1: Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Çalışma Alanları ve Faaliyetleri

İçsel Kalkınmayı Sağlamak	<ul style="list-style-type: none">- Planlama- Kaynak değerlendirme- Alt yapı yönetimi- Alt yapı ile ilgili hizmetler- İçsel kaynakların geliştirilmesi
Yabancı Yatırımcı Çekmek	<ul style="list-style-type: none">- Mülakatlar- Yurt dışı ofisleri- Pazarlama- Finansal aracılık- Finansal güvence- Arsa sağlama- Ortaklıklar- Ar-Ge- Teknik yardım- Alt yapı
Girişimcilere Hizmet Vermek	<ul style="list-style-type: none">- Danışmanlık- İhracat- Şirket birleşmesi- Fuar ve seminerler- İşbirliği oluşturma- Yurt dışı temsilcilikler- Teknolojik destek- Finansman desteği- Sübvansiyonlar- Kredi imkanları- Risk sermayesi- Kuruluş sermayesi- Vergi indirimleri- Kredi garanti fonları
Yerel ve Bölgesel Otoritelere Hizmet Vermek	<ul style="list-style-type: none">- Danışmanlık- Yerel ve bölgesel otoriteler adına yönetim- Girişimcilere finansal destekler- Bölgeye yabancı yatırım çekme çalışmaları- Sanayi bölgesi ve yer seçimi çalışmaları
Eğitim Alanında Hizmet Vermek	<ul style="list-style-type: none">- Girişimcilere, Yöneticilere yönelik eğitimler- Çeşitli gruplara istihdam sağlamasına yönelik eğitimler

Kaynak: Burcu Yavuz Tiftikçigil, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları*, İstanbul, 2010, Derin Yayınları, s.45

Tablo 1.1’de görüldüğü gibi, BKA’nın faaliyetlerini; içsel kalkınmayı sağlamak, yabancı yatırım çekmek, girişimcilere hizmet vermek, yerel ve bölgesel otoritelere hizmet vermek, eğitim alanında hizmet vermek şeklinde 5 guruba ayırabiliriz.

1.14.5. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finans Kaynakları

BKA’nın bütçeleri, kaynak yapılarına ve büyüklüklerine göre değişmektedir. Yerel ve bölgesel otoritelerin kurduğu ajanslarda, kurucu yönetimlerin öngördüğü projeler yine bu otoriteler tarafından finanse edilir.

BKA'lar için genel olarak finansman kaynakları aşağıdaki gibidir⁶⁴;

- Kamu fonları,
- Yerel veya merkezi idareler tarafından doğrudan verilen fonlar,
- Bölgedeki vergi gelirlerinden ayrılan paylar,
- Hizmet sunumu sonucunda kazanılan gelirler,
- KOBİ'lere sağlanan danışmanlık ve destek karşılığı alınan harçlar,
- Gayrimenkul ve risk sermayesi fonları yönetimi veya kamu kaynaklı fonların yönetimi,
- Özel sektör kaynaklı fonlar,
- Uluslararası fonlar veya projeler (AB programları).

1.14.6. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları / Hedefleri

Bölgesel kalkınma ajanslarının en önemli hedefi, bölgenin potansiyellerini ve problemlerini belirleyerek geliştirdikleri politikalarla, bölge ekonomisine canlılık kazandırmak ve bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktır. Diğer bir ifadeyle ajansların hedefleri uzun dönemde, bölgesel ekonomik kalkınma için uygun şartların oluşturulması gibi yönlerden ekonomik, bölgenin çekiciliğini arttırmak yönünden çevresel, bölgenin sosyo-kültürel değerlerini geliştirmesini sağlamak gibi yönlerden sosyal olarak sınıflandırabilmektir⁶⁵.

BKA'ların kurulma gerekçeleri genel olarak; bölgesel stratejileri yürütmek ve yürütülen stratejilerden sonuçlar çıkarmak, yerel ve bölgesel girişimcilere destek olmak, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olmak, özel sektör geleceğe umutla bakması için yerel-bölgesel sorunlara çözüm yolları üretmek ve bunlara ek olarak bölgesel taleplerin karşılanması için yeni ürünlerin ve hizmetlerin üretilmesi amacıyla finansal garantiler ve çözümler sağlamaktır⁶⁶.

Belirtilen bu temel gerekçelere ek olarak aşağıdaki gerekçeleri de şöyle sıralayabiliriz;

- İstihdam alanları oluşturmak,

⁶⁴ Oskay ve Kubar, s.208.

⁶⁵ EURADA, "Creation, Development and Management of RDAs, Does It Have To Be So Difficult?", Bruxelles, 1999, s.56.

⁶⁶ Erdal Arslan, "Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları," *Kamu-İş Dergisi*, S.3, 2010, s.94.

- Bölgenin rekabet gücünü artırmak,
- Verimliliğini artırmak,
- Kalkınma sürecine süreklilik kazandırmak,
- Bölgeye yatırımcı çekmek.

Bu amaçlara ulaşabilmek içinde bazı ara hedefler vardır bunları *da şöyle* sıralayabiliriz;

- Yabancı ve yerli yeni firmaları bölgeye çekebilmek için, şirketlere finansal destek sağlamak,
- Sanayi faaliyetlerinin gelişebileceği ortamlar yaratmak,
- Teknolojiye uyumlu bilgi ve iletişim bazlı yeni sektörlerin oluşmasını sağlamak
- Sağlıklı bir kentsel yaşam için kırsal gelişmeyi sağlayıp kırsaldan kentlere göçün önüne geçmek
- BKA'ların sürekli kendini geliştirerek yeni projeler üretmesi

BKA'ların hedeflerini tek bir cümle ile bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmak için bölgesel gelişmeyi sağlayıp bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmek olarak özetleyebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

25.03.1957 tarihinde Fransa, Batı Almanya, İtalya ve BENELUKS ülkeleri (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) arasında imzalanan Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) hukuki yapısının temelleri atılmıştır. AET kurulduğu ilk yıllarda bile dünya ekonomisindeki sanayileşme trendinin ve İkinci Dünya savaşının olumsuz etkilerinden ortaya çıkan bölgeler arası dengesizliklerin üzerinde durmuştur.

1960'lı ve 1970'li yılları kapsayan süreçte Avrupa Birliği, ekonomik bütünleşmenin ve serbestleşmenin bütün bölgelerde yaşayan halkın gelirinde pozitif bir etki yaratacağı ön görüşüne dayanarak bölgesel politikalar oluşturmaya ihtiyaç duymamıştı ve ortak bir bölgesel politika oluşturmamıştı. Dolayısıyla, her üye ülke kendi bölgesel politikasını oluşturup kendi yürütmekteydi. 1973 yılına gelindiğinde, İskoçya, Galler ve eski endüstriyel bölgelerinde büyüme sorunlarıyla karşılaşan Birleşik Krallık'ın birliğe girmesiyle beraber, güneyinde sorunlar yaşayan İtalya'nın ortak bir bölgesel politika oluşturma istekleri dikkatleri bu yöne çekmeye başladı. Bu gelişmeler sonucunda, nispeten daha az gelişmiş Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın birliğe katılmasıyla beraber, bugünkü AB bölgesel politikaları oluşturulmaya başlanmıştır⁶⁷.

1988 AB bölgesel politikası reformu da gelişmelere 'programlama' ve 'partnership' öğelerini sürece dahil ederek farklı bir değer katmıştır. Günümüzde varılan noktada görülüyor ki, ulusal politikalar ile Avrupa bölgesel ve Avrupa

⁶⁷ Filiztekin, s.103.

rekabet politikalarının karşılıklı etkileşimi ile ilkeleri ve hedefleri belirlenmiş etkili bir bölgesel politika kavramı oluşmuştur⁶⁸.

AET'nin kurulduğu ilk yıllardan günümüze kadar geçen süreçte birliğin bölgesel politikalara bakış açısı incelendiğinde, bölgesel politikaların oluşturulması ve faaliyete geçirilmesi için ayrılan kaynakların her geçen gün arttığı ve bu politikaların karar alma ve uygulama süreçlerinde git gide merkezi otoritelerin baskısından kurtulup daha çok yerelleştiği gerçeği önümüze çıkmaktadır. Ayrıca birlik bölgelerarası dengesizlikleri en aza indirmek amacıyla her dönem yeni bir araç kullanması, özellikle de son programlama döneminde çok sayıdaki hedeflerin ve araçların yığılması sonucu, yığılan bu hedeflerin ve araçların birlik yönetimini zorlaştırdığı için hedef ve araç sayısını azaltma kararı almıştır⁶⁹.

AB'nin temel hedeflerinden biri de kendi bünyesinde bir araya getirdiği bütün ulusların ekonomik ve sosyal refahını bir üst düzeye çıkarmaktır. Bu doğrultuda AB'de bir takım politikalar uygulamaya konulmuştur: Ortak tarım politikası, sosyal politika, rekabet politikası gibi hedeflere hizmet eden bir diğer politika da bölgesel politikadır⁷⁰.

İkinci Dünya Savaşından büyük yara alan Avrupa ülkeleri bu durumu atlatabilmek, yeniden Avrupa'da barışın yeniden kurulmasını sağlamak, ortak çıkarlar etrafında toplanabilmek aynı zamanda ekonomi alanında kuvvetli bir işbirliği sağlamak için ileride siyasal bir birliğin temellerini atmayı hedefliyorlardı. Bu amaçla Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması ve 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşmalarını imzaladılar. Bundan sonraki süreçte ise ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alandaki işbirliklerini her geçen gün güçlendiriyorlar.

⁶⁸ Kahraman Arslan, "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları," *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.7, 2005, s.285.

⁶⁹ Volkan Güler, İrfan Türkoğlu ve Ümit Süleyman Üstün, "Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikaları", 26. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, Şanlıurfa, 2011, s.38

⁷⁰ Vurucu, s.57.

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

a) Roma Antlaşması

Roma Antlaşması, 25.03.1957 tarihinde Fransa, Batı Almanya, İtalya, BENELÜKS ülkeleri (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) başbakanları ve dışişleri bakanları arasında Roma'da imzalanan ve bağımsız bir uluslararası örgüt olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) oluşturan antlaşmadır. 01.01.1958 tarihinden başlayarak yürürlüğe girmiştir. AET ilk genişleme sürecine kadar somut bir bölgesel politika benimsememiştir⁷¹.

Roma Anlaşması'nda Topluluk üyesi devletlerin, bölgeler arasındaki dengesizlikleri en aza indirmek ve nispeten daha az gelişmiş bölgelerin kalkınmalarındaki gecikmeyi ortadan kaldırarak;

- Ekonomik birliğin kuvvetlendirilmesi ve uyumlu bir şekilde gelişmesini sağlaması,
- Ortak bir ticaret politikası vasıtasıyla uluslararası ticaretteki kısıtlamaların aşamalı olarak kaldırılması,
- Avrupa ile denizaşırı ülkelerin dayanışmasının vurgulanması,
- Birleşmiş Milletler Antlaşmasının ilkeleri doğrultusunda bu ülkelerin refah düzeylerinin yükselmesini sağlaması suretiyle dengeli bir kalkınma hedeflenmiştir.

b) İlk Genişleme Süreci

Avrupa Ekonomik Topluluğu'na 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın katılması ile birlikte bölgesel kalkınma politikaları oluşturma konusunda önemli bir ilerleme yaşanmıştır. Genişlemiş olan Topluluk kapsamında bölgesel politikalara yönelik bir komisyonerlik oluşturulmuştur. 1975 yılında, ilk genişlemenin ardından, artan bölgeler arası farklılıklar sorunlarını ortadan kaldırmaya ilişkin bir enstrüman olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun (ABKF) devreye sokulmasıyla topluluğun ilk bölgesel politika enstrümanı oluşturulmuştur.

⁷¹ <http://www.tuicakademi.org/index.php/temel-kavramlar/4581-roma-antlasmasi-1957>.
Tarihi: 04.03.2015

ABKF'den yararlanacak olan bölgeler topluluğun GSYİH'sının %75'inin altında olan bölgeler şeklinde belirlemiştir⁷².

c) Tek Avrupa Senedi

Dünyadaki ekonomik durgunluğun ve mali yükün paylaşımı konusundaki iç çekişmeler 1980 başlarında bir "Avrupa karamsarlığı" havasının oluşmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yeni katılan bazı ülkelerin, (Yunanistan, İspanya, Portekiz) Topluluk bünyesinde bulunan bölgelerin arasındaki gelişme farklılıklarını arttırdığı görülmektedir. Bu durum, Topluluğun mevcut kalkınma politikalarından daha kuvvetli bir bölgesel kalkınma politikası oluşturma gereksinimi ortaya koymuştur. Sonuç olarak Tek Avrupa Senedi (TAS), 1986 yılında İspanya, İrlanda, İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika, Almanya, Portekiz ve Lüksemburg, 1986 yılında ise Yunanistan, İtalya, ve Danimarka tarafından imzalanmıştır⁷³.

1987 yılında uygulamaya konulan TAS ile AET Antlaşması'na "Ekonomik ve Sosyal Yakınlaşma" başlığı altında bölgesel politikalar konusuna değinilmiştir. Bu başlıkla Topluluğa üye devletler, sosyal ve ekonomik gelişmenin birbiriyle aynı doğrultuda ilerlemesi gerektiğini kabul etmişlerdir. 1988'de Avrupa bölgesel politikalarındaki ilk büyük reformla Avrupa Tarım Yönlendirme ve Garanti Fonu, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu Yapısal Fonlar adı altında toplanmıştır.

d) Maastricht Antlaşması

Avrupa Tek Senedi ile başlayan köklü değişim süreci, derinleşme sürecinin ikinci aşamasını oluşturan ve Avrupa bütünleşmesinin yapısında bugüne dek yaşanan en önemli değişiklikleri getiren Maastricht Antlaşması ile devam etti. 1992 yılında imzalanıp 1993 yılında yürürlüğe giren bu Antlaşma ile Birliğin kurumsal yapısına, yetki ve faaliyet alanına ilişkin kabul edilen değişiklikler siyasi bütünleşmenin temellerini oluşturdu⁷⁴. Maastricht Antlaşması'yla beraber AET, ekonomik birliğin üstünde politik, güvenlik, adalet gibi unsurlarda da entegrasyonu kapsayan bir

⁷² Güler, Türkoğlu ve Üstün, s.39.

⁷³ <http://ab.gov.tr/index.php?p=105&l=1>. Erişim Tarihi: 04.04.2015.

⁷⁴ Nurettin Bilici, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2010, s.40.

Avrupa Topluluğu haline gelmiştir. Ayrıca bu değişimi bölgesel politikalarda da görmek mümkündür.

AB genelinde uygulanan bölgesel politikaların, sosyal ve ekonomik entegrasyonun sağlanmasındaki rolü ve önemi de bu anlaşmayla bir kez daha teyit edilmiş oluyordu. Anlaşmanın 130/A maddesinde “Topluluğun genelinde, uyumlu bir kalkınmayı hızlandırmak amacıyla, Topluluk, kendi içinde ekonomik ve sosyal yaklaşmayı güçlendirir, az gelişmiş bölgelerin ve kırsal alanların geri kalmışlığını gidermeye yönelik politikalar ve faaliyetler geliştirerek, var olan dengesizlikleri azaltmaya çalışır” denmekteydi. Nitekim bu anlaşmayla Yapısal Fonlar kapsamında balıkçılığın geliştirilmesine yönelik Balıkçılığa Yön Verme Mali Aracı adıyla yeni bir fon daha oluşturuldu. AB yönetiminde etkisi giderek artmakta olan yerel yönetimler için de yerindelik ilkesiyle paralel olarak “Bölgeler Komitesi” oluşturulmasına karar verilmiştir⁷⁵.

e) Gündem 2000 ve Lizbon Süreci

Gündem 2000 Topluluk politikalarının kuvvetlendirilmesi ve ileriki süreçlerde oluşabilecek olan genişleme ön görüşüyle 2000-2006 yıllarını içeren yeni bir çalışma programıdır. Aşağıda belirtilen öncelik alanları ile ilgili düzenleyici işlem ile uygulamaya başlanmıştır⁷⁶.

- 1988 ve 1992 yıllarında gerçekleşmiş olan reformlara paralel tarım reformunun sürdürülmesi; Avrupa'nın küresel rekabet edebilirlik kapasitesini genişleterek, çiftçilerin gelir dağılımındaki adalet sağlanarak, düzenlemeleri basitleştirerek ve kanunların uygulanmasını yerel bir yapıya dönüştürmek,
- Belli bölgelerdeki hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için o bölgedeki hedeflerin yerine getirilmesine hizmet edecek projelerin desteklenmesi sağlanarak Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu'nun (Avrupa Sosyal Fonları dahil olmak üzere) etki alanını genişletmek,
- Katılım öncesi stratejiyi, başvuru sahibi ülkelere yönelik iki yeni mali araç ile güçlendirmek. Bunlardan ilki; Çevresel koruma altyapısının ve ulaşımın iyileştirilmesini desteklemek üzere katılım öncesi yapısal araç olan (ISPA),

⁷⁵ Ergüder Can ve Dilek Akdenizli Kocagül, *Avrupa Birliğinde Bölgesel Politikanın Gelişimi ve Yapısal Fonlar*, Ankara, Tepav Yayını, 2008, s.28.

⁷⁶ Güler, Türkoğlu ve Üstün, s.39.

ikincisi ise; tarımsal ve kırsal alanlarının uzun dönemde ıslahını kolaylaştırmak üzere bir katılım öncesi tarım aracı olan (SAPARD) dır.

- Bütçe disiplini sağlayarak, özellikle genişleme ile ilgili sorunların üstesinden gelmek üzere 2000–2006 dönemleri için finansal bir çerçeve entegrasyonunu sağlamak.

Lizbon Stratejisi, 24.03.2000 tarihinde, Lizbon’da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısına sunulan bir rapordur. Raporun bakış açısı, AB’de uygulanan politikaların başarısını, diğer büyük ekonomilerle kıyaslayarak, bu politikaları ölçme amacına dönüktür. Raporun Avrupa Birliği ekonomilerinin zayıf yanları olarak sunduğu temel tespitler şöyle özetlenebilir⁷⁷;

- Avrupa Birliği’nin ekonomik büyüme hızı gelişmiş devletlere göre yavaştır.
- Avrupa Birliği’nde işsizlik çok yüksektir. Ayrıca bu durumun ortaya çıkardığı ekonomik kayıplara ek olarak, birçok kişinin kendisini toplumdan dışlanmış hissetmesine neden olan bir sosyal sorun da oluşturmaktadır.
- Avrupa Birliği ekonomisi, başlıca rakipleri kadar dinamik ve istihdam oluşturma becerisine sahip bir ekonomi değildir.

23–24 Mart 2000’de Portekiz’in başkenti Lizbon’da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Toplantısı sonucunda küreselleşme ve yeni bilgiye dayalı ekonominin koşulları doğrultusunda Avrupa Birliği’nin bir değişim ile karşı karşıya kaldığı kanaatine varılmıştır. Lizbon stratejisinde bazı spesifik hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler ise⁷⁸;

- 2010 itibariyle %70’lik bir genel istihdam oranı,
- Kadınlar için %60’ın üzerinde bir genel istihdam oranı,
- Yaşlı çalışanlar arasında %50’lik bir istihdam oranı,
- Yıllık %3’lük ekonomik gelişme oranı şeklindedir.

⁷⁷ Alpan İnan, “Avrupa Birliği Ekonomik Yaklaşımı: Lizbon Stratejisi ve Maastricht Kriterleri”, *Bankacılar Dergisi*, S. 52, 2005, s.68.

⁷⁸ Güler, Türkoğlu ve Üstün, s.39.

Avrupa Birliği ve Avrupa Topluluğu'nun Avrupa Birliği adıyla tek ve yeni bir çatı altında birleştirilmesi, hiç kuşkusuz Lizbon Antlaşması'nın öngördüğu en önemli geliřmedir⁷⁹.

Gündem 2000 ve Lizbon stratejileri doğrultusunda, AB Bölgesel Politikası 2000-2006 döneminde tekrar düzenlenmiş, sosyo-ekonomik anlamda daha uyumlu bir bütünleşme sağlamayı ve bölgelerarası dengesizlikleri ortadan kaldırmayı, böylelikle birlik içerisindeki bağları kuvvetlendirmeyi hedef edinmiřlerdir⁸⁰.

2.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL GİRİŞİMLERİ

AB bölgesel politikalarını uygulama dönemleri içinde emek, evre, istihdam, kadınların işgücüne katılımı, KOBİ'ler, yenilik, madencilik, alt yapı, balıkçılık ve tarım gibi birçok alanda çalışmalar yapmıştır. Bu alışmaları desteklemek için çeşitli girişimler kurulmuştur. İşte bu girişimleri gerçekleştirebilmek için çeşitli mali/finansal araçlar kullanılmaktadır. Dolayısıyla AB'nin bölgesel politikalarında yer alan girişimleri amaçları ve dönemleri itibari ile özetlemek gerekirse, Tablo 2.1'deki şekilde ifade edebiliriz.

Tablo 2.1: AB'nin Bölgesel Girişimleri

Girişim	Amaç	Uygulama Dönemi
ADAPT	Emek gücünün gelişmelere göre eğitilmesi	1994–1999
ENVIREG	çevrenin geliştirilmesi	1989–1993
Employment	Kadınlara, gençlere ve engellilere istihdam sağlama	1994–1999
Equal	Emek piyasalarındaki ayrımcılığı ve eşitliği ortadan kaldırma amacını gütmektedir. Bu girişim Avrupa istihdam stratejisinin dört ayağı olan istihdam yaratabilme (employability), girişimci ruhu oluşturma, değişim kapasitesi yaratma ve eşit fırsatlar sunma amacına hizmet etmektedir.	2000-2006
INTERREG	Sınırlar arası kooperasyon, enerji ağlarının geliştirilmesi, su kaynağı yönetiminde uluslararası kooperasyonun sağlanması	1989–1993 1994–1999

⁷⁹ Ahmet Güneş, "Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1-2, 2008, s.745.

⁸⁰ Güler, Türkoğlu ve Üstün, s.39.

Interreg III	AB içindeki ortak sınır bölgeleri, AB üyesi ülkelerle sınırları bulunan ülkelerin komşu bölgeleri ve diğer bölgeler arasında kalkınma açısından denge sağlayarak ekonomik ve sosyal uyumu oluşturmak	2000–2006
KONVER	Askeri faaliyetlere bağımlı bölgelerin farklı alanlara kaydırılması	1994–1999
LEADER	Kırsal ve tarımsal bölgelerde yerel kalkınma	1989–1993 1994–1999
Leader +	Kırsal sosyoekonomik topluluklara ya da eylem gruplarına destek vererek ve bu grupları bir araya getirerek sürdürülebilir kırsal kalkınmayı sağlamak, bu grupların kırsal kalkınma programlarını ve yapısal uyum hedeflerini oluşturmak ve birleşik ve yenilikçi kalkınma stratejileri üretmek	2000–2006
PEACE	İrlanda'nın kuzeyinde ve İrlanda'nın sınır komşularında barışın ve uzlaşmanın sağlanması	1994–1999
PESCA	Balıkçılık endüstrisinin yeniden yapılanması	1994–1999
PRISMA	Firmalara altyapı ve servis sektörlerini geliştirmeleri amacıyla yardımda bulunmak	1989–1993
RECHAR	Kömür madeni açısından zengin bölgelerin dönüştürülmesi	1989–1993 1994–1999
REGEN	Az gelişmiş bölgelere doğal gaz ve elektrik hizmetlerinin sağlanması	1989–1993
REGIS	Merkezden çok uzak bölgelerin desteklenmesi	1989–1993 1994–1999
RESIDER	Çelik açısından zengin bölgelerin dönüştürülmesi	1994–1999
RETEX	Tekstil endüstrisine bağımlı bölgelerin farklı alanlara kaydırılması	1994–1999
SMEs	KOBİ'lerin uluslararası rekabet koşullarının sağlanması ve geliştirilmesi	1994–1999
STRIDE	Yenilik ve kalkınma	1989–1993
URBAN	Krizden etkilenen bölgelerin restorasyonu	1994–1999
Urban II	Kriz içindeki kentsel alanların ekonomik ve sosyal dönüşümünü sağlamak amacıyla yenilikçi kalkınma modellerinin oluşturulması ve uygulanması.	2000–2006

Kaynak: Burcu Yavuz Tiftikçigil, *Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları*, İstanbul, 2010, Derin Yayınları, s.61.

Yukarıda Tablo 2.1'de görüleceği üzere, AB bölgeler arası farklılıkları en aza indirmek için 1989-2006 yılları arasında çeşitli girişimler kurmuştur. Bu girişimler bunların amaçları ve uygulama dönemleri verilmiştir. Aşağıda Avrupa Birliği'nde bölgesel kalkınma politikaları uygulama dönemleri verilirken AB'nin bölgeler arası kalkınma farklılıklarını gidermek için uyguladığı bu girişimlere teker teker değinilecektir.

2.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL POLİTİKA MALİ ARAÇLARI

2.4.1. Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund (ESF))

ESF Roma Antlaşmasınının 124. Maddesi ile düzenlenerek 1960 yılında kurulmuştur. İsminden de anlaşılacağı gibi AB' nin sosyal politikalarını destekler. Bu fonun diğer fonlarla ortak hedefi Avrupa Birliği'nin halkları ve bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını en aza indirmektir. Fonun amacı eğitim, istihdam yaratma, çalışma koşullarını iyileştirme, yaşam standartlarını artırma gibi projelere destek vermektir. ESF' nin önceliklerini şöyle sıralayabiliriz⁸¹;

- Çalışanlara ve girişimcilere sürece adapte olma yeteneği kazandırmak,
- İstihdama ulaşımı kolaylaştırmak,
- Dezavantajlı insanların sosyal içermesini kuvvetlendirmek ve her türlü ayrımcılıklarla mücadelede bulunmak,
- İstihdam ve içirme alanlarındaki reformlara hız kazandırmak,
- Beşeri sermaye yatırımlarını geniş alanlara yaymak ve geliştirmek,
- Kamu idareleri ve kamu hizmetlerinin kurumsal kapasitesini artırmak.

2.4.2. Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Fonu (European Regional Development Fund (ERDF))

AB' ye üye ülkeler 1974 Paris Zirvesinde bir bölgesel politika oluşturulması gerektiği konusu üzerinde anlaşmışlardır. Çünkü 1973 yılında Birliğe yeni giren üye ülkelerde geri kalmış bölgelerin yoğun olduğu görülmekteydi. Bu bölgeler arasındaki dengesizliği ortadan kaldırmak amacıyla 1975 yılında bölgesel kalkınma politikasını oluşturan ERDF'nin kurulması sağlanmıştır. Bölgesel kalkınma politikalarına en önemli mali katkıyı ERDF sağlamaktadır. ERDF alt yapı yatırımları, istihdam yaratılmasını sağlayan yatırımlar ve KOBİ'lerin projeleri gibi birçok alanda önemli destekler sağlar⁸².

⁸¹ Andrew Chapman, *Avrupa Sosyal Fonu (ESF) 2007-2013*, DG EMPL A1 12.09.2006, (http://www.ab.gov.tr/files/tarama/tarama_files/22/SC22EXP_ESF_tr.pdf), Erişim Tarihi:01.05.2015

⁸² Nihan Atay, "Avrupa Birliği Bölgesel Gelişme Politikası", *Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı*, Malatya, 2011, s.6.

2.4.3. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (European Agricultural Guidance And Guarantee Fund (EAGGF))

1962 yılında EAGGF, ortak tarım politikasının bir parçası olarak oluşturulmuştur. EAGGF geri kalmış tarımsal alanlara muhtelif araçlarla yatırım yardımı sağlar. Bu kapsama, tarımsal üretim piyasasının oluşturulması, çiftçiliğin modernizasyonu ve kırsal kalkınma önlemleri girmektedir. EAGGF, kırsal ve tarımsal kalkınmayı desteklemeye çalışmaktadır⁸³. EAGGF' in yön verme bölümü Hedef 1 kapsamındaki kırsal kalkınma faaliyetlerini garanti bölümü ise Hedef 1 dışındaki bölgelerdeki faaliyetleri destekler.

2.4.4. Balıkçılığı Yönlendirme Amacı (Financial Instrument For Fisheries Guidance (FIFIG))

Topluluk 1994 yılından bu yana balıkçılık sektörüne yönelik olarak Balıkçılık Sektörü için Mali Araçlar Fonu adı altında toplanan bir fon oluşturmuştur. Balıkçılık fonu, sahil bölgelerindeki balıkçılığa yönelik, Hedef 1 kapsamı içindeki, aşağıdaki özelliklere sahip faaliyetleri desteklemektedir⁸⁴;

- Balıkçılık kapasitesinin artırılması, mevcut ve ulaşılabilir kaynaklar arasında sürekli bir denge kurmaya yardımcı olmak için, balıkçılık kaynaklarının rasyonel ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmelerine uygun ortamların oluşturulması,
- Sanayide ekonomik olarak varlığını sürdürebilecek girişimlerin geliştirilmesi ve yapılarını daha rekabetçi şekilde güçlendirilmesi,
- Ürünlerin katma değerlerinin ve pazara girişlerinin daha da geliştirilmesi.

2.4.5. Uyum Fonu

Uyum fonu; çevre ve ulaşım alanlarında altyapı çalışmalarına destek olmak için oluşturulmuştur. Bu fon kapsamında içme suyu, atık su, erozyon ve yeniden ağaçlandırma gibi çevresel projelerle demiryolu, havaalanı, liman, karayolu gibi ulaştırma projeleri desteklenmektedir⁸⁵.

Uyum fonu, birliğin kendi içindeki ekonomik ve sosyal dengeyi kurarak, birliğe dahil olmuş ve nispeten az gelişmiş olan ülkelerin ekonomik ve parasal birliğe

⁸³ Sakal, s.134.

⁸⁴ Akpınar, Taşcı ve Özsan, s.64.

⁸⁵ Vurucu, s.74.

geçiş sürecinde intibak yeteneğini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu fondan faydalanmak isteyen ülkelerin GSYİH'sinin AB ortalamasının % 90'ından düşük olması koşuluna ek olarak ekonomik dönüşüm programı yürütmeleri gerekmektedir⁸⁶.

2.4.6. Katılım Öncesi Mali Araçlar

AB tarafından 2000-2006 yıllarında 10 aday ülkeye (Slovenya, Slovakya, Letonya, Romanya, Estonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan) ekonomik ve sosyal uyumu sağlamak ve böylelikle kalkınma farklılıklarının azaltılması amacıyla üç fon oluşturulmuştur. Bu fonlar:

a) Tarımsal ve Kırsal Gelişme İçin Özel Katılım Programı (Special Accession Programme for Agriculture and Rural (SAPARD))

SAPARD, aday ülkelerde tarım sektöründe yaşanan yapısal problemleri ortadan kaldırmak, tarımda modernizasyonunu sağlamak ve kırsal kalkınma alanındaki çalışmalara destek olmak amacıyla oluşturulmuştur. Program aday ülkelerin tarım sektörleri ve kırsal alanda yapısal uyumla birlikte ortak tarım politikası ve ilgili mevzuatı kapsayan Topluluk müktesebatının yürütülmesine yönelik problemlerin üstesinden gelmeye hizmet etmeyi hedeflemektedir. SAPARD programı ayrıca, çiftçilikle ve gıda sanayinde etkinliği ve rekabet edebilirliği kuvvetlendirmeye, istihdam oranlarını arttırmaya ve kırsal alanlarda sürdürülebilir tedbirlere dönük çalışmaları da desteklemektedir⁸⁷.

b) Katılım Öncesi Süreç İçin Yapısal Politika Araçları (Instrument For Structural Policies For Pre-Accession (ISPA))

Çevre ve ulaştırma projelerinin desteklenmesi amacıyla oluşturulmuş bir fondur. Bu fon; ulaşım altyapılarının ve çevrenin korunmasının iyileştirilmesi, iletişim sistemleri, su ve atık su altyapıları, karayolları ve demir yollarının modernize edilmesi, hava limanları, su yolları ve limanların inşası ve benzeri amaçlara yönelik olarak kullanılmıştır. ISPA'nın, aday ülkelere AB'nin politikaları ve usulleri konularında bilgi sağlamak, AB'nin çevresel standartlarını sağlamada yardımcı

⁸⁶ Vurucu, s.74.

⁸⁷ Ahmet Turgut ve Naciye Aydemir, "Türkiye ve AB'de Kalkınma Programları," *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, S.5-6, 2011, s.6.

olmak, trans Avrupa ulaştırma ağlarını genişletmek ve oluşturmak gibi öncelikleri vardır⁸⁸.

c) Polonya ve Macaristan İçin Yeniden Yapılanma (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies (PHARE))

SAPARD ve ISPA programlarının alanına girmeyen, kurumsal kapasitenin kuvvetlendirilmesi, Topluluk programlarına iştirak ile sınai kalkınma ve KOBİ'lerin geliştirilmesine yönelik projelere finansman oluşturan bir programdır. PHARE, öncelikle Polonya ve Macaristan'a ilişkin olarak başlatılmıştır, daha sonra PHARE programına 1990 yılında Bulgaristan, 1991'de Arnavutluk ve Romanya, 1992'de Estonya, Litvanya, Letonya ve Slovenya, 1993'de ek Cumhuriyeti ve Slovakya, 1996'da Bosna-Hersek ve Makedonya dâhil olmuştur. Bu çerçeve PHARE programından faydalanan ülke sayısı 13'e ulaşmıştır. PHARE programı, yeniden yapılanma, özelleştirme ve pazar ekonomilerinin oluşturulması hedeflerinin gerçekleşmesinde destek olmaktadır⁸⁹.

2.5. AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI UYGULAMA DÖNEMLERİ

2.5.1. 1989-1993 Program Dönemi

AB, 1989-1993 döneminde bölgesel politika açısından beş hedef belirlemiştir. Bu hedefler şunlardır:

- Hedef 1: Yavaş gelişen ve az gelişmiş bölgelerin kalkınması,
- Hedef 2: Gerileyen endüstri tabanına sahip bölgelerin yeniden yapılandırılması,
- Hedef 3: İşsizlerin emek piyasasına dahil edilmesi,
- Hedef 4: Endüstriyel değişme adaptasyonun sağlanması,
- Hedef 5a: Tarım ve balıkçılık sektörünün yeniden düzenlenmesi,
- Hedef 5b: Tarım sektörünün yapısal düzenlemelere uyumunun sağlanması ve kırsal alanların kalkınmasının desteklenmesi.

⁸⁸ Tiftikçigil, s.65

⁸⁹ Turgut ve Aydemir, s.5

AB bu hedeflere ulaşabilmek için aşağıdaki tabloda verilen mali araçları kullanmıştır.

Tablo 2.2: AB'nin 1989-1993 Bölgesel Politikalarının Hedefleri, Mali Araçları ve Girişimleri

Hedefler	Mali araçlar	Girişimler
1	ERDF, ESF, EAGGF-garanti	ENVIREED, INTERREG, LEADER, PRISMA, REGIS, STRIDE
2	ERDF, ESF	
3	ESF	
4	ESF	
5a	ERDF, ESF, EAGGF-garanti	
5b	ERDF, ESF, EAGGF-garanti	

Kaynak: Gipuzkoa: Committed to Economic And Social Cohesion Through Community Co- Financing, "14 Years Constructing The European Union- European Regional Policy And Structural Funds", http://www4.gipuzkoa.net/ogasuna/fondoseur_ant/pp4/blo1c1.htm , Erişim Tarihi: 04.06.2015

Tablo 2.2'de AB'nin 1989-1993 Bölgesel Politikalarının Hedefleri, Mali Araçları ve Girişimleri verilmiştir. Bu beş hedef doğrultusunda Topluluğun sağladığı destek, Yapısal Fonlar'dan karşılanan hibeler ve Avrupa Yatırım Bankası gibi kuruluşlarca verilen krediler şeklindeydi. Yapısal Fonlar'a 1989–1993 dönemi için ayrılan miktar yıllara göre sırasıyla; 9 milyar, 10,3 milyar, 11,6 milyar, 12,9 milyar ve 14,2 milyar ECU olmuştur. Yapısal fonların % 10'u toplum girişimleri için ayrılmıştır⁹⁰. Destek, temelde operasyonel programlar kapsamında uygun projelerin, yardım programlarının, teknik destek ve program uygulama çalışmalarının kısmi finansmanından oluşmaktaydı. Ayrıca 1988 sonrası topluluk 6 girişim başlatmıştır. Bunlar:

- ENVIREED: Çevre sorunları yaşayan bölgelerde çevrenin korunması
- INTERREG: Sınır ötesi işbirliği
- REGIS: En uzaktaki bölgelerin entegrasyonu
- STRIDE: En az gelişmiş bölgelerde Ar-Ge'nin teşviki
- PRISMA: İşletmelere Avrupa Tek Pazarı'na uyum için verilecek hizmetler

⁹⁰ Gipuzkoa: Committed to Economic And Social Cohesion Through Community Co- Financing, "14 Years Constructing The European Union- European Regional Policy And Structural Funds", Period 1989-1993, http://www4.gipuzkoa.net/ogasuna/fondoseur_ant/pp4/blo1c1.htm , Erişim Tarihi: 04.06.2015

- LEADER: Kırsal kalkınma

Bu girişimlerin öncesinde ise 1987–1991 döneminde ileri telekomünikasyon hizmetlerine daha kolay erişimi hedefleyen STAR ve dahili enerji potansiyelinin optimizasyonuna yönelik VALOREN ile 1988–1992 döneminde çelik endüstrisinin yeniden yapılanması için RESIDER ve gemi inşa endüstrisi için de RENAVAL girişimleri uygulamaya konmuştur⁹¹.

2.5.2. 1994-1999 Program Dönemi

1994-1999 döneminde AB bölgesel politikalar açısından altı hedef belirlemiştir. 1993 yılında kabul edilen 1994-1999 dönemi bölgesel politika uygulamalarının önemli kararları arasında FIFIG 'in kurulması ve 1989-1993 dönemlerinde belirlenen hedeflere ek olarak yeni bir hedefin (Hedef 6: Düşük demokratik gelişme göstermiş bölgelerin yapılandırılması) politika kapsamına alınması yer almaktadır⁹². Hedef 6 çok düşük nüfus yoğunluğuna sahip bölgelerde kalkınmanın teşvik edilmesi olarak programa dahil edildi.

Tablo 2.3: AB'nin 1994-1999 Bölgesel Politikalarının Hedefleri, Mali Araçları ve Girişimleri

Hedefler	Mali araçlar	Girişimler
1	ERDF, ESF, EAGGF-garanti	INTERREG, LEADER, REGIS, EMPLOYMENT, ADAPT, RETEX, REACHER, RESIDER, KONVER, SMEs, URBAN, PESCA, PEACE
2	ERDF, ESF	
3	ESF	
4	ESF	
5a	FIFG, EAGGF-garanti	
5b	ERDF, ESF, EAGGF-garanti	
6	ERDF, ESF	

Kaynak: Gipuzkoa: Committed To Economic And Social Cohesion Trough Community Co- Finanncing, “14 Years Constructing The European Union- European Regional Policy And Structural Funds”, http://www4.gipuzkoa.net/ogasuna/fondoseur_ant/pp4/blo1c1.htm Erişim Tarihi: 04.06.2015

Tablo 2.3’de görüldüğü gibi, 1994-1999 dönemlerinde belirlenen altı hedefe ulaşabilmek için; ERDF, ESF, FIFG, EAGGF-garanti fonları kullanılmıştır. Bu dönemde Topluluk Girişimleri yine Yapısal Fonlar'ın faaliyetlerini tamamlayıcı bir işlev üstlenmeye devam ettiler. AB yapısal fonlara 1994-1999 dönemi için bütçeden

⁹¹ Can ve Kocagül, s.25.

⁹² Tiftikçigil, s.67.

154,5 milyar ECU ayırmıştır. Bu dönemdeki girişimlere yapısal fonlardan ayrılan bölüm ise yaklaşık %9 civarındadır⁹³.

16 Haziran 1993 tarihli Yeşil Belge ile 1994 yılında 13 topluluk girişimi başlatılmasına karar verilmişti. Bu program döneminin Topluluk Girişimleri şunlardı⁹⁴:

- INTERREG II: Sınır ötesi işbirliği, enerji ağları ve bölge planlama alanında işbirliği
- LEADER II: Kırsal kalkınma
- REGIS II: En uzaktaki bölgelerin entegrasyonu
- EMPLOYMENT: İstihdam
 - NOW: İş gücü piyasasında kadınlara eşit fırsat sağlanması
 - HORIZON: Engellilere eşit fırsat tanınması
 - YOUTHSTAR: 20 yaş altı eğitimsiz ve niteliksiz gençlerin işgücü piyasasıyla entegrasyonu
 - INTEGRA: Sosyal dışlanma tehdidi altındaki kişilerin entegrasyonu ve ırkçılıkla mücadele
- ADAPT: İşgücünün sanayi değişimlerine ve bilgi toplumuna adaptasyonu
- RECHAR: Kömür madenciliği yapılan bölgelerin dönüşümü
- RESIDER: Çelik üretimi yapılan bölgelerin dönüşümü
- KONVER: Savunma sanayine bağımlı bölgelerde ekonominin çeşitlendirilmesi
- RETEX: Tekstil sanayine bağımlı bölgelerde ekonominin çeşitlendirilmesi
- SMEs: KOBİ'lerin rekabetçiliğini artırmak
- URBAN: Krizin etkilediği bölgelerin canlandırılması
- PESCA: Balıkçılık sanayine bağımlı bölgelerde ekonominin çeşitlendirilmesi
- PEACE: Kuzey İrlanda'da barış ve uzlaşma sürecinin desteklenmesi

⁹³ Gipuzkoa: Committed To Economic And Social Cohesion Trough Community Co- Financing, "14 Years Constructing The European Union- European Regional Policy And Structural Funds", Period 1993-1999, http://www4.gipuzkoa.net/ogasuna/fondoseur_ant/pp4/blo1c1.htm Erişim Tarihi: 04.06.2015

⁹⁴ Can ve Kocagül, s.34.

2.5.3. 2000-2006 Program Dönemi

Fon tahsisinde 2000-2006 döneminde yoğunlaşmaya gidilmesi gereğince hedef sayısı üçe düşürülmüştür. AB komisyonunun bölgesel kalkınma politikaları kapsamında belirlediği üç hedef aşağıdaki gibidir.

Hedef 1: Kalkınmada geri kalmış bölgelerdeki yapısal uyumu ve gelişmeyi teşvik etmek,

Hedef 2: Ekonomik ve sosyal dönüşüm içerisinde olan bölgelerin desteklenerek karşılaşılan yapısal güçlüklerin giderilmesi,

Hedef 3: Eğitim-öğretim ve istihdam politikaları ile sistemlerin modernizasyonu ve uyumlaştırılmasını desteklemek⁹⁵.

Tablo 2.4: AB'nin 2000-2006 Bölgesel Politikalarının Hedefleri, Mali Araçları ve Girişimleri

Hedefler	Mali Araçlar	Girişimler
1	ERDF, ESF, FIFG, EAGGF-garanti	EQUAL, INTERREGIII, LEADER+, URBANII
2	ERDF, ESF	
3	ESF	

Kaynak: Tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tablo 2.4'de 2000-2006 döneminde AB komisyonunun yeniden yapılandığı üç hedef ve bunların finansmanı için kullanılan mali araçlar (ERDF, ESF, FIFG, EAGGF-garanti) verilmiştir. Bu dönemde Gündem 2000'e bağlı olarak hedefler gibi Topluluk Girişimleri de sayıca azaltılmıştır. AB bütçesinde yapısal politikalara 2000-2006 döneminde toplam 213 milyar Euro ayrılmıştır. Bu dönemde AB dört topluluk girişimi belirlemiştir. Bu girişimlere yapısal fonların %5,35'lik bölümü ayrılmıştır⁹⁶. Bu dönemdeki dört girişim şunlardır:

- INTERREG III: sınır-ötesi ve bölgeler arası işbirliğini, uyumu ve dengeli ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek,
- URBAN II: sorunlu bölgelerinin sosyal ve ekonomik anlamda yeniden canlandırmak,

⁹⁵ Gülen Elmas, *AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar*, Derleyen, Aylan Arı, *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, İstanbul, Derin Yayınları, 2006, s.164

⁹⁶ Tiftikçigil, s.70.

- LEADER +: yerel gruplar arasındaki işbirliği ve entegre programları yoluyla kırsal kalkınmaya teşvik etmek,
- EQUAL: işgücü piyasasıyla ilişkili her tür eşitsizlik ve ayrımcılıkla mücadele etmek için kurulmuşlardır.

2.5.4. 2007-2013 Program Dönemi

AB'nin 2007-2013 dönemindeki bölgesel politikasının genel hedefleri ise Mart 2005'de Lizbon Strateji'nin genişletilmesiyle belli olmuştur. Bu stratejiye göre üye ülkelerden makroekonomik açıdan bölgesel ekonomik dengenin, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın, kaynakların etkin dağılımının ve makro ekonomik ve yapısal politikalar arasında uyumun sağlanması amacıyla çalışmalar yapılması istenmektedir. Mikro ekonomik bazda ise içsel piyasaların düzenlenmesi, açık ve rekabetçi bir piyasa yapısının oluşturulması, girişimcilik kapasitesinin artırılması, girişimci kültürünün oluşturulması, KOBİ'lerin kurulması ve geliştirilmesi için uygun ekonomik ortamın oluşturulması, Ar-Ge, bilgi ve iletişim teknolojilerine ve yenilik faaliyetlerine yatırım yapılması istenmektedir⁹⁷.

AB, 2007-2013 dönemini kapsayan bölgesel politika uygulamalarında stratejik hedeflerine varmak için yapısal uyumun sağlanması üzerinde dikkatle durmaktadır. Bu çerçevede 2007-2013 döneminde üç hedef belirlemiştir. Bunlar:

Hedef 1: Yakınsama (AB'nin en az gelişmiş bölgelerinde kalkınmayı ve istihdamı desteklemesi)

Hedef 2: Bölgesel rekabet ve istihdamın sağlanması

Hedef 3: Bölgesel işbirliğinin sağlanması

Tablo 2.5: 2007-2013 AB'nin Hedefleri ve Kullandığı Mali Araçlar

Hedefler	Mali Araçlar	Girişimler
1	ERDF, ESF, Uyum Fonu	JASPERS,
2	ERDF, ESF	JEREMIE,
3	ERDF	JESSICA

Kaynak: EUOPA, "General provisions ERDF- ESF- Cohesion Fund(2007-2013)", http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/g24231_en.htm Erişim Tarihi: 04.06.2015

⁹⁷ Tiftikçigil, s.70.

Tablo 2.5’ de görüldüğü üzere, 3 hedef ve bunların finansmanı için kullanılan mali araçlar (ESF, ERDF, Uyum Fonu) verilmiştir. AB komisyonu tarafından 2007-2013 döneminde sosyal ve ekonomik uyum sağlanması için 308 milyar Euro bütçe ayrılmıştır⁹⁸. Ayrıca AB Komisyonu bu dönemde, hazırlanan projelerin kalitesini artırmak için üye ülkeler ve bunların bölgelerine yardım edecek ve Topluluk finans kaynaklarından sağlayacakları faydaları artıracak yeni girişimler geliştirmiştir. Buna göre bu dönemin topluluk girişimleri şunlardır⁹⁹:

- JASPERS: (Joint Assistance in Supporting Projects in European Regions), üye devletlerin nitelikli projeler hazırlama sürecindeki karmaşık görevlerine yardımcı olmak ve böylece Komisyon'un daha süratli bir şekilde Topluluk yardımı almaya uygun olup olmadıklarına karar vermesini sağlar.
- JEREMIE: (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises), İş geliştirme için finansman bulmayı kolaylaştırmak amacıyla oluşturulmuştur.
- JESSICA: (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas), yenileme çalışmalarının finansmanı ve kentsel kalkınma projelerinin geliştirilmesi gibi zorlu görevlerde yönetimlere hazır çözümler sunar.

2.5.5. 2014-2020 Program Dönemi

Bu dönemde Avrupa 2020 hedeflerine, ESF ve ERDF aracılığıyla ulaşma hedeflemiştir. Ayrıca 2014-2020 döneminde performans öncelikli bir mali destek yaklaşımı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra tüm fonlar Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları(European Structural and Investment Funds-ESI) adı altında toplanmıştır.

ESI fonları adı altında 11 tematik hedef belirlenmiştir.¹⁰⁰

1. Araştırma, teknolojik gelişme ve yenilikçiliğin geliştirilmesi,
2. Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi ile kullanım ve kalitesinin iyileştirilmesi,
3. KOBİ’lerin, tarım sektörünün, balıkçılığın ve su ürünlerinin rekabet edebilirliğinin artırılması,
4. Tüm sektörlerde düşük karbonlu ekonomiye geçişin desteklenmesi,

⁹⁸ EUOPA, “General provisions ERDF- ESF- Cohesion Fund(2007-2013)”, http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/g24231_en.htm Erişim Tarihi: 04.06.2015

⁹⁹ Can ve Kocagül, s.69.

¹⁰⁰ <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=87&l=1>, Erişim Tarihi: 10.09.2014.

5. İklim değişimine adaptasyonun, risk önlemi ve yönetiminin teşvik edilmesi,
6. Çevrenin korunması ve kaynak verimliliğinin teşvik edilmesi,
7. Sürdürülebilir ulaşımın yaygınlaştırılması ve ana şebeke altyapısındaki tıkanıklıkların ortadan kaldırılması,
8. İstihdamın teşvik edilmesi ve işçi hareketliliğe destek olunması,
9. Sosyal içermenin ve yoksulluk ile mücadelenin teşviki,
10. Eğitime, yeteneğe ve hayat boyu öğrenmeye yatırım yapılması,
11. Kurumsal kapasitenin ve verimli kamu yönetiminin geliştirilmesi.

2014-2020 dönemine ait çok yıllık mali çerçevede AB bölgeleri arasındaki dengesizlikleri en aza indirmeye bilmek için 1b alt başlığı yayınlanmıştır.

Alt Başlık 1b (Ekonomik, sosyal ve bölgesel uyum): Bölgesel farklılıkların giderilmesi amacına hizmet eden harcamalar öngörülmüştür. Bu çerçevede ERDF, ESF ve Uyum Fonu aracılığıyla Birliğin büyüme ve istihdamın güçlendirilmesi ile bölgesel işbirliği odaklı önceliklerine katkı sağlanması hedeflenmektedir¹⁰¹.

2.6. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI UYGULAMA DÖNEMLERİ

Türkiye'de bölgelerarası kalkınma farklılıkları ve bu farklılıkları en aza indirmek amacıyla oluşturulan politikalar; siyasetçilerin, iktisatçıların, yerel idarelerin ve çeşitli devlet kurumlarının en önemli çalışma alanları arasında yerini almaktadır. Türkiye'de bölgesel kalkınmaya yönelik birçok farklı politika oluşturulmuştur. Türkiye'de bölgelerarası dengesizlikler ekonomik ve sosyal açıdan birçok probleme zemin hazırlamaktadır. Bundan dolayıdır ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze bölgesel kalkınma problemlerine önemli bir yer verilmektedir. Ayrıca bölgelerarası eşitsizliklerin giderilmesini hedefleyen birçok bölgesel politika uygulaması deneyimi yaşanmıştır¹⁰².

Türkiye'deki bölgesel politikaların merkez ve merkeze bağlı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla yürütüldüğü görülmektedir. Ancak bölgesel politikaların

¹⁰¹ http://www.abgs.gov.tr/files/ab_mff_2014_2020_notu.pdf, Erişim Tarihi: 11.11.2014.

¹⁰² Vurucu, s.94.

uygulanması temel olarak ulusal kalkınma planları kapsamında Kalkınma Bakanlığı aracılığıyla yürütülmektedir. Geçmiş uygulamaları incelediğimizde bölgesel planlamaların ulusal boyutta ve sistemli şekilde Beş Yıllık Kalkınma Planları (BYKP) kapsamında ele alındığı görülmektedir¹⁰³.

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye’de uygulanan bölgesel kalkınma politikalarını, planlı dönem öncesi ve planlı dönem sonrası olarak iki farklı dönem şeklinde inceleyebiliriz.

2.6.1. Planlı Dönem Öncesi Kalkınma Politikaları

Planlı dönem öncesine ait bölgesel gelişme politikaları kendi içinde iki alt döneme ayrılabilir: 1923-1950 yılları arasında uygulanan politikalar devletçilik akımını baskın iken, 1950-1960 yılları arasında uygulanan politikalar daha liberal bir yaklaşım içerisine girmiştir¹⁰⁴.

2.6.1.1. 1923-1950 Dönemi (Devletçilik Dönemi)

Cumhuriyetin kurulduğu bu yıllarda devlet daha çok varlığını kabul ettirmek ve bağımsızlığını kuvvetlendirmek amacıyla çalışmalarını sürdürmüştür. Bu dönemde siyasi anlamda bir devrim yaşanırken aynı şeyleri iktisadi açıdan söylemek mümkün değildir. 17.02.1923 tarihinde ulusal ekonominin geliştirilmesi ve ulusal kalkınmayı destekleyen İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. 28.03.1927 tarihinde özel sektörün geliştirilmesi için Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır. Ulusal kalkınmanın gerçekleşmesi için I. Beş yıllık Sanayi Planı(1934-1938) ve ardından II. Beş Yıllık Sanayi Planı(1939-1949) hazırlanmıştır. I. Beş Yıllık Sanayi Planının uygulamasına rağmen, II. Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanamamıştır¹⁰⁵. Ancak II. Beş Yıllık Sanayi Planı’nda öngörülen yatırımlar daha sonraları kısmen gerçekleştirilmiştir.

Genel olarak bakıldığında I. ve II. Beş Yıllık Sanayi Plan’larında bölgesel kalkınmayla ilgili ilkelere yer verilmemiştir, ancak yatırımların ülke geneline yayılması gerektiğini ön görülmüştür. Diğer bir ifade ile bu dönemde bölgesel kalkınma değil ulusal kalkınma ön plandadır.

¹⁰³ Tiftikçigil, s.94

¹⁰⁴ Can, s.40.

¹⁰⁵ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi*, 12. Baskı, Bursa, Ezgi Kitap Evi, 2012, s.62.

I. Beş yıllık Sanayi Planı(1934-1938) ve ardından uygulanmamasına rağmen II. Beş Yıllık Sanayi Planı(1939-1949) hem kendi döneminde, hem de sonraki dönemlerde bıraktığı genel izlenimler ve sonuçlar bakımından bir değerlendirmesini yapacak olursak¹⁰⁶;

- Her şeyden önce, I. BYSP uygulaması Türkiye için yeni, orijinal ve başarılı bir deneme olmuştur.
- Bu planlar sayesinde Türkiye ekonomisi belirgin bir sanayileşme ivmesi kazanmıştır.
- Ekonomimizin ikili sektör yapısı içinde (devlet-özel) karma ekonomik bir modeli uygulayabileceği ortaya çıkmıştır.
- Kısa ve uzun dönemli hedeflere pratik çözümlerle varılabilmenin mümkün olduğu ortaya konmuştur
- Sosyal fayda yaratma çabalarının iktisadî yollarla etkin olarak sağlanabileceği görülmüştür.
- I.ve II. BYSP uygulaması dışsal ekonomiler açısından son derece yararlı sonuçlar vermiştir. Öyle ki, bir yandan atılımcı toplum kademeleri oluşturulurken, diğer yandan iktisadî alt yapı ve dıştan istifadeler ortaya çıkarılmıştır
- Özellikle sanayi hammaddeleri, iş gücü v.b. gibi kaynak kullanımının verimli yöne yönlendirilmesi ekonomiye itici bir güç kazandırmıştır.
- I.ve II. BYSP'ları döneminde yatırımlar yeterli alt yapı tesislerini, nitelikli iş gücünün ve teknik personelin yokluğunda; istikrarlı bir ekonomik ortamda (enflasyona başvurmadan) ve iç finansman yoluyla gerçekleştirilebilmiştir.
- İç ve dış ekonomik etkenlerin zorunlu sonucu olarak, yatırımlar tüketim ve ara mallarına (ve ithal ikamesini sağlayacak biçimde) yönelmiş ve başarılı olmuştur.
- Yapılan yatırımlar, katı bir devletçilik anlayışı ile değil, özel girişimi destekler ve tamamlar biçimde yapılmıştır. Sanayi'de yaratılan dışsal ekonomiler bunun en belirgin örneğidir.

¹⁰⁶ Hasan Özyurt, *Atatürk Dönemi Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri(1933-1938)*, Sosyoloji Konferansları, 19. Kitap, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, 1981, s.143,

- 1933-1939 döneminde, Türkiye'nin uzun dönemli gelişmesinin en önemli etkeni sanayileşme olmuştur.

Bu dönemde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti dünyadaki olumsuzluklardan da etkileniyordu. 1929 yılında ortaya çıkan ekonomik buhrandan tüm dünya gibi Türkiye de etkilenmiştir. Dünyadaki tüm ülkeler ekonomi politikalarını düzenlemek amacıyla ekonomiye müdahalede bulunmuşlardır. İşte bu dönemde devletin ekonominin üzerindeki etkisi devletçilik ilkesi olarak ifade edilmiştir.

2.6.1.2. 1950-1960 Dönemi (Liberal Dönem)

1950-1960 arası dönem Liberal dönem olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemde kamu yatırımlarının büyük bir kısmı büyük şehir merkezlerinin dışına kayarken ne yazık ki; Doğu Anadolu'nun gelişmesi amacıyla planlı bir politika oluşturulamamıştır. Sanayi kuruluşlarının ülke içerisinde paylaşımında merkezîyetçilik baskınken, özel sektörün sanayileşme çalışmaları doğuyla batı arasındaki dengesizliği giderek arttırmıştır¹⁰⁷.

Liberal dönem olarak anılan bu dönemde dünya üzerindeki devletlerin ekonomiye müdahale için planların hazırlandığı ve mevcut hükümetlerin ciddi ekonomik görevler üstlendiği bir dönemdir. Çünkü ağır ekonomik sorunlardan ve ikinci dünya savaşından yeni çıkılan bu dönemde özel sektör kendi ayakları üzerinde duramayacak kadar zayıftı. Bölge planlama kavramı Türkiye'de de bu dönemde gündemde yerini almıştı. Bölgesel planlamaların gündemde yerini koruması iki önemli gelişmeye bağlanabilir. Hızlı kentleşme ve sanayileşmenin bölgeler arasında dengesizliklere yol açmasından kaynaklı olarak, birincisi sanayinin yoğunlaştığı şehirlerde, şehrin kapasitesini aşacak biçimde bir nüfus yığılması oluşmuş, ikincisi bölgeler arasındaki farklılıklar gün geçtikçe çığ gibi büyümüştür. Böylelikle, bölgeler ve şehirler arasındaki dengesizliklerin dengeli kalkınmaya engel olması varsayımı, dengeli kalkınmanın sağlanması için bölgesel planlamaları zorunlu hale getiren iç dinamikler olarak görülebilir¹⁰⁸.

¹⁰⁷ Benazir Kılıç, *Bölgesel Kalkınmada Aracı Kurumlar Olan Kalkınma Ajanslarının Türk İdari Teşkilatı İçerisindeki Konumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014, s.84.

¹⁰⁸ Mustafa Çelik, *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s.58

1950'li yıllarda Türkiye'de iktidarda olan Demokrat Parti (DP) planlama konusunda tutarsız bir durum sergilemiştir. Batıdan gelen planlama örgütü kurma önerilerine önce "Bizim planımız bütçemizdir" diyerek yanıt veren ancak Uluslar Arası Para Fonu(IMF) ile anlaşma yapmak zorunda kalınca 1958'de Koordinasyon Bakanlığı'nı ve Bakanlıklar Arası Yatırımlar Kurulu'nu kurmak zorunda kalan DP, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin kuruluş hazırlıklarını mecburen başlatmıştı. DP planlama konusunda sergilemiş olduğu tutumu bölgesel planlama konusunda da sergilemiştir. Buna rağmen ilk bölge planlaması ile ilgili devlet birimi DP iktidarı zamanında kurulmuştu. Önce Ekim 1957'de Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde Bölge Planlama Müdürlüğü daha sonra da 1958'de İmar ve İskan Bakanlığı'nı ve bu bakanlık bünyesinde Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ne yazık ki bu dönemde ilk bölgesel planlama çalışmaları sadece planlama aşamasında kalmıştır¹⁰⁹.

Özetlemek gerekirse bu döneme damgasını vuran DP, ne planlama ne de bölgesel planlama konusunda kararlı adımlar atmamıştır. Bu dönemde her ne kadar uygulamaya geçmese de bölgesel planlamalar yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle bölgesel planlama bölgesel kalkınma politikalarından önce başlamıştır.

2.6.2. Planlı Dönem Sonrası Kalkınma Politikaları

1960 sonrasında Türkiye Cumhuriyeti devleti artık planlı dönem sürecine girmiş, DPT kurulmuş ve sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmayı gerçekleştirebilmek için ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı faaliyete geçirmiştir. Bundan sonraki süreçte sekiz adet beş yıllık kalkınma planı uygulamaya konulmuştur. 9. ve 10. Planda artık beş yıllığına çıkarma anlayışından vazgeçilmiştir. Uygulamaya konulan 10 planda da bölgelerarası gelişmişlik farklarını en aza indirmek temel hedef olmuştur. Ayrıca uygulamaya konulan bu planlarda bölgelerin ekonomik ve sosyal özellikleri ön plana çıkarılmıştır ve gelişmişlik farklılıklarından dolayı ortaya çıkacak dengesizliklerin bölgelerde oluşturacağı problemlere vurgu yapılmıştır¹¹⁰.

¹⁰⁹ Sonay Bayramoğlu, *Türkiye'de Bölgesel Politikaların Gelişimi*, Derleyen; Menaf Turan, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?*, Paragraf Yayınları, Ankara, 2005, s.51

¹¹⁰ Kılıç Kaya, *Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.19.

Planlı dönem sonrası kalkınma politikalarını üç dönem şeklinde inceleyebiliriz; 1. Dönem (1960-1983), 2. Dönem (1983-2000), 3. Dönem (2000 sonrası)

2.6.2.1. 1960-1983 Arası Dönem Kalkınma Politikaları

Türkiye’de 1960 sonrasında iktidarın değişmesi ve yeni anayasanın hazırlanmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemde planlama konusunda da gelişmeler yaşanmıştır. 30 Eylül 1960 yılında kurulan DPT planlama konusunda değişimin habercisi olmuştur. DPT’nin kuruluşundan önceki dönemde bölgesel planlama yapma görevi 1958 yılında kurulmuş olan İmar ve İskan Bakanlığı’na aitti. Daha sonra bu görevi DPT ile ortak yürütme kararı almışlardır.

Planlı dönemle birlikte ortaya çıkan bölge planlamaları bölgesel farklılıkların azaltılmasında bir araç olarak kullanılması hedeflenmiştir. Ancak uygulama alanı çok fazla bulamamışlardır.

1960-1983 arası dönemde 4 tane beş yıllık kalkınma planı uygulanmıştır. Bu planlar sırasıyla şöyledir;

a) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1963-1967

1. BYKP döneminde Gelir Vergisi Yasası değiştirilmiş, geri kalmış bölgelerde yatırımları cazip hale getirmek için vergi indirimlerine gidilmiş, sağlık hizmetleri toplumsallaştırılmış, gelişmemiş bölgelerde çalışacak personelin ücretlerine iyileştirmeler yapılmıştır.

Bu plan döneminde yatırımlar üretken ve az üretken yatırımlar olarak ikiye ayrılmıştır. Üretken yatırımlarla az gelişmiş bölgelere yatırım yapılması gerektiğine vurgu yapılırken, az üretken yatırımlar ile de coğrafi dağılımda geri kalmış bölgelerde yatırımlar yapılması gerektiğine vurgu yapılmıştır¹¹¹. Ayrıca bu dönemde Doğu Marmara bölgesinde sanayinin, Antalya bölgesinde tarımın ve turizmin, Çukurova bölgesinde tarımın ve sanayinin ve Zonguldak bölgesinde sanayinin gelişmesi için çalışmalar yapılmıştır¹¹².

1. BYKP’ da en dikkat çeken konular; sağlık, eğitim, alt yapı, nüfus ve istihdamdır. Bu konulardaki yetersizlikler bölgeler arası dengesizliklere yol açtığına

¹¹¹ Kılıç, s.85.

¹¹² Ali Yılmaz Gündüz, *Bölgesel Kalkınma Politikası*, Ekin Yayınları, Bursa, 2006, s.188.

vurgu yapılmıştır. Özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinin bölgesel kalkınma politikaları açısından üzerinde durulması gerektiğine dikkat çekilmek istenmiştir.

b) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1968-1972

2. BYKP' da ilk plandaki politikalar geliştirilerek uygulanmaya devam edilmiştir. Ayrıca bu dönemde özel sektörü geri kalmış bölgelere çekebilmek için vergi indirimleri, ucuz enerji, özel krediler gibi her türlü özendirici önlemler alınmıştır.

1. BYKP döneminde başlatılan yatırım indirimi uygulaması, 2. BYKP döneminde de devam ettirilmiştir. Ayrıca yatırım indirimlerinden yararlanan il sayısı 1. BYKP döneminde 22 iken, 2. BYKP döneminde 33'e çıkarılmıştır. 1972 yılına ait planda, "Bölgesel Gelişme" bölümünün yerine Yurt Düzeyinde Dengeli Gelişme, Bölge Planlaması yerine de Kalkınmada Öncelikli Yöre (KÖY) başlıklı konulara yer verilmiştir. Bu dönemde KÖY Dairesi'nin kurulması ile teşvik tedbirlerinden yararlanacak olan illerin KÖY çerçevesinde dahil edilmesiyle faaliyete geçilmiştir¹¹³. Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da birçok bölge KÖY kapsamına dahil edilmiştir. Bu planda KÖY Dairesi'nin amacı bölgeler arası dengesizlikleri araştırarak bu dengesizliklere karşı önlem almak olarak belirtilmiştir.

c) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1973-1977

3. BYKP'nda bölgeler arasındaki dengesizlikleri kısa zamanda yok etmeye çalışmanın ekonomik açıdan etkin olmayan kaynak dağılımına neden olacağı sermaye birikiminin ve genel ekonomik kalkınmanın yavaşlayacağı görüşü çerçevesinde daha yüzeysel bir bölge kalkınma yaklaşımı benimsendiği aşıkardır¹¹⁴.

3. BYKP'nda "bölge" kelimesinin yerine "yöre" kelimesi kullanılmıştır. Geri kalmış tüm yörelerin, gelişmiş ya da az gelişmiş yörede olduklarına bakılmaksızın geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu planda, KÖY'e ilişkin olarak öngörülen ilkeler ve önlemler şöyle olmuştur¹¹⁵; "Kalkınmada öncelikli yörelerin, gelişme potansiyeline sahip oldukları konularda uzun dönemli kalkınmanın amaçlarına yönlendirilecekler ve ulusal bütünlük ilkesi doğrultusunda, ekonomik ve sosyal gelişmeleri

¹¹³ Çelik, s.64.

¹¹⁴ Sakal, s.22.

¹¹⁵ Akarçay, s.38.

sağlanacaktır. Bundan dolayı bütün iller, sosyo-ekonomik gelişmişlik endekslerine göre gelişmişlik sırasına dizilecek ve yıllık programlarda yayınlanacaktır. Kalkınmada öncelikli yörelerde kalkınma süreci, yatırımlara ilişkin politikalarla sanayileşmenin bu yörelere götürülmesi çalışmalarıyla başlatılacaktır. Yöresel kalkınma çalışmalarının, milli plan çalışmalarına uygun olarak yürütüleceği belirtilerek, belli yöreler için özel kalkınma planları hazırlama eğilimine, bütünlük ilkesine ters düşen uygulamalara yol açacağından kesinlikle son verilecektir denilmekteydi. DPT, kalkınmada öncelikli yörelerle ilgili çalışmaları ilgililerce gereken işbirliğini sağlayarak il planlama tekniklerini kullanarak gerçekleştirecektir.”

d) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1979-1983

4.BYKP döneminde Türkiye'nin içinde bulunduğu ödemeler krizi, sonrasında ithal ikameci politikalardan ihracat destekli büyümeye geçiş ve bu dönemin siyasi çalkantılarından dolayı bölgesel planlama arka plana atılmıştır. Bu dönemde genel olarak daha önce uygulanan ilk üç plandaki görüşün sürdürülmesiyle beraber, geri kalmış bölgelerde özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde farklı gelişme programları uygulanması önerilmiştir.

4. BYKP döneminde KÖY'lere uygulanan teşvik tedbirleri devam ederken ayrıca çıkarılan üç kanunla bu teşvikler daha da cazip hale getirilmiştir¹¹⁶.

Birinci Kanun, 15.01.1984'te çıkarılan yasadır. Bu yasayla KÖY'de fiilen çalışıyor olanların ücretlerine özel yatırım indirimleri uygulanması ile KÖY'de yapılacak yatırımlarda vergi indirimi oranının %100'e kadar arttırılmasının Bakanlar Kurulu'na bırakılmıştır.

İkinci Kanun, 01.03.1984'te çıkarılan bu kanun, KÖY'lerde yapılacak konut inşaatı ile tesis inşaatı ve bunlarla ilgili işlemlere getirilen vergi, resim ve harç muafiyetidir.

Üçüncü Kanun, 17 Mart 1984'te çıkarılan Kamu Ortaklığı Fonu'ndaki paranın en az onda birinin KÖY'de yapılması zorunluluğudur.

2.6.2.2. 1983-2000 Arası Dönem Kalkınma Politikaları

Bu dönemde beşinci, altıncı ve yedinci BYKP'ları hazırlanmıştır. Bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi için teşvikinde yarar görülen sektörlerin

¹¹⁶ Devlet Planlama Teşkilatı, *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*, Ankara, 1978, s.41.

saptanacağı ve bunların teşviki için gerekli ilke ve kıstasların belirleneceği 5.BYKP’nda yer alan konular arasına girmiştir. Gelişmekte olan bölgelerde imalat sanayinin geliştirilmesi amacıyla, ucuz kredi imkanı sunan “proje ofisi” kurulmuştur. Böylece girişimcilere yatırım konularında yardımcı olmaya çalışılmıştır. Proje ofisleri aynı zamanda bu bölgelerde oluşturulan organize sanayi bölgelerinde yatırımcılara yer ve yol göstermiştir¹¹⁷.

a) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1985-1989

5.BYKP döneminde, 3.BYKP’ında benimsenmiş olan bölge planlaması ilkesine yeniden yönelinmiş ve bölgesel gelişmeye yönelik hedeflerin yerini bölge planlaması almıştır. Aynı zamanda KÖY’lere yönelik politikalar sürdürülmeye devam etmiş ve idari sınırlardan bağımsız bölge kavramı temel alınmıştır¹¹⁸. Bu dönemde aynı zamanda bölgesel planlama doğrultusunda Bölge Valiliği, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve GAP İdaresi kurulmuştur.

a) Bölge Valiliği

1983 yılında 71 sayılı Bölge Valiliği hakkındaki KHK’nın 7. Maddesine göre: bölge valisi, bölgede kamu yatırımlarının verimli ve uyumlu sürdürülebilmesine güvenliğin sağlanmasına, bölgenin kalkınma plan ve program hedeflerine ve ilkelerine paralel olarak ekonomik, sosyal ve kültürel yönden gelişmesine çabalamakla ve bölgede koordinasyon, işbirliği ve denetleme hizmetlerini yerine getirmekle görevlidir. Ülke bu çerçevede 8 bölgeye ayrılmıştır. Bölge merkezleri İzmir, Konya, Kayseri, Ankara, Erzurum, Adana, İstanbul, Diyarbakır’dır. Ancak Bölge Valiliği sistemi 1984 yılında Anayasa’ya aykırılık gerekçesiyle 3036 sayılı Yasa’yla iptal edilmiştir.

b) Olağanüstü Hal Bölge Valiliği

285 sayılı Olağanüstü Hal Bölge Valiliği Hakkında KHK ile 1987 yılında yürürlüğe girmiştir. “Olağanüstü Hal Bölge Valisi, bölgedeki illerin eş güdümünü ve koordinasyonunu sağlar ve aynı zamanda güvenlik organıdır.” şeklinde tanımlanmıştır. Ancak kararnamede bu düzenlemenin amacı açıkça ortaya konmamıştır.

¹¹⁷ Akarçay, s.46.

¹¹⁸ Şahin, s.14.

c) GAP Bölge İdaresi

27.10.1989 yılında 388 sayılı Yasa ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK ile GAP Bölge İdaresi kurulmuştur.

GAP İdaresi, Şanlıurfa, Gaziantep, Diyarbakır, Adıyaman, Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak'ı kapsayan bölgenin hızla kalkındırılması, yatırımların gerçekleşmesine yönelik plan, alt yapı, enerji, sanayi, ulaştırma, maden, tarım, ruhsat, konut ve diğer hizmetleri yerine getirmek ve aynı zamanda bölge halkının eğitim seviyesini arttırmak üzere ihtiyaç duyulan önlemleri almak ve ilgili kurumlar arasında eş güdüm sağlamakla görevlendirilmiştir¹¹⁹.

b) Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1990-1994

6. BYKP döneminde arazi tapulaştırması, sulama projeleri ve teknik destekler sağlanarak tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca kırsal bölgelerde işsizliği azaltmak ve yeni istihdamlar oluşturmak için bölgenin mevcut potansiyeline göre turizm, hayvancılık, el sanatları, dokumacılık gibi alanlarda yatırımcılar desteklenmiştir. Diğer taraftan kırsal alanlarda yaşamını sürdüren bireylerin eğitim ve kültür seviyesinin artırılması amacıyla sosyal alanda da bir çok plan ve proje düzenlenmesi gerektiğine değinilmiştir¹²⁰. Buna örnek olarak; KÖY'lerde ortaya çıkan problemlerin araştırılması ve çözümüne yönelik stratejiler üretmek üzere bölgede bulunan üniversitelerde araştırma enstitüleri kurulması gerektiğinin öngörüldüğü, organize sanayi bölgeleri olan yerlerde hizmet içi eğitim düzenleyen merkezlerin kurulması verilebilir.

6.BYKP'de, kalkınma politikaları hakkında çok ciddi gelişmelerin olmadığı 5. BYKP dönemindeki teşvik tedbirlerinin devam ettirildiği görülmektedir. Ancak ilk defa bu planda Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınma politikalarının dikkate alınması ilkesinin benimsenmesi bu dönemde kalkınma politikası konusunda en önemli gelişmedir.

¹¹⁹ Bayramoğlu, s.73

¹²⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*, Ankara, 1989, s.319.

c) Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1996-2000

Bölgesel gelişmeye ilişkin tedbirler ve politikalar en ayrıntılı şekilde 7. BYKP’de ele alınmıştır. “Bölgesel Dengelerin Sağlanması” başlığı altında bölgesel gelişme, il planlama, ve metropollerle ilgili düzenlemeler konu edilmiştir. Ayrıca her yönüyle ulusal birliği sağlamak için bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi zorunluluğunun üzerinde durulmuştur. 7.BYKP’de KÖY politikalarının bölgeler arası dengesizlikleri gidermesi konusunda pozitif gelişmeler görülmesine rağmen, bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları sorunu devam ettiği tespit edilerek, bölgelerin kalkınmasına yönelik yenilikçi yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğu konusuna vurgu yapılmıştır¹²¹. Ayrıca bu planda Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinin bölgesel kalkınma konusunda diğer bölgelerden geri olduğunu ve bunun başlıca sebebinin terör ve teröre bağlı sınır ticaretinin geliştirilemediği olduğu üzerine dikkat çekilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık kalkınma Planında bölgesel gelişme mevcut durum ve hedeflerle ilgili tespitler şöyledir¹²²: “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da nitelikli iş gücü ve sermayenin yetersiz olması pazarlama alanında yaşanan güçlükler ve Irak Pazarı’nın kapanmış olması özel girişimcilerin yatırım yapma arzusunu azaltmasının yanı sıra aynı zamanda mevcut tesislerin eksik kapasite ile işletiliyor olmasına sebep olmaktadır. Söz konusu bölgelerde coğrafi bütünlük arz eden iller için bölge ve alt-bölge bazında ayrıntılı çalışmalar ve bir Aksiyon Planı uygulamaya konulmuştur. Yine aynı bölgelerde illeri kapsayacak şekilde bu illerin bazı ihtiyaçlarını ivedilikle karşılamak için Acil Destek Programı uygulanmıştır.”

2.6.2.3. 2000 Sorası Kalkınma Politikaları

2000’ler sonrasında 8. BYKP’den sonra 9. ve 10. Kalkınma planları artık beş yıllığına çıkarılmamıştır. Ayrıca bu dönemde plancılıkta yeniden yapılanmalar olmuş ve karşımıza ön ulusal kalkınma planı çıkmaktadır.

¹²¹ Devlet Planlama Teşkilatı, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*, Ankara, 1995, s.174.

¹²² Devlet Planlama Teşkilatı, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*, s.174.

a) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2001-2005

8. BYKP’de, ulusal kaynaklardan maksimum ekonomik ve sosyal fayda sağlanacak biçimde geliştirilmesi ve bölgeler arası kalkınma farklılıklarının minimum seviyelere indirilmesi hedeflenmiştir. Bu plan bölge planlamasını önemli bir enstrüman olarak görmektedir. Bölgelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri ve temel problemleri ile kapasitelerinin tespit edilmesine ilişkin bölge planlama faaliyetlerinde bulunulacağı ifade edilmiştir. Sürdürülebilir gelişmenin temel yapı taşlarını oluşturan katılıma yönelik ilkelere de bu dönemde rastlamak mümkündür¹²³.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve bölgesel kalkınma açısından dikkat çeken konular şöyledir¹²⁴: AB bölgesel gelişme politikalarına uyum sağlama çalışmalarına hız verilecektir. Yerleşme Merkezleri Kademeleştirilmesi Araştırmasının güncelleştirilerek, plan bölgesi oluşturulacaktır. Bölgelerin iç dinamikleri, özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik seviyeleri ve temel sorunlarıyla ilgili kapasitelerinin belirlenmesinde bölge planlama faaliyetlerinin sürdürüleceği vurgulanmıştır. Bölge planıyla uyum içinde olan, il düzeyinde “İl Gelişme Planları” faaliyetleri başlatılacağı ve bu çalışmalar için veri tabanı oluşturacak İl Envanter Modellemesi Projesi’nin tamamlanacağı gündeme getirilmiştir. Yeni sanayi odalarının oluşturulmasında ve sektörel uzmanlaşma sürecinin hızlandırılmasında gerekli destek birimlerinin kurumsal ve finansal açıdan güçlendirileceği ve yeni sanayi odalarının oluşumunda önemli faaliyetlerde bulunan Organize Sanayi Bölgesi ile Küçük Sanayi Sitesi uygulamaları başlatılmıştır.

AB 1999 yılında Helsinki Zirvesinde, Türkiye’nin AB üyeliğine aday bir ülke olduğu ve mevcut Avrupa Stratejisine paralel olarak, reformlarını hızlandıran bir katılım öncesi stratejiden faydalanması kararı alınmıştır. Bu kararın ardından AB Konseyince onaylanan, Türkiye’nin Kopenhag Kriterleri’ne uyum için yapması gerekenleri, AB Müktesebatına uyum yükümlülüklerini, katılım öncesi süreçte sağlanması beklenen mali yardımları ve üyelik için gerekli kısa ve orta vadeli öncelikleri kapsayan Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) 24.03.2001 tarihinde Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinde yayınlanmıştır. Türkiye’nin Topluluğa uyum

¹²³ Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, s.64.

¹²⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, s.70.

yönündeki taahhütlerini kapsayan “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program (UP)” ise 19.03.2001 tarihinde Bakanlar Kurulunca kabul edilerek 24.03.2001 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu planla hedeflenen, Türkiye’nin AB’ye uyumu kapsamında mali yardımların planlanması amacıyla bir politika hazırlamaktır¹²⁵.

Kalkınma plancılığı sistematliğini kökten değiştiren bir belge olarak Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP), Avrupa Komisyonu’nun 2001 yılında diğer aday ülkelerden olduğu gibi Türkiye’den de, “UP’nin bir eki niteliğinde ve Türkiye’nin AB’ye ekonomik ve sosyal uyumuna yönelik katılım öncesi mali yardımların programlanmasına stratejik bir çerçeve oluşturmak üzere”, 2004-2006 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanmasını talep ettiği bir uluslar üstü plandır¹²⁶.

b) Dokuzuncu Kalkınma Planı: 2007-2013

AB ile yürütülen üyelik müzakerelerine uyumlu olmak maksadıyla 9. Kalkınma Planı bir yıl ertelenmiş ve 7 yıllığına çıkarılmıştır. Bunun sebebi AB mali takviminin dikkate alınmasıdır.

Dokuzuncu plan 2007-2013 dönemine ilişkin uluslararası gelişmelere ve temel eğilimlere paralel olarak, Türkiye ekonomisiyle alakalı önceki yıllardaki gelişmeler ile mevcut ekonomik ve sosyal gelişmeler önemsenererek oluşturulmuş ve planın vizyonu, istikrarlı bir şekilde büyüyüp ilerleyen, gelirlerini daha eşit paylaştıran, küresel alanda rekabet gücü olan, yeni teknolojileri kullanabilen, bilgi toplumu düzeyini yakalamış ve AB’ye üyelik için uyum sürecini başarıyla bitirmiş bir ülke olarak belirlenmiştir. Bölgesel Planlama konusu plan ile daha sistematik temellere oluşturulmuş özellikle AB bölgesel politikalarına uyumlu bir bakış açısı kazanmıştır. Planın ana gelişme eksenleri doğrultusunda bölgesel planlamanın da temel eksenleri oluşturulmuştur¹²⁷.

9. Planın amaçlarını maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz¹²⁸.

- Küresel rekabet gücünün yakalanması

¹²⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, *Ön Ulusal Kalkınma Planı(2004 - 2006)*, Ankara, 2003, s.i.

¹²⁶ Ali Somel ve Cengiz Ekiz, *AB Plancılığına Geçiş: Ön Ulusal Kalkınma Planı*, Derleyen; Menaf Turan, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?*, Paragraf Yayınları, Ankara, 2005, s.125.

¹²⁷ Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, Ankara, 2006, s.2.

¹²⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, s.1.

- İstihdam oranlarının artırılması
- Beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi
- Bölgesel kalkınmanın sağlanması
- Kamu hizmetlerinde katılımın ve etkinliğin artması

c) Onuncu Kalkınma Planı: 2014-2018

10. kalkınma planı Türkiye'nin 2023 hedefleri olarak da bilinen ancak bugüne kadar herhangi bir somut planda işlevsel hale gelmemiş olan iktisadi atılım hedeflerine ulaşabilmek için bir yol haritası görevindedir. Bu plan istikrarlı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, refah seviyesinin artırılması, uluslar arası alanda rekabet gücünün olması, bilgili bir toplum oluşturulması, doğal kaynakların ve çevrenin korunması gibi unsurları kapsamaktadır.

Türkiye, az gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin yükselmesine yardımcı olmak ve kalkınma gayretlerini desteklemek suretiyle barış ve istikrara dayalı adil ve müreffeh bir uluslararası sistemin kurulmasına katkıda bulunmak amacıyla bu kapsamda, on yılda bir gerçekleştirilen En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) BM Konferansına 2011 yılında ev sahipliği yapmış, EAGÜ'lerin kalkınmasına yönelik önümüzdeki on yıl boyunca yıllık 200 milyon dolar tutarında katkı sağlamayı taahhüt etmiştir¹²⁹.

Önceki planlar yalnızca yurtiçindeki ekonomik ve sosyal kalkınmaya odaklanılırken, Onuncu Planda Türkiye'nin uluslararası kalkınma işbirliklerindeki mevcut konumu ve bu konumu daha fazla nasıl güçlendirebileceği konusuna oldukça geniş bir yer ayrılmıştır. Bu konuya Planda geniş yer verilmesinin amacı, Türkiye'nin uluslararası kalkınma işbirliklerinde yükselen bir bağışçı olmaya başlaması ve dünya devletleri arasında aldığı rolün öneminin artmasıdır. Bu açıdan Türkiye, yükselen bir ekonomik güç olarak yakın coğrafyasıyla kurduğu kalkınma işbirliklerini, dış politikasının merkezine yerleştirmektedir¹³⁰.

¹²⁹Kalkınma Bakanlığı, *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*, Ankara, 2013, s.146.

¹³⁰http://www.tepav.org.tr/upload/files/13763934217.Onuncu_Kalkinma_Plani_Hakinda_Bir_Degerlendirme.pdf, s.12, Erişim Tarihi:20.01.2015

Uzun dönemde ekonomik ve sosyal refah düzeyini artırmayı hedefleyen bu plan esas olarak bölgesel kalkınmadan çok 2023 hedeflerine paralel ulusal kalkınmanın önceliği olan bir kalkınma planı olma niteliği taşımaktadır¹³¹.

2.7. AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİK SÜRECİNİN TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI AÇISINDAN ÖNEMİ

Avrupa Birliği'nin en temel amaçlarından biri üye ülkeler ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırıp bölgeler arasında adil bir gelişim sağlamaktır. Diğer yandan Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde olan Türkiye'ye baktığımızda, Türkiye'deki bölgeler arası dengesizlikleri azaltmak amacıyla uzun yıllardır bölge planları hazırlanmaktadır. Buna örnek olarak az gelişmiş Doğu Anadolu bölgesini kalkındırmak, Doğu Marmara bölgesindeki gelişmeyi kontrol altına almak, zengin kaynaklara sahip olan Güney Doğu Anadolu bölgesini geliştirmek için hazırlanan planlar gösterilebilir. Bu planların pratiğe geçirilmesi incelendiğinde, finansman kaynaklarının yeterli olmaması bu planlardan beklenen başarıya ulaşılmasına izin vermediği görülmektedir. Bu açıdan Avrupa Birliğine katılım Türkiye açısından önem arz etmektedir.

Türkiye çağdaş bir Avrupa ülkesi olma yolundaki kararlılığını, siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik alanlarındaki batılı kuruluşlarla ilişkilerini genişleterek sürdürmektedir. Bu bağlamda, 1963 yılında AET ile Türkiye arasında imzalanan Ortaklık Anlaşması, ilişkilerin başlangıcı olmuştur. Daha sonra 1996 yılında AB ile Türkiye arasında Gümrük Birliği Anlaşması imzalanmış ve artık geçiş dönemi son bulup, son döneme girilmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan ilişkisi, 1999 yılında Helsinki'de gerçekleştirilen zirvede Türkiye'nin adaylığının kabul edilmesiyle gerçek anlamda tam üyelik perspektifine oturmuştur¹³².

1999 yılında toplanılan Helsinki Zirvesi'nde ülkemiz, diğer aday ülkeler ile eşit koşullarda AB'ye aday ülke olarak tanınmıştır. Helsinki Zirvesi metninde, Türkiye'nin üyeliği için gerekli olan reformların gerçekleştirilmesine ilişkin olarak

¹³¹ Kılıç, s.95.

¹³² <http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CDIQFjAE&url=http%3A%2F%2Fdspace.trakya.edu.tr%2Fjspui%2Fbitstream%2F1%2F366%2F1%2F0032763.pdf&ei=OSBBVYPZGİmsU5T2gMAK&usg=AFQjCNFoUFCRbORZcOdn4G1Kh1Gz6U0hjw>.
Erişim Tarihi: 20.01.2015

bir Katılım Öncesi Stratejisi geliştirmesi gerektiği de ifade edilmiştir. Helsinki Zirvesi sonrası, Türkiye ile AB ilişkilerinin hız kazandığı bu süreç, tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi, Türkiye'nin bölgesel kalkınma konularına yaklaşımında da ciddi etkiler oluřturacaktır¹³³. Bunun üzerine Türkiye planlı dönemle faaliyete geçirdiği bölgesel gelişme farklılıklarını ortadan kaldırma kapsamındaki politikalarını yeniden gözden geçirme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu zorunluluğun asıl sebebi AB'ye katılım sürecinde AB'nin bölgesel gelişme politikalarının entegre edilmeye çalışılmasıdır. Bu yeni yapının temelini BKA olarak adlandıran uzmanlık birimleri oluřturmaktadır¹³⁴.

1960'larda başlayan Türkiye-AB ilişkileri süreci, 2004 yılı sonunda yayımlanan Avrupa Konseyi Sonuç Bildirgesi ile devam etmiştir. Gelineen süreçte Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikasını da gözden geçirmesi ve yenilemesi şüphesiz ki kaçınılmaz olmuştur. AB'ye üyelik sürecinde olan Türkiye de son dönemlerdeki Ulusal Kalkınma Planları'nın bölgesel kalkınma stratejilerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Tüm eksikliklerine ve sürecin hantal işlemesine rağmen, bölgesel kalkınma plan ve programları yerelden merkeze doğru işlerlik kazanmaya başlamış, her türde AB programlarından ve fonlarından etkin bir şekilde daha fazla faydalanabilmek için proje üretme bilinci ve kültürü altyapısının oluşturulması ve BKA'ların bir an önce kurulup faaliyete başlamaları için önemli çabalar sarf edilmiştir. Bu anlamda Türkiye'nin tüm yerel aktörlerinin ve toplumlarının potansiyellerini kullanmalarını teşvik eden, kaynakların verimli kullanılmasını sağlayan, bölgesel kalkınma için projeler hazırlayan BKA'lara çok önemli görevler düřmektedir¹³⁵.

2.8. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KALKINMA AJANSLARI

AB ülkeleri 1950'den sonra İkinci Dünya Savaşı'nın negatif etkilerini ortadan kaldırmak ve sanayileşme sonucu ülkeler arasında gün geçtikçe artan

¹³³ Kaya, s.96.

¹³⁴ Turgut ve Aydemir, s.1.

¹³⁵ Seyit Köse ve Fatih Konur, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Farkların Azaltılmasındaki Rolü ve Etkililiği: Ülke Deneyimlerinin Karşılaştırılması", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.1, 2011, s.99.

bölgeler arası gelişmişlik farklarını minimuma indirmek için BKA uygulamalarına geçmeye başlamışlardır.

Tablo 2.6: Avrupa Ülkelerinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kurulum Dönemleri

Dönemler	1950 öncesi ve 1950'ler	1960'lar ve 1970ler	1980'ler	1990'lar
Ülkeler	Avusturya Belçika Fransa İrlanda	Almanya İngiltere İtalya Hollanda	Yunanistan İspanya Finlandiya Danimarka	Bulgaristan Çek Cumhuriyeti Estonya Macaristan Litvanya Polonya Portekiz Slovakya İsveç Ukrayna

Kaynak: Aslı Nazlı Vurucu, *Bölgesel Kalkınma Ajansları Ve Bölgesel Eşitsizlik Üzerine Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.77.

Yukarıdaki Tablo 2.6'da görüldüğü üzere, 1950'lerde İrlanda, Fransa, Belçika, Avusturya, 1960-1970'lerde Hollanda, İtalya, Almanya, İngiltere, 1980'lerde Danimarka, Finlandiya, İspanya, Yunanistan, 1990'larda İsveç, Ukrayna, Portekiz, Slovakya, Bulgaristan, Litvanya, Polonya, Macaristan, Estonya, Çek Cumhuriyeti kalkınma ajansı sistemine geçmişlerdir.

Özellikle Batı Avrupa'da bölgesel politikalar, bölgesel kalkınma teorilerinde yaşanan değişim doğrultusunda yol almıştır. AB özellikle 1970'den sonraki süreçte aşağıdan yukarıya doğru bir kalkınma anlayışını uygulamaya koymuştur. Bu anlayış ajansların öneminin artmasını sağlamıştır. 1990'larda BKA sistemi Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır¹³⁶. Hatta Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde BKA'lar AB finansmanı ve birliğin doğrudan gönderdiği uzmanlar tarafından kurulmuştur.

Avrupa'da kurulmaya başlayan ve hızlı bir şekilde yaygınlaşarak sayıları hızla artan Bölgesel Kalkınma Ajanslarını bir araya toplamak amacıyla, 1991 yılında

¹³⁶ Tiftikçigil, s.72.

Brüksel’de European Association of Development Agencies (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği) EURADA kurulmuştur. Bu birliğin kuruluş amaçları arasında¹³⁷;

- Ajanslar arasında bilgi ve tecrübe paylaşımına teşvik etmek,
- Yerel ve bölgesel ekonomik kalkınma alanlarındaki en iyi uygulamalara destek olmak ve bu uygulamaları tanıtmak,
- Ajansların başlı başına bir mekanizma ve bir ekonomik kalkınma girişimi olarak tanıtımını yapmak,
- Şirketler ve özellikle KOBİ’lere yönelik bölgesel kalkınma ve/veya destek programlarının gelişmesi ve dağılımı konusunda katkıda bulunmak,
- Hem Avrupa Komisyonu ile hem de diğer Topluluk kuruluşlarıyla teknik işbirliğini kuvvetlendirmek ve daha iyi hale getirmek,
- AB dışındaki ülkelerde yeni kurulan kalkınma ajanslarını desteklemek,
- Çeşitli ülkelerdeki kalkınma ajansları arasındaki işbirliği projelerinin oluşmasını teşvik etmek yer almaktadır.

2.8.1. Ajansların Yasal Statüleri

Ajansların yasal statüleri neredeyse tüm ülkelerde farklılıklar göstermektedir. Ancak tam anlamıyla, mali ve personel yönetimi esnekliğini oluşturabilmek ve sürekli değişen kalkınma dinamiklerine yetişebilmek amacıyla özel hukuka tabi kamu kuruluşları olarak kurulmuşlardır. Bölge Kalkınma Ajanslarının bazıları yasal düzenlemelerle kurulurken (İspanya, Fransa ve Belçika’nın Flaman Bölgesi gibi), bazıları da birebir devlet tarafından kurulmaktadır (İrlanda, İskoçya, Adalar ve Hollanda). Ajansların bir kısmı ise mevcut yasal düzenlemeler doğrultusunda kurulmuştur (Danimarka, Yunanistan ve Almanya)¹³⁸.

¹³⁷ <https://ec.europa.eu/eusurvey/files/96ac0e7c-abda-400e-9138-49e19b2d852c>, s.3, Erişim Tarihi: 25.11.2014.

¹³⁸ Akarçay, s.67.

Tablo 2.7: Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Yasal Statüleri

Ülkeler	Yasal Statüleri
Almanya	Yarı özerk kamu şirketleri
İspanya	Özel hukuka tabi kamu kuruluşları
Fransa	Karma ekonomi şirketleri
Belçika, Romanya	Belediyeler arası ajanslar
Danimarka	Vakıflar
Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya, Polonya	Kamu-özel sektör şirketleri
İsveç	Limited şirket
Hollanda, İtalya, İrlanda, Portekiz	Kamu limited şirketleri
İngiltere	Bakanlık dışı kamu kurumu (quango)/ özerk örgüt
Litvanya	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Yunanistan	Belediye girişimi

Kaynak: Pınar Özen, *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İstanbul, Tepav Yayınları, 2005, s.5.

Tablo 2.7'de görüldüğü gibi, AB'deki BKA'larının; yarı özerk kamu şirketi, özel hukuka tabi kamu kuruluşları, karma ekonomi şirketleri, belediyeler arası ajanslar, vakıflar, kamu-özel sektör şirketleri, limited şirket, kamu limited şirketleri, bakanlık dışı kamu kurumu, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, belediye girişimi gibi farklı kurumsal yapılanmalar şeklinde oldukları görülmektedir.

2.8.2. Ajansların İdari Yapıları

AB'de BKA'ların idari yapısı incelendiğinde, BKA'ların işlevleri, yetkileri ve sorumlulukları arasında farklılıklar görülmektedir. Ancak genel olarak tüm BKA'larda;

- Genel kurul
- Yönetim kurulu
- Yönetim kurulu başkanı ve yardımcısı
- Genel sekreter
- Genel sekreterlik personeli
- Hesap ve bütçeleme uzmanları bulunmaktadır.

Tüm BKA'ların personelleri verdikleri hizmet türüne paralel şekilde istihdam edilmektedir. Ek olarak ajanslar kendi bünyesinde yürüttüğü projelerine ve ihtiyaçlarına göre yabancı teknik eleman ve danışman çalıştırabilirler. Projeler

tamamlandığında da bu personelin sözleşmesini sonlandırabilirler. Genellikle ajanslar personelinin performansını sıkı bir şekilde denetlenmektedirler. Performansını yeterli görmediği elemanın sözleşmesini fesh edilebilirler¹³⁹.

2.8.3. Ajansların Finans Kaynakları

AB'deki BKA'ların bütçeleri bölgeden bölgeye değişmekle birlikte hepsinin bütçesi bölgenin toplam kamu harcamalarının toplamının % 1'inden azdır. AB'deki BKA'lar gerek finansal kaynaklar gerekse personel yapısı açısından büyük farklılıklar göstermektedir¹⁴⁰.

Ajansların finansmanında, kamudan sağlanan kaynaklara ek olarak AB fonları da ajanslara çok ciddi finansal destekler sağlamaktadır. Ancak ajanslar, her üye ülkede AB'nin sağlamış olduğu finansmanlardan kurumsal yapılarına göre farklı şartlar altında yararlanmaktadırlar. 1999 EURADA raporunda belirtildiği üzere ajanslar AB fonlarından iki şekilde yararlanırlar¹⁴¹:

- Yapısal Fonları yürütmek
- Topluluk Girişimleri (LEADER, INTERREG, RECHER, KONVER, EUROFORM vb.) projelerini veya bu projeler ile ilgili mikro projeleri yönetmek

2.11. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Türkiye'de bölgesel kalkınma ajansları, 25.01.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" ile kurulmuştur. Yürürlüğe giren bu kanunla, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesine yönelik, mevcut kaynakların tam kapasiteyle ve etkin kullanılması sağlanarak, STK'ların, kamu kesiminin ve özel sektörün sürece dahil edilerek oluşturulacak bir kalkınma modeli olan Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmuştur¹⁴².

¹³⁹ Akarçay, s.72.

¹⁴⁰ Tiftikçigil, s.75

¹⁴¹ Akarçay, s.69

¹⁴² Mustafa Taşlıyan ve Hatun Korkmaz," Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Sorunların Çözümünde ve Kalkınmadaki Önemi ve Katkıları: Doğaka, İka ve Zeka Örneği," *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, Kayseri, 2012, s.367.

AB'ye katılma sürecinde Türkiye, mahalli idarelerin ve yerel ilgi odaklarının görüşünü alınmadan, çoğu kağıt üzerinde kalan, kalkınma politikaları oluşturma alışkanlığından vazgeçmiştir. Buna karşılık aşağıdan yukarı doğru bildirilen talepler kapsamında, katılımcı yöntem ve metodlarla bölgeye has politikaları belirlemek ve bu politikaları faaliyete geçirecek yeni kuruluşlar bulmak gereksinimini hissetmiştir¹⁴³.

AB uyum süreci kapsamında, AB'nin finansal desteklerinden en yüksek pay bölgesel kalkınma politikalarına ayrıldığından dolayı Türkiye bölgesel ve yerel kapsamda verilen katılım öncesi finansal desteklerden faydalanmak için bölgesel sınıflama birimleri oluşturmuştur. Ülkemizde 5449 sayılı Kanun faaliyete geçmesiyle yeni bir yerel yönetim kuruluşuna daha sahip olunmuştur.

¹⁴³ http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf, s.19, Erişim Tarihi: 20.12.2014.

Tablo 2.8: Türkiye’de Kalkınma Ajansları Hakkında Bilgiler

Bölge	İller	Kalkınma Ajansı (KA)	Kısaltma	Kuruluş
TR31	İzmir	İzmir KA	İZKA	2006
TR62	Adana	Mersin Çukurova KA	ÇKA	2006
TR52	Karaman, Konya	Mevlana KA	MEVKA	2008
TR83	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	Orta Karadeniz KA	OKA	2008
TRB2	Bitlis, Hakkâri, Muş, Van	Doğu Anadolu KA	DAKA	2008
TRC1	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	İpekyolu KA	İKA	2008
TRC3	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	Dicle KA	DİKA	2008
TR10	İstanbul	İstanbul KA	İSTKA	2008
TRC2	Diyarbakır, Şanlıurfa	Karacadağ KA	KARACADAĞ	2008
TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum	Kuzeydoğu Anadolu KA	KUDAKA	2008
TR21	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	Trakya KA	TRAKYAKA	2009
TR22	Balıkesir, Çanakkale	Güney Marmara KA	GMKA	2009
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	Güney Ege KA	GEKA	2009
TR33	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak	Zafer KA	ZEKA	2009
TR41	Bilecik, Bursa, Eskişehir	Bursa Eskişehir Bilecik KA	BEBKA	2009
TR42	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	Doğu Marmara KA	MARKA	2009
TR51	Ankara	Ankara KA	ANKARAKA	2009
TR61	Antalya, Burdur, Isparta	Batı Akdeniz KA	BAKA	2009
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	Doğu Akdeniz KA	DOĞAKA	2009
TR71	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde	Ahiler KA	AHİKA	2009
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	Orta Anadolu KA	ORAN	2009
TR81	Bartın, Karabük, Zonguldak	Batı Karadeniz KA	BAKKA	2009
TR82	Çankırı, Kastamonu, Sinop	Kuzey Anadolu KA	KUZKA	2009
TR90	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	Doğu Karadeniz KA	DOKA	2009
TRA2	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	Serhat KA	SERKA	2009
TRB1	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	Fırat KA	FKA	2009

Kaynak: Ahmet Şimşek, *Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü*, Uzmanlık Tezi, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2013, s.15.

Türkiye üç düzeyde İstatistikî Bölge Birimi (İBB) oluşturmuştur(NUTS projesi olarak da bilinir). Bu sınıflandırmada Düzey 3 kapsamındaki İBB’leri 81 adettir ve her il İBB olarak geçmektedir. Düzey 2 İBB komşu illerin sınıflandırılması

sonucunda oluşturulmuştur. Düzey 2’de 26 adet olan İBB’lerin sınıflandırılması sonucunda ise Düzey 1 İBB’ler oluşturulmuş olup 12 adettir.

Türkiye’de kalkınma ajansları bölgeler arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldıracak, bölgesel kaynakları verimli ve etkin kullanacak, kalkınmanın sürdürülebilirliğini devam ettirecek, iş birliğini ve koordinasyonu sağlayabilecek, katılımcılığa özendirerek bölgesel planlar ve projeler üretmek amacıyla kurulmuştur.

2.9.1. Ajansların Yasal Statüleri

Türkiye’de kalkınma ajansları yasal statüleri ya da kanuni dayanaklarını, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’dan almaktadırlar. DPT müsteşarlığınca yürütülen ve Bakanlar Kurulu tarafından 19.01.2005 tarihinde TBMM’ye sevk edilen Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun tasarısı, önce TBMM sürecinde AB uyum komisyonunda kabul edilmiş, daha sonra da Plan ve Bütçe Komisyonu’nda görüşülerek alt komisyona gönderilmiştir. Bu alt komisyonda esaslı değişikliklere uğrayıp Plan ve Bütçe Komisyonu’nda tekrar görüşülüp kabul edilen tasarı, 25.01.2006 tarihinde TBMM genel kurulunda kabul edilmiş ve 08.02.2006 tarihli 26074 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’da açıkça ifade edildiği üzere ajanslar, STK’lar, özel sektör ve kamu kesimi arasındaki koordinasyonu sağlamak, kaynakların verimli ve yerinde kullanımını sağlamak ve iç dinamiklere ivme kazandırmak amacıyla, bölgesel gelişmeyi sağlamak, sürdürülebilirliği devam ettirmek, bölgelerarası ve bölge içi dengesizlikleri azaltma hedefleri olan uzmanlık birimleridir¹⁴⁴.

Kanunun 1. Maddesinde ajansların amaçları; STK’lar, özel sektör ve kamu kesimi arasındaki koordinasyonu sağlamak, kaynakların verimli ve yerinde kullanımını sağlamak, iç dinamiklere ivme kazandırmak amacıyla ulusal kalkınma plâni ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel

¹⁴⁴ Ahmet Şimşek, *Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü*, Uzmanlık Tezi, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2013, s.14.

gelişmeyi hızlandırmak, ulusal kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak şeklinde açıklanmıştır¹⁴⁵.

2. Madde 'bölge' kavramının üzerinde durulmuştur. Buna göre bölge, "Düzye II İstatistiki Bölge Birimini" belirtmektedir. Bu durumda, 26 bölge ve bu bölgeler içerisinde 26 Kalkınma Ajansı kurulacağını ifade etmektedir¹⁴⁶.

3. Maddede, Ajanslar; Başbakanlık DPT Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakanla (DPT kaldırılmıştır görevini Kalkınma Bakanlığı'na devretmiştir.) ilişkili bir kamu kuruluşu olup, idari ve mali özerkliğe sahip tüzel kişiliği haiz ve bu kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidirler¹⁴⁷.

5. Madde, Ajansların görevlerini belirtmektedir¹⁴⁸.

7. Maddede Ajansların organlarını, Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Tek Durak Ofisler olarak 4'lü bir sisteme oturtmuştur¹⁴⁹.

8. Madde Kalkınma Kurulu'nun oluşumu hakkında bilgi vermektedir¹⁵⁰.

9. Madde kalkınma kurulunun görevlerini açıklar¹⁵¹.

10. Madde Yönetim Kurulu'nun nasıl oluşacağını belirtmiştir¹⁵².

11. Madde Yönetim Kurulu'nun görevini açıklamıştır¹⁵³.

12, 13. ve 14. Maddeler ajansın icra organı genel sekreterlik ve bunların görev, yetki ve niteliklerini belirtmektedir¹⁵⁴.

15. Maddeye göre, bölge illerinde yatırımcılara ücretsiz hizmet vermek üzere, Yönetim Kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan Genel Sekreterliğe karşı sorumlu Tek Durak Ofisler oluşturulmaktadır¹⁵⁵.

19. Madde ajansın gelirlerini saymıştır¹⁵⁶.

¹⁴⁵ 5449 Sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun", 25.01.2006 Tarih ve 26074 Sayılı Resmi Gazete, Madde:1.

¹⁴⁶ 5449 Sayılı Kanun, Madde:2.

¹⁴⁷ 5449 Sayılı Kanun, Madde:3.

¹⁴⁸ 5449 Sayılı Kanun, Madde:5.

¹⁴⁹ 5449 Sayılı Kanun, Madde:7.

¹⁵⁰ 5449 Sayılı Kanun, Madde:8.

¹⁵¹ 5449 Sayılı Kanun, Madde:9.

¹⁵² 5449 Sayılı Kanun, Madde:10.

¹⁵³ 5449 Sayılı Kanun, Madde:11.

¹⁵⁴ 5449 Sayılı Kanun, Madde:12,13,14.

¹⁵⁵ 5449 Sayılı Kanun, Madde:15.

20. Madde Ajans giderlerini sayarken 21. madde mali saydamlık ve hesap verme zorunluluğunu belirtmiştir¹⁵⁷.

22. 23. ve 24. Maddeler ajans bütçesinin hazırlanması ve sonuçlarına dair açıklamaları yapmaktadır¹⁵⁸.

25. Maddeye göre¹⁵⁹, "İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usullere göre dış denetim yapılacak veya yaptırılacak; denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı; performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı yetkili olacaktır."

27. Madde, "Ajansın, 10.12.2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu, 08.09.1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 04.01.2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine tâbi olmayacağını" öngörmektedir¹⁶⁰.

BKA'lar Yasası'nın Geçici 3. Maddesi, "Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği kapsamında yürütülen bölgesel programların; bölgelerde yürütülmesi ve koordinasyonu amacıyla oluşturulan proje birimlerinin yürütmekte olduğu iş ve işlemlerin, bunlara ilişkin hak ve yükümlülükler ile her türlü taşınır malların, kuruluş kararnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde ilgili ajansa devredilmesini" belirtmektedir.

Geçici 5. Madde Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresinin görev süresinin 31.12.2005 tarihi itibariyle sona ereceğini ve "GAP Bölge Kalkınma İdaresinin görev ve yetki alanında bulunan Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Diyarbakır, Şanlıurfa, Batman, Mardin, Şırnak ve Siirt illerini kapsayan" ajansların en geç 31.12.2005 tarihine kadar kurularak faaliyete geçeceğini belirtmektedir.

2.9.2. Ajansların İdari Yapıları

5449 sayılı Kanun incelendiğinde Türkiye'de kurulan kalkınma ajanslarının idari yapısının dört temel organı bulunmaktadır. Bunlar kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik ve yatırım destek ofisleri.

¹⁵⁶ 5449 Sayılı Kanun, Madde:19.

¹⁵⁷ 5449 Sayılı Kanun, Madde:20,21.

¹⁵⁸ 5449 Sayılı Kanun, Madde:22,23,24.

¹⁵⁹ 5449 Sayılı Kanun, Madde:25.

¹⁶⁰ 5449 Sayılı Kanun, Madde:27.

a) Kalkınma Kurulu

5449 sayılı Kanunu'nun 8. maddesinde yer verilen kalkınma kurulu; bölgesel gelişme hedefi doğrultusunda bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, STK'lar, üniversiteler ve yerel yönetim birimleri arasında iş birliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek amacıyla kurulmuş, bulunduğu bölgede illerin dengeli şekilde temsilini sağlayan, en fazla yüz üyeden oluşan ajansın danışma organıdır. Kalkınma kurulu ajanslara görüş bildiren ve öneride bulunan yönlendirme organıdır¹⁶¹.

5449 sayılı Kanun'un 9. maddesinde kalkınma kurulunun görev ve yetkileri¹⁶²;

- Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya STK temsilcilerini ve iki katı yedeklerini seçmek,
- Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak,
- Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak,
- Toplantı sonuçlarını DPT Müsteşarlığına raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak.

b) Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu Ajansın karar organıdır. Yönetim Kurulu 5449 sayılı Kanun'un 10. maddesinde ifade edildiği üzere, "tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Bir çok ilden oluşan bölgelerde ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı oluşturulmuş olmaları halinde, Yönetim Kurulunda yer alacak temsilciler Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulunca belirlenir"¹⁶³.

¹⁶¹ 5449 Sayılı Kanun, Madde:8.

¹⁶² 5449 Sayılı Kanun, Madde:9.

¹⁶³ Kılıç, s.137.

5449 sayılı Kanunun 11. maddesinde yönetim kurulunun görev ve yetkileri¹⁶⁴;

- Yıllık çalışma programını kabul etmek ve onaya sunmak,
- Yıl içindeki ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek,
- Yıllık mali raporu ve kesinleşen bütçe sonucunu onaylamak,
- Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek,
- Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu DPT Müsteşarlığına göndermek,
- Ajans bütçesini onaylamak ve DPT Müsteşarlığına göndermek,
- Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak,
- Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek,
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek,
- Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak,
- Genel sekreteri belirlemek ve DPT Müsteşarlığının onayına sunmak,
- Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek

c) Genel Sekreterlik

Genel sekreterlik ajansın icra organı olup yönetim kuruluna karşı sorumludur. Aynı zamanda örgütün en üst yöneticisi konumundadır. Genel sekreter olarak atanacaklarda Ajansların ilgili alanlarında on yıllık deneyim(kamuda yada özel sektörde olabilir), Yasada belirtilen bölümlerde en az lisans düzeyinde eğitim almış olmak ve iyi düzeyde İngilizce bilmek şartları aranmaktadır¹⁶⁵.

5449 sayılı Kanun'un 14. maddesinde genel sekreterliğin görev ve yetkileri¹⁶⁶;

- Yönetim kurulu kararlarını uygulamak,
- Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak,

¹⁶⁴ 5449 Sayılı Kanun, Madde:11.

¹⁶⁵ Gündüz, s.189.

¹⁶⁶ 5449 Sayılı Kanun, Madde:14.

- Ajans gelirlerini toplamak, 4. Maddeye göre belirlenecek usul ve esaslar ile bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak,
- Yönetim kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek,
- Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak,
- Özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek mali destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek,
- Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak,
- Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla iş birliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek,
- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- Personelin performans ölçütlerini belirlemek,
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesini yönetim kuruluna teklif etmek,
- Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak,
- Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek,
- Yönetim kurulunun devrettiği yetkileri kullanmak.

d) Yatırım Destek Ofisleri

Yatırım Destek Ofisleri (YDO), görevleri ile ilgili olarak doğrudan Genel Sekreterliğe karşı sorumlu olan bir çalışma birimidir. Genel sekreter, YDO'lar ile diğer çalışma birimlerinin uyum ve yakın işbirliği içerisinde çalışmasını gözetir. Bu kapsamda YDO'lar ve ajansın diğer çalışma birimleri, yürütülen faaliyetlere ilişkin olarak genel sekreter başkanlığında yılda en az iki defa koordinasyon toplantısı yapar. Bölge illerde, yönetim kurulu kararına bağlı olarak, biri koordinatör olmak şartıyla

en çok beş uzmandan oluşur. Mevcut pazarı genişletmek ve rekabet gücünü arttırmak amacıyla yatırımcılar için destek sağlamak görevini yerine getirir¹⁶⁷.

5449 sayılı Kanun'un 16. maddesinde yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri¹⁶⁸;

- Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat iş emleri ile diğer idari iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek,
- İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol gösterme,
- Başvurular hakkında ön inceleme yapmak,
- İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

2.9.3. Ajansların Finans Kaynakları

Türkiye'de kalkınma ajanslarının finansman kaynakları 5449 sayılı Kanun'un 19. Maddesinde belirtildiği gibi şöyle sıralanmıştır¹⁶⁹:

- Genel bütçe vergi gelirlerinin binde beşi oranında her yıl ayrılacak ödenekten, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay,
- Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar,
- Faaliyet gelirleri,
- Bölgedeki il özel idareleri ve belediyelerden yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay,
- Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay,
- Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar,
- Bir önceki yıldan devreden gelirler,

¹⁶⁷ İsa Altınışık ve Hasan Sencer Peker, "Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Durumları," *Bütçe Dünyası Dergisi*, S.34, 2010, s.155

¹⁶⁸ 5449 Sayılı Kanun, Madde:16.

¹⁶⁹ 5449 Sayılı Kanun, Madde:19.

Yukarıda görüldüğü üzere kalkınma ajanslarının finansman kaynaklarının büyük bir kısmı kamu kaynaklarından sağlanmıştır.

2.9.4. Ajansların Hesap Verebilirliği/Denetimi

5449 sayılı Kanun'da ajans çalışmalarının, yürüttüğü faaliyetlerin, kişi, kurum ve kuruluşlara sağladıkları desteklerin sonuçlarından sorumlu oldukları ifade edilmiştir. Kaynakların verimli, etkin ve yerinde kullanılmasının sağlanacağı belirtilmiştir. Bu açıdan 5449 sayılı Kanun'un 4. maddesinde ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesi ve sonuçların değerlendirilmesi görevi Kalkınma Bakanlığı'na aittir. Diğer bir ifadeyle ajansların 5018 sayılı Kanun'a tabi olmaması kullandıkları kaynakların etkinliğinin ölçülememesi, hesap verilebilirliğinin ve mali saydamlılığının göz ardı edilmesi sonucu ortaya çıkarmamaktadır.

Ajanslarda kamu kaynaklarının etkin kullanılmasının ve şeffaflığın sağlanabilmesi için Sayıştay denetiminin dışında iç ve dış denetim şeklinde iki farklı denetim mekanizması çalışmaktadır. İç denetim konusunda iç denetçi, genel sekreter ve yönetim kurulu başkanı; dış denetim konusunda ise bağımsız denetim firmalarının hazırlayacağı raporlar üzerinde performans değerlendirmesi açısından Kalkınma Bakanlığı; hukuka uygunluk açısından ise İçişleri Bakanlığı yetkili kılınmıştır¹⁷⁰.

İç denetçilerin yapmış oldukları denetim ajansların çalışmalarını, hesaplarını, işlemlerini ve performanslarını denetler. Denetim faaliyeti bir rapor haline getirilip yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulur.

5449 sayılı Kanun'da dış denetimin, ajansın her türlü hesap ve işlemleri üzerinde gerçekleştirileceği ifade edilmiş ancak bu denetimin türü ve şekli açıklanmamıştır¹⁷¹.

2.10. AB İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

BKA'lar, bölgedeki kalkınma sorunlarını ortaya çıkarmak, ortaya çıkan bu sorunları en aza indirmeye yönelik stratejiler üretmek ve bu stratejileri geliştiren

¹⁷⁰ Şimşek, s.27.

¹⁷¹ Koçberber, s.48.

projelere destek olmak üzere kurulmuşlardır¹⁷². AB uyum müktesebatı kapsamı ile birlikte, Türkiye 40 yıldan uzun bir süredir uyguladığı teşvik sistemi ağırlıklı bölgesel gelişme politikalarına son vererek, yeni bir sisteme geçmiştir. Birliğin bütün aday ülkelere benimsetmeye çalıştığı bu yaklaşım, özel sektörü ve bölgesel rekabeti ön planda tutmaktadır. Bu yeni yaklaşımı empoze etmede aracı kuruluş Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır. Bölgeler arasındaki dengesizlikleri minimuma indirmeyi amaçlayan BKA'ların temel amacı; yapmış olduğu hizmetlerle bölge ekonomisine canlılık kazandırmak, bölgeye yatırımcı çekerek yatırımları artırmak, bölge halkının kalkınma sürecinde aktif rol oynamasını sağlamaktır¹⁷³.

AB, üye ve aday ülkelerden bölgesel politikalarının AB'nin bölgesel politikalarıyla uyumlu hale getirmelerini, yapısal fonlardan kolayca ve yeterince yararlanabilmeleri için yasal düzenlemelerini ve yapısal reformlarını tamamlamalarını beklemektedir. Bundan dolayı BKA'ların her üye ve aday ülkede kurulmaları istenmiştir. Bu süreç içerisinde aday ülkelerde kurulan BKA'ların bazıları başarılı olurken bazıları da yeterince aktif ve başarılı olamamıştır. Diğer yandan, üye devletlerin BKA'ları AB'nin bölgesel kalkınma fonlarından ve yapısal araçlarından daha fazla yararlanma çabası içerisinde girmişlerdir. Söz konusu kaynaklar BKA'ların gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Bölgesel kalkınmaya yönelik fonların dağıtımında AB'nin öncelikleri önemli yer tutmaktadır. Bu açıdan Ar-Ge, yenilik, teknolojik gelişmeye, nitelikli işgücü ve istihdamına ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmaya yönelik projelerin üretimine daha fazla katkı sağlayabilen BKA bölgeleri söz konusu AB fonlarından daha fazla yararlanabilmişlerdir¹⁷⁴. Dolayısıyla BKA'ların çalışmaları hem kurumlar hem de ülke ekonomileri için önem teşkil etmektedir.

Avrupa Birliği kurulduktan sonra da, ülkelerin kendi içlerinde belirgin "bölgeler" meydana çıkmaya başlamıştır. Genel politik eğilim ise bölgelerin ekonomik gelişme politikaları yönünden git gide özerk hale gelmesi ve yabancı girişimcileri kendi bölgelerine yönelmesini sağlamak için bölgeleri cazip hale getirip bölgeler arası kalkınmadaki rekabet şartlarına ayak uydurma doğrultusundadır. Herhangi bir bölgede ekonomik gelişme sağlanmasının diğer bölgelerle rekabet etme

¹⁷² Oskay ve Kubay, s.209.

¹⁷³ Zühal Cankorkmaz, "Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.1, 2011, s115.

¹⁷⁴ Köse ve Konur, s.99.

gücüne sahip olunmasıyla mümkün olabileceği görüşüne dayanan bu anlayış kapsamında, bütün bölgeler dünya genelinde kendi kalkınma örgütlerini oluşturmuşlardır¹⁷⁵.

Ülkemiz, bölgesel kalkınma ajanslarıyla ciddi manada ilk defa üye adaylığının tanındığı 1999 Helsinki Zirvesinde tanışma fırsatı yakalamıştır. AB Komisyonunun hazırladığı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gerek görülen çalışmalar kapsamında ajansları oluşturmak yer almış ve buna dair kanuni düzenlemelerin oluşturulması amacıyla süreç başlatılmıştır¹⁷⁶.

Ülkemizde kalkınma ajanslarıyla ilgili ilk adım İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırılması sistemidir. AB direktifinde oluşturulan bu sistem, 22.09.2002 tarihinde Bankalar Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir. Hem İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırılması sisteminde, hem de 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, katılım öncesi mali yardım programlardan yararlına bilmek amacıyla ajansların kurulması kararı alınmıştır. Bu dönemde Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun oluşturulmuş ve kanun 2006 yılında Resmi Gazete'de yayınlanarak faaliyete geçirilmiştir. Pilot uygulama olarak 2006 yılında TR62 Düzey 2 Bölgesi'nde Adana ili merkez olmak üzere Adana ve Mersin illerini içerisine alan Çukurova Kalkınma Ajansı ile İzmir ilini kapsayan TR31 Düzey 2 Bölgesi'nde İzmir Kalkınma Ajansı kurulmuştur. 2008 yılının sonuna gelindiğindeyse Konya, İstanbul, Samsun, Gaziantep, Van, Erzurum, Diyarbakır ve Mardin Kalkınma Ajansları resmen kurulmuştur¹⁷⁷.

Türkiye 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında AB ile bütünleşme sürecinde birtakım gelişmeler yaşamıştır. Bunun sonucunda BKA'lar kurulma sürecine girmişlerdir. Şimdi bu gelişmelere kısaca değinelim:

a) 2001 ve 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgeleri

2001 Katılım Ortaklığı Belgesinde, Türkiye'den topluluğun belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde bir İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırılması oluşturulması talep edilmiştir. Bu talep doğrultusunda Türkiye tarafından oluşturulan İBBS, AB yetkilileri tarafından kabul edildikten sonra 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı

¹⁷⁵Cankorkmaz, s.115.

¹⁷⁶Hasanoğlu ve Aliyev, s.81.

¹⁷⁷Dede, s.9.

Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulmuştur. Bu karar ile, Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 İBB oluşturulmuştur. *2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde ise*, bölgesel kalkınmayı devam ettirecek kuruluşların kuvvetlendirilmek ve kalkınma planlarını faaliyete geçirmek için İBBS Düzey 2'lerde bölge birimlerinin oluşturulması talep edilmiştir¹⁷⁸.

b) İlerleme Raporları

2001 yılı ilerleme raporunda, Türkiye'ye hem merkezi düzeyde (DPT) hem de bölgesel düzeyde (bölge kalkınma ajansları kurarak), bölgesel kalkınmanın idaresine yönelik yapılarını kuvvetlendirmesi gerekliliği tavsiye edilmiştir¹⁷⁹.

2002 yılı ilerleme raporunda, Topluluk standartlarına uyumlu ve kalkınmada öncelikli yörelerdeki temel problemlerin incelenmesine, etkili ve modern bir bölgesel politikanın hazırlanmasına öncelik verilmesi gerektiği tavsiye edilmiştir. Ayrıca İBBS sınıflandırması kriterlerine göre, bölgesel gelişme amacıyla Türkiye tarafından tanımlanan geçici haritanın Komisyon ve Türk Hükümeti tarafından onaylanması ciddi bir gelişme olarak görülmektedir¹⁸⁰.

2003 yılı ilerleme raporunda, Komisyon hazırlanmakta olan 2004–2006 Ulusal Kalkınma Planıyla ilgili olarak da, kendi içinde tutarlılığı olan bir bölgesel kalkınma politikasının oluşturulması ve bu politikanın oluşumuyla ilgili bütün paydaşların (bölgesel ve yerel, toplumsal ve ekonomik ortaklar) duruma dahil edilmesi gerektiği yönünde tavsiyede bulunmuştur. Ancak ne yazık ki, ne izleme ve değerlendirme nede mali yönetim ve kontrol konularında herhangi bir ilerleme sağlanamamıştır¹⁸¹.

2004 yılı ilerleme raporunda da 2003 yılına ilişkin öneriler tekrarlanarak, DPT ile bölgesel kalkınma ile ilgili bakanlıklar arasında yalnızca danışmadan öte etkili bir koordinasyonun sağlanmasına yönelik yapılar oluşturulması önerisinde bulunulmuştur. Ayrıca Türkiye'nin, Yapısal Fonların ve Uyum Fonunun faaliyete

¹⁷⁸ Burhan Hekimoğlu ve Mustafa Altındağ, *Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Samsun, Samsun Tarım İl Müdürlüğü Yayını, 2006, s.12.

¹⁷⁹ Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 2001, s.11.

¹⁸⁰ Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, Ankara, 2002, s.96.

¹⁸¹ Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu*, Ankara, 2003, s.100.

geçirilmesi için ihtiyaç duyulan çerçeveyi ve yapıları oluşturma yönünde ciddi çabalar göstermesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁸².

2005 yılı ilerleme raporunda, bölgesel kalkınma ajansları kurulmasına ilişkin hukuki çerçevede elle tutulabilir herhangi bir ilerlemenin sağlanamadığı üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak, ajansların kurulmasının, bölgesel düzeydeki idari kapasite eksikliğini ortadan kaldırılmasında ciddi bir yol kat edileceği vurgulanmıştır¹⁸³.

2006 yılı ilerleme raporunda, bölgesel politikaların faaliyete geçirilebilmesi hedefine yönelik hukuki çerçevenin oluşturulması ve bölgesel yapılanmaların açıklanması konularında gelişme sağlandığı belirtilmiştir. Bunun sebebi bu dönemde “Kalkınma Ajansları’nın Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un yürürlüğe girmiş olmasıdır¹⁸⁴.

¹⁸² Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 2004, s.114.

¹⁸³ Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2005 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 2005, s.118.

¹⁸⁴ Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2006 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 2006, s.55.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARACADAĞ KALKINMA AJANSI VE TRC2 BÖLGESİ

3.1. AJANSIN KURULUŞ SÜRECİ

TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesinde faaliyet gösteren Kalkınma Ajansı, 5449 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesi baz alınarak DPT Müsteşarlığı'nın koordinasyonunda, 22.11.2008 tarih ve 27062 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 10.11.2008 tarih ve 2008/14306 sayılı kararla faaliyetlerine başlamıştır. Ajans Genel Sekreteri'nin 20.08.2009 tarihinde göreve gelmesi, 24 uzman personelin ve 6 destek personelinin istihdam edilmesiyle, kuruluş ve kurumsallaşma çalışmalarına hız veren Ajansın resmi açılışı 05.12.2009 tarihinde yapılmıştır. Önce "Diyarbakır-Şanlıurfa Kalkınma Ajansı" (DUKA) adıyla kurulan ajans daha sonra Yönetim Kurulu'nun 24.12.2009 tarih ve 2009/12-7 sayılı Kararı ile "Karacadağ Kalkınma Ajansı" olarak ismini değiştirmiştir. Bu Karar, Kalkınma Ajansları Çalışma Usul ve Esaslarının 22/1 inci maddesine, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı tarafından 10.02.2010 tarihinde onaylanmıştır.

3.2. AJANSIN VİZYONU VE MİSYONU

Ajans TRC2 Bölgesi'nin (Diyarbakır-Şanlıurfa) doğal ve kültürel mirasını ileriki kuşaklara taşıyabilen ve aynı zamanda turizm potansiyelini harekete geçiren, kaynaklarını etkin üretim ve istihdama dönüştürerek yaşam kalitesi standartlarını yükselten, Ortadoğu'nun büyüyen ticaret merkezi olan vizyonu doğrultusunda katılımcı yöntemlerle oluşturulan 2011-2015 Stratejik Planı'nda Ajans vizyonunu "Bölge potansiyelini ortaya çıkaran ve dünyaya tanıtan, aktif işbirliği ağları oluşturarak bölge dinamizmine yön veren, yönetim mekanizmaları ile karar alma süreçlerine katılımı sağlayan, donanımlı uzman kadrosu ve kalite anlayışıyla bölge kalkınmasına hız kazandıran öncü bir Kalkınma Ajansı olmak"¹⁸⁵ şeklinde ortaya koymuştur.

¹⁸⁵ <http://www.karacadag.org.tr/vizyon-misyon.asp>, Erişim Tarihi: 05.01.2015.

Bu vizyonunu gerçekleştirebilmek için ajans misyonu; "sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmak için; kamu sektörü, özel sektör ve STK'lar arasındaki işbirliğini geliştirerek bölgede ortak kalkınma bilincini yükseltmek, katılımcı ve stratejik bir yaklaşımla bölgesel kalkınma planlarını hazırlamak ve etkin bir şekilde uygulamak, yerel kapasiteyi güçlendirmek ve üretkenliği artırmak, yatırım ortamını iyileştirerek bölgenin çekiciliğini ve rekabet gücünü yükseltmektir."¹⁸⁶ şeklinde tanımlamıştır.

3.3. AJANSIN GÖREV VE YETKİLERİ

Karacadağ Kalkınma Ajansının yetki ve görevleri şunlardır¹⁸⁷:

- Mahalli idarelerin planlama faaliyetlerine teknik destekler sağlamak.
- Bölge plan ve programlarının yürütülmesini sağlayan çalışma ve projelere destek olmak, bu çerçevede; desteklenen çalışmaların ve projelerin uygulama sürecini takip etmek, değerlendirmek ve sonuçlarını Kalkınma Bakanlığı'na iletmek.
- Bölge plan ve programlarına kapsamında, bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine ve iç dinamiklerinin harekete geçirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projeleri yatırımcılara cazip hale getirmek.
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve STK aracılığıyla devam ettirilen ve bölge plan ve programları açısından önemli gördüğü diğer projeleri yakından takip etmek.
- Bölgesel kalkınma hedeflerini yerine getirebilmeye dair; kamu kesimi, özel kesim ve STK'lar arasında koordinasyonu sağlamak.
- 5449 sayılı Kanununun 4'üncü maddesi kapsamında Ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.

¹⁸⁶ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2012 Yılı Ara Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2012, s. 13.

¹⁸⁷ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2014 Yılı Ara Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2014, s. 16.

- Bölgenin öz kaynaklarını ve iç dinamiklerini belirlemeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve küresel alanda rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak ve yapılanlara destek olmak.
- Bölgenin iş ve yatırım olanaklarının, ilgili kuruluşlarla koordineli bir şekilde ulusal ve uluslararası alanlarda tanıtımsal ve reklamsal çalışmalar yapmak veya yaptırmak.
- Bölgenin kapsadığı illerdeki girişimcilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanındaki izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip etmek.
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde olup küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcilere destek olmak.
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara yönelik çalışmaların bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar dahilinde proje geliştirilmesine katkıda bulunmak.
- Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlandığı bir internet sitesi oluşturmak.

3.4. AJANSIN POLİTİKA ÖNCELİKLERİ

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın temel politikaları; bölgenin rekabet gücünün yüksek olduğu sektörlerde yerli ve yabancı yatırımcıları cezbedecek teşviklerde bulunmak, bölgenin en büyük sorunu olan işsizliği azaltmak, ihracatı arttırmak, katma değeri yüksek etkin üretim yapan girişimlere destek olmaktır. Yürütülen bu politikalarla bölgenin refah düzeyinin yükseltilmesi ve küresel çapta rekabet edebilen bir yapıya ulaşılması amaçlanmıştır.

TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı; hazırlanan mevcut durum raporu, yapılan analizler, katılımcı süreçler ile bölge aktörlerinden elde edilen sorun önceliklendirme, çözüm önerileri ve yerel olanaklara dair bildirimlere göre ulusal politika ve önceliklere uyumlu şekilde oluşturulmuş bölgesel gelişme amacına

hizmet edecek birbirlerini tamamlayıcı özelliklere sahip dört gelişme ekseninden oluşmaktadır¹⁸⁸.

Eksen 1: Kentsel Ekonomilerin Geliştirilmesi ve Ekonomik Büyümenin Hızlandırılması,

Eksen 2: Beşeri ve Sosyal Sermayenin Güçlendirilmesi, Yoksulluğun Azaltılması,

Eksen 3: Yeşil Büyüme ve Sürdürülebilir Gelişmenin Sağlanması,

Eksen 4: Yaşam Kalitesinin Artırılması ve Mekânsal Organizasyonun Sağlanması.

Bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına hız kazandırmak için belirlenen “Kentsel Ekonomilerin Geliştirilmesi ve Ekonomik Büyümenin Hızlandırılması” gelişme eksenini, ekonomik gelişmeye ilişkin temel hedefleri kapsamaktadır, “Beşeri ve Sosyal Sermayenin Güçlendirilmesi ve Yoksulluğun Azaltılması” eksenini başta olmak üzere, diğer gelişme eksenleri ile desteklenmekte ve tamamlanmaktadır. Gelişme eksenini kapsamında beş temel amaç belirlenmiştir. Bunlardan ilki stratejik hizmet sektörlerinde uzmanlaşmanın sağlanması ve büyümenin hızlandırılması, ikincisi tarımsal üretimin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması, üçüncüsü sanayinin gelişmesi ve katma değerli üretim yapısına geçiş, dördüncüsü KOBİ’lerin rekabet güçlerinin artırılması, girişimciliğin desteklenmesi ve içsel potansiyelin harekete geçirilmesi, ve sonuncusu iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesidir.

Bölgenin sosyal sorunlarına vurgu yapan, insan kaynaklarının ve kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi, bölgenin temel sorunu olan fakirliğin önlenmesi, gelir ve fırsat eşitliğinin oluşturulmasını hedefleyen “Beşeri ve Sosyal Sermayenin Güçlendirilmesi, Yoksulluğun Azaltılması” gelişme eksenini çerçevesinde dört temel amaç belirlenmiştir. Birincisi eğitim aracılığıyla ekonomik-sosyal kalkınmanın desteklenmesi, ikincisi, kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi, üçüncüsü sosyal hizmet sunumunun iyileştirilmesi, dördüncüsü göçün, yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin azaltılmasıdır.

Ekonomik ve kentsel gelişmeler sürerken, Bölge Planı’nın sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda, doğal kaynakların ve çevrenin korunması “Yeşil

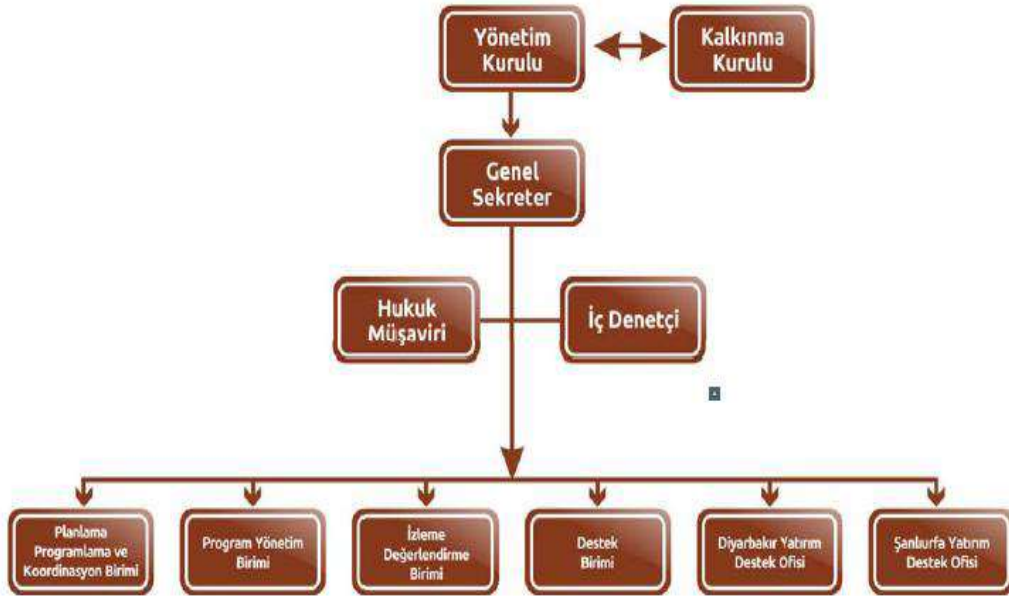
¹⁸⁸ Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2014 Yılı Ara Faaliyet Raporu, Diyarbakır, 2014, s. 21.

Büyüme ve Sürdürülebilir Gelişme” ekseninin esas amacını teşkil etmektedir. Gelişme eksenini çerçevesinde dört amaç belirlenmiştir. Toprak kaynaklarının etkin yönetilerek korunması, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması, çevrenin ve biyo-çeşitliliğin korunması, bölgede yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve çevre dostu teknolojilerin yaygınlaştırılmasıdır.

Ülkelerin veya bölgelerin kalkınmasında mekânsal organizasyonun sağlanması çok önemli bir yer kaplamaktadır. Bölge içinde ve bölgeler arasındaki dengesizlikler genellikle ülke veya bölge genelinde mekânsal organizasyon ile üretim organizasyonunun etkin işlememesinden ortaya çıkmaktadır. “Yaşam Kalitesinin Artırılması ve Mekânsal Organizasyonun Sağlanması” gelişme eksenini, bölgenin mekânsal organizasyon ve üretim organizasyonu yapısının geliştirilmesi, altyapının bölgesel gelişmeyi destekleyecek biçimde geliştirilmesi ve bölge yerleşmelerinde yaşam ve mekân kalitesinin artırılmasına ilişkin amaçları içermektedir.

3.5. AJANSIN TEŞKİLAT YAPISI

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın teşkilat yapısı Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu, Genel Sekreterlik, Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi ve Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisinden meydana gelmektedir.

Şekil 3.1: Karacadağ Kalkınma Ajansı Teşkilat Yapısı

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2010 Yılı Ajans Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2010, s. 18.

Yönetim Kurulu, Ajansın “karar organı” olup 6 üyeden oluşur. Kurul üyeleri Diyarbakır ve Şanlıurfa Valileri, Diyarbakır ve Şanlıurfa Büyük Şehir Belediye Başkanları, Diyarbakır ve Şanlıurfa Sanayi ve Ticaret Odaları Başkanları’dır. Ajansı temsil etme yetkisine sahip olan Yönetim Kurulunun başkanı validir. Yönetim Kurulu her ayın son Perşembe günü sırayla bölge illerinde toplanmaktadır¹⁸⁹. Yönetim Kurulu Başkanlığına Şanlıurfa ve Diyarbakır valileri her yıl sırayla başkanlık yapmaktadır. 2015 yılı Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini Diyarbakır Valisi Sayın Hüseyin Aksoy yürütmektedir¹⁹⁰.

Kalkınma kurulları; çalışma alanı kapsamındaki kamu sektörü, özel sektör, STK’lar, üniversiteler ve belediyeler arasındaki işbirliğini geliştirmek için ajans bünyesinde oluşturulurlar¹⁹¹. Tıpkı diğer Kalkınma Ajanslarında olduğu gibi, Karacadağ Kalkınma Ajansında da Kalkınma Kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlamak üzere görevlendirilmiş, yüz üyeden oluşmaktadır. Karacadağ Kalkınma Ajansının yüz kişilik Kalkınma Kurulu üyelerinin kırk dokuzu Diyarbakır elli biri Şanlıurfa ilinden seçilmiş üyelere¹⁹². Kalkınma Kurulu, Ajansın “*danışma organı*” olup bir yıl içerisinde minimum iki defa bir araya gelmek zorundadır.

Ajansın organizasyon şemasında da görüldüğü üzere, “icra organı” olan Genel Sekreterlik; Planlama Programlama ve Koordinasyon Birimi, Program Yönetim Birimi, İzleme ve Değerlendirme Birimi, Dış İlişkiler ve Fonlar Birimi, Destek Birimi, Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi (YDO) ve Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi (YDO) ile Hukuk Müşaviri ve İç Denetçi’den oluşmaktadır. Bu kapsamda, Genel Sekreterlik bünyesinde; Genel Sekreter, birim başkanları, koordinatörler, hukuk müşaviri, uzman personel ve destek personeli çalışmakta olup henüz iç denetçi istihdam edilememiştir¹⁹³.

Program Yönetim Birimi; Planlama Programlama ve Koordinasyon Birimi tarafından oluşturulan bölgesel ve uluslararası bölgesel işbirliği mali destek

¹⁸⁹ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2014 Yılı Ara Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2014, s. 17.

¹⁹⁰ Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, *Kalkınma Ajansları Destek Yönetim Kılavuzu*, Ankara, 2009, s. 19.

¹⁹¹ İsa Altınışık ve Hasan Sencer Peker, "Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Durumları", *Bütçe Dünyası Dergisi*, S. 34, 2010 / 2, s.154.

¹⁹² <http://www.karacadağ.org.tr/kalkınma-kurulu.asp>, Erişim Tarihi:01.01.2015

¹⁹³ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2014 Yılı Ara Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2014, s. 17.

programları ile doğrudan faaliyet desteği ve teknik destek programların yönetiminden sorumlu birimdir. Birim, tüm destekler kapsamında, başvuruların alınmasından, destek almaya hak kazanan projelerin belirlenmesi ve başvuru sahipleri ile sözleşmelerin imzalanmasına kadar olan sürecin yürütülmesinden sorumludur. Ayrıca Program Yönetim Birimi, görevlerinden dolayı Genel Sekretere karşı sorumludur¹⁹⁴.

İzleme ve Değerlendirme Birimi, Ajans tarafından hazırlanan plan ve programların ve desteklenen projelerin izleme ve değerlendirilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan bilgilerin toplanması, analizi, bildirimi ve kullanılması hususunda görevlidir. Destekleme faaliyetlerinin verimlilik, etkinlik, yaratılan etki ve sürdürülebilirliğinin belirli aralıklarla düzenli bir şekilde takip edilmesinden sorumludur. Bundan dolayı hibe programı kapsamında desteklenen projelerin uygulanması, izlenmesi, yasa ve usullere uygunluğunun kontrolü, hibeden yararlanan yatırımcıların problemleri ile yakından ilişki içindedir¹⁹⁵.

Yatırım Destek Ofisleri, bölge illerinde Yönetim Kurulu kararı ile kurulan, biri koordinatör olmak üzere en fazla 5 uzmandan oluşan, Genel Sekreterlik'e bağlı ve tamamen ücretsiz hizmet veren yerel birimlerdir. Yatırım Destek Ofisleri'nin görevleri; yatırımcıların ruhsat ve izin işlerini takip etmek, yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek, başvurular hakkında ön inceleme yapmak ve tüm bu faaliyetlerini Valilik ve Genel Sekreterlik'e bildirmektir¹⁹⁶. 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun 15'inci maddesi uyarınca, Ajans Yönetim Kurulu'nun 31.08.2009 tarih ve 2009/8-18 no'lu Kararı'yla Diyarbakır ve Şanlıurfa İllerinde birer Yatırım Destek Ofisi (YDO) kurulmasına karar verilmiştir¹⁹⁷.

¹⁹⁴ <http://www.karacadag.org.tr/genel-sekreterlik-detay.asp?ContentId=10>, Erişim Tarihi: 02.01.2015

¹⁹⁵ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *İzleme ve Değerlendirme Birimi 2013 Yılı Ara Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2013, s. 4.

¹⁹⁶ http://www.ziyaguney.com/index.php?option=com_content&view=article&id=831:duenyada-ve-tuerkyede-boelge-kalkinma-ajanslari&catid=54:aratma-ve-raporlar&Itemid=220, Erişim Tarihi: 02.01.2015.

¹⁹⁷ <http://www.karacadag.org.tr/ydo-detay.asp?ContentId=14>, Erişim Tarihi: 02.01.2015.

3.6. AJANSIN BÜTÇESİ VE FİNANSMAN YAPISI

Ajansın bütçesi, Ajansın ulusal ve bölgesel düzeyde plan ve programlarına, Yüksek Planlama Kurulu'nca belirlenen ödenek tavanına ve yıllık çalışma programına göre hazırlanır. Ajans bütçe dışında herhangi bir harcama yapamaz. Ajansların mali ve finansal kaynaklarının elde edilmesi, kullanılması ve mali denetiminin sağlanmasında görevli ve yetkili olanlar; kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur.

Kalkınma Ajanslarının mali sistemi temel olarak “5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” ile düzenlenmiştir. Ajansların gelir ve gider kalemleri bu kanunda yer almaktadır.

2008 yılında TRC2 Bölgesinde (Diyarbakır-Şanlıurfa) kurulan Karacadağ Kalkınma Ajansının gelirlerini merkezi bütçeden ayrılan pay, yerel pay (il özel idaresi, belediyeler, sanayi ve ticaret odaları), cazibe merkezlerini destekleme programı, diğer gelirler(faiz faaliyet ve diğer ayalardan devreden gelirler) oluşturur.

Tablo 3.1: 2009-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Gelirleri (milyon TL)

Yıl	Merkezi bütçe payı	Yerel pay	Cazibe merkezlerini destekleme programı	Diğer gelirler (faiz, faaliyet, devreden gelirler)	Toplam
2009	9.3	0.6			9.9
2010	21.2	1.7	-	0.6	26.1
2011	4.2	2.9	-	1.2	8.3
2012	19.5	4.2	39.4	3.8	66.9
2013	17.6	4.6		2.6	75.2
2014	22.6	4.2	-	16.3	43.1
Toplam	94.5	18.2	76.6	24.5	229.5

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere ajans kuruluşundan bu yana 229,5 gelir elde etmiştir. Bu gelirin %41,1 lik kısmını merkezi bütçe payları, %33,3 kısmını cazibe merkezleri destekleme programı, %10,6 kısmını faiz gelirleri, faaliyet gelirleri ve diğer yıldı devreden gelirler, %7,9 kısmını yerel paylar oluşturmaktadır.

Ajansın 2010-2014 giderlerini incelediğimizde karşımıza aşağıdaki Tablo 3.2 çıkmaktadır.

Tablo 3.2: 2010-2014 Karacadağ Kalkınma Ajansı Giderleri (Milyon TL)

Gider Kalemleri	2010	2011	2012	2013	2014
a) Genel Hizmetler Giderleri	5.331182,95	6.175685,99	6.391505,57	6.686976,32	8.299285,18
Genel Yönetim Hizmetleri Giderleri	4.936659,70	5.223075,33	6.021460,83	5.777644,73	6.796281,86
İzleme Değerlendirme ve Koordinasyon Giderleri	0	14986,00	3127,00	13326,92	65782,00
Plan Program ve Proje Hizmetleri Giderleri	115077,19	332244,02	1078,20	158503,85	48955,37
Araştırma ve Geliştirme Giderleri	86527,06	11466,00	98746,00	200738,86	368501,30
Tanıtım ve Eğitim Giderleri	192919,00	496920,64	267093,54	536758,96	1.019764,65
b) Proje ve Faaliyet Destekleme Hizmetleri Giderleri	779115,50	12.576078,40	32.119815,36	13.499336,07	33.534695,10
Doğrudan Finansman Destekleri	389557,75	12.576078,40	31972615,26	13.387449,57	33.382210,89
Teknik Destekler	0	0	147200,10	111886,50	152484,21
Yatırım Tanıtımı ve Destekleme Faaliyetleri	389557,75	0	0	0	0
Toplam	5.720740,70	18.751764,39	38.511320,93	20.186309,39	41.833980,28

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı 2010-2014 mali yılı bütçe uygulamaları sonuçları verileri baz alınarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ajansın giderlerini genel hizmet giderleri ve proje ve faaliyet destekleme hizmetleri giderleri olarak iki kalemden inceleyebiliriz. Genel hizmet giderlerini; genel yönetim hizmetleri giderleri, izleme değerlendirme ve koordinasyon giderleri, plan program ve proje hizmetleri giderleri, araştırma ve geliştirme giderleri, tanıtım ve eğitim giderleri oluşturur. Proje ve faaliyet destekleme hizmetleri giderlerini; doğrudan finansman destekleri, teknik destekler, yatırım tanıtımı ve destekleme faaliyetleri oluşturur. Karacadağ Kalkınma Ajansı 2010-2014 giderlerinin toplamı 125 milyon TL'dir. Bu giderlerin %33,4'lik kısmını 2014 yılı giderleri, %16,1'lik kısmını 2013 yılı giderleri, %30,8'lik kısmını 2012 giderleri, %15'lik kısmını 2011 yılı giderleri, %4,5'lik kısmını 2010 giderleri oluşturmaktadır.

3.7. AJANS TARAFINDAN AÇILAN DESTEK PROGRAMLARI

Karacadağ Kalkınma Ajansı TRC2 bölgesinin Doğal ve kültürel mirasını ileriki kuşaklara taşıyabilen ve aynı zamanda turizm potansiyelini harekete geçiren, kaynaklarını istihdama ve etkin üretime dönüşmesini sağlayarak yaşam kalitesi standartlarını yükselten, Ortadoğu'nun büyüyen ticaret merkezi haline getirmek için kurulduğu günden bu güne çalışmaktadır. Çalışmalarını devam ettirirken de bölgede çeşitli destek programları açmaktadırlar. Açılan destek programlarının amacı; bölgenin rekabet gücünün yüksek olduğu sektörlerde yerli ve yabancı yatırımları cezbedecek teşviklerde bulunmak, bölgenin en büyük sorunu olan işsizliği azaltmak, ihracatı arttırmak, katma değeri yüksek etkin üretim yapan girişimcilere destek olmaktır. Böylece gerek bölgenin kendi içindeki, gerekse bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmaktır.

Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından, 2010-2014 döneminde toplam 496 projeye 84,5 milyon TL hibe desteği verilmesi kararlaştırılmıştır. 2010 yılında proje desteği vermeye başlayan Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın yıllara göre desteklediği projeler ve bunlara verdiği destek miktarları aşağıdaki Tablo 3.3'de ki gibidir.

Tablo 3.3: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı

Yıllar	Proje sayısı	Destek miktarı
2010	137	21.1306687
2011	109	14.44528952
2012	25	4.1864908
2013	118	20.36619621
2014	107	23.35109993
Toplam	496	79.71190344

Kaynak: : Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

2013 ve 2014 projelerinin bir kısmı tamamlanmış olup bir kısmı daha henüz bitmemiştir. 2015 yılında da 31,250 milyon TL hibe desteği vermek için proje teklif çağrısı Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yapılmaktadır¹⁹⁸.

Karacadağ Kalkınma Ajansının desteklediği projeler; Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı, Turizm Altyapısı Mali Destek Programı, Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı, Doğrudan Faaliyet Desteği Programı, Teknik Destek

¹⁹⁸ <http://www.ab-ilan.com/karacadag-kalkinma-ajansi-mali-destek-programlari/>, Erişim tarihi: 10.01.2015.

Programı, Cazibe Merkezleri Destekleme Programı, Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programı, Bölgelerarası İşbirliği Programlarıdır.

3.7.1. Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı (KOBİ)

Ajans, yıllık çalışma programlarında ve başvuru rehberlerinde ifade edildiği üzere; özel işletmelerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamu kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve bunların birliklerinin, kooperatiflerin ve bunların birlikleri ile diğer gerçek ve tüzel kişilerin aşağıda sayılan türlerdeki proje ve faaliyetlerine mali destek sağlayabilir¹⁹⁹.

TRC2 bölgesinde Ekonomik Gelişme Mali Destek Programının öncelikleri şunlardır²⁰⁰:

- İşletmelerin pazarlama, dışa açılma ve ihracat kapasitelerinin geliştirilerek dış pazar paylarının artırılması,
- İşletmelerin kurumsallaşma süreçlerinin hızlandırılması, verimliliklerinin artırılması, fiziki ve beşeri altyapılarının geliştirilmesi suretiyle ölçeklerinin büyütülmesi,
- İmalat sanayi ve turizm sektöründe faaliyet gösteren mikro ve küçük işletmelerin kurumsallaşma çalışmalarının desteklenmesi ve yaygınlaştırılması,
- Emek-yoğun iş kollarının (tekstil... vb.) desteklenmesi ve yüksek katma değerli mal üretim kapasitelerinin artırılması
- Bölgede üretilen hammaddelerin işlenmesine yönelik imalat sanayinin desteklenmesi, ürün çeşitliliğinin ve hizmet kalitesinin artırılması,
- KOBİ'lerde modern üretim süreçlerinin kurulması ve verimliliğinin artırılması,
- İşletmelerde teknoloji kullanımının ve teknoloji transferinin artırılması, Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerinin desteklenmesiyle rekabet güçlerinin artırılması,

¹⁹⁹ <http://www.karacadag.org.tr/destek.asp?SayfaAltCatId=1>, Erişim tarihi: 10.01.2015.

²⁰⁰ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı Başvuru Rehberi*, Diyarbakır, 2013, s.6.

- Turistik ve hediyelik ürünlerin geliştirilmesi ve üretilmesinin (el sanatları, hediyelik eşya... vb) teşvik edilmesi, turizme yönelik üretim yapan/hizmet veren işletmelerin mal ve hizmet üretimi ve pazarlaması ile beşeri ve fiziki kapasitelerinin artırılması ve geliştirilmesi,
- Tarihi yapılarda turizm amaçlı işletmeciliğin teşvik edilmesi,
- Finansal kaynaklara erişimlerinin artırılması,
- Planlama ve pazarlama konularındaki kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Kendi işini kurabilecek özelliklere sahip ve kendilerinde var olan girişimcilik özelliklerini ortaya çıkarmaya istekli girişimcilerin desteklenerek yeni iş alanları ve istihdam olanakları yaratılması, böylece bölgesel gelişmenin sağlanması amaçlanmaktadır.

2010-2014 yılları arasında ajans Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı (KOBİ) kapsamında 220 projeye 41,7 milyon TL destek vermiştir.

3.7.2. Turizm Altyapısı Mali Destek Programı

Bu programın amacı TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) bölgesinde zengin turizm potansiyelinin geliştirilmesi, başta ilçelerde olmak üzere yeni çekim alanları ve turizm destinasyonları oluşturulması, bölgede kırsal ve kentsel alanlarda altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve ortak kullanım alanlarının oluşturulması suretiyle yaşam kalitesinin artırılmasıdır ve bu programın iki önceliği vardır²⁰¹.

Öncelik1:

Doğal, tarihi ve kültürel nitelikli alan ve yapıların korunarak geliştirilmesi, görünürlük ve erişilebilirliğinin artırılması, koruma kullanma ilkesine bağlı kalınarak turizme uygun işlevler kazandırılması, ören yerleri ve diğer tarihi, kültürel ve doğal nitelikli alanlarda çevre düzenlemelerinin yapılması, turizm çeşitliliğine katkı sağlayacak altyapı ve çevresel düzenlemelerin yapılmasıdır.

Öncelik2:

TRC2 Bölgesinde kentsel ve kırsal alanda mahalli hizmetlerin iyileştirilmesi

²⁰¹ <http://www.karacadag.org.tr/destek-detay.asp?SayfaId=576>, Erişim tarihi: 10.01.2015.

ve yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik altyapı hizmetlerinin sağlanması, mevcut hizmetlerin geliştirilmesi ve modernize edilmesi.

2010-2014 yılları arasında ajans Turizm Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında 48 projeye 17,25 milyon TL destek verilmiştir.

3.7.3. Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı

Diyarbakır ve Şanlıurfa Bölgesi'ndeki; mevcut ve yeni kurulacak OSB ve SS'ler ile İŞGEM'lerin altyapılarının iyileştirilmesiyle üretim ve istihdam kapasitesinin artırılması, bölgede ihtisas sanayi alanlarının oluşturulması ve uzmanlaşmanın teşvik edilmesi, sanayide Ar-Ge altyapısının geliştirilmesi, sanayide rekabet gücünün artırılması, sanayide çalışacak işgücünün yetiştirildiği mesleki eğitim olanaklarının yaratılması gibi faaliyetlerin desteklenmesidir. Bu Mali Destek Programının temel öncelikleri²⁰²;

- Organize çalışma alanlarında üretimi ve verimliliği negatif yönde etkileyen altyapı problemlerinin giderilmesi (kesintisiz enerji sunumu, arıtma tesisi, atık bertarafı, ulaşım altyapısı vb.),
- Bölgede ihtisas sanayi alanlarının (OSB, SS) kurulması ve mevcutların altyapı ve üstyapı yetersizliklerinin tamamlanması,
- Bölgenin ikincil büyüme merkezleri olan ilçelerinde (Siverek, Viranşehir, Ergani, Bismil, Birecik, Silvan... gibi) sanayi altyapısının geliştirilmesi,
- Organize çalışma alanlarında ve üniversitelerde ortak eğitim merkezi ve laboratuvar vb. kullanımların oluşturulması,
- Girişimciliğin geliştirilmesi için yeni İŞGEM'ler oluşturulması ve mevcutların geliştirilmesi,
- Şehir merkezinde kalan küçük sanayi işletmelerinin düzenli sanayi sitesi alanlarına taşınması amacıyla eğitim olanaklarının da bulunduğu modern SS'lerin oluşturulması.

²⁰² <http://www.karacadag.org.tr/destek-detay.asp?SayfaId=577>, Erişim tarihi: 12.01.2015.

Bu program çerçevesinde her bir proje için Ajans tarafından verilecek destek miktarı en düşük 75 bin TL ve en yüksek 1 milyon TL'dir²⁰³.

2013-2014 yıllarında ajans Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında 24 projeye 13 milyon TL destek vermiştir.

3.7.4. Doğrudan Faaliyet Desteği Programı

Doğrudan Faaliyet Desteği Programının amacı; TRC2 Bölgesinin iç dinamikleri belirlenip harekete geçirilmesi; kalkınmanın önündeki risklerin ortadan kaldırılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve hizmetlere erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması ile bölgede yenilikçilik ve rekabetçiliğin artırılması amacıyla yapılacak araştırma, geliştirme, planlama ve diğer faaliyetlerin desteklenmesidir. Bu program kapsamında belirlenen temel öncelikler şunlardır²⁰⁴;

- Sektörel sınıflandırmayı teşvik etmeye yönelik araştırma, geliştirme ve planlama çalışmalarının yürütülmesi,
- Bölgenin problemlerini ve iç dinamiklerinin tespiti ve ortaya çıkarılmasına yönelik araştırma, istatistiki veri ve analiz çalışmalarının desteklenmesi,
- Bölgenin rekabetçilik, AR-GE, yenilikçilik ve girişimcilik kapasitesini geliştirmeye yönelik teknoparklar, teknoloji geliştirme, iş geliştirme ve fuar merkezlerinin kurulması ve etkin şekilde faaliyetlerini yürütmeleri amacıyla yapılacak fizibilite benzeri ön çalışmaların desteklenmesi, Bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınması açısından önemli olabilecek stratejik planların yapılması ve bunlara yönelik faaliyetlerin desteklenmesi,
- Bölgede göç ile birlikte artan yoksulluk ve gelir dağılımı farklılıklarından kaynaklanan sosyal sorunların en aza indirilmesi, öncelikle dezavantajlı gruplara yönelik olmak üzere sosyal hizmet sunumunda erişilebilirliği ve kalitenin artırılması ve sosyal uyumun sağlanmasına yönelik araştırma ve planlama faaliyetlerinin desteklenmesi.

²⁰³ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2014 Yılı Ajans Ara Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2014, s.43.

²⁰⁴ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2013 Yılı Doğrudan Faaliyet Desteği Programı Başvuru Rehberi*, Diyarbakır, 2013, s.5.

2010-2014 yılları arasında ajans Doğrudan Faaliyet Desteği Programı kapsamında 88 projeye 3,47 milyon TL destek vermiştir.

3.7.5. Teknik Destek Programı

Ajans tarafından verilen teknik desteklerin amacı, bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından teşkil eden, ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulama aşamalarında sorun yaşanan faaliyetlerine destek sağlamaktır. Ajans tarafından sağlanacak teknik destek; Ajans tarafından yayınlanan herhangi bir proje teklif çağrısı ile ilişkilendirilmemek koşuluyla; yerel yönetimlerin başta planlama çalışmaları ile “2014-2023 Bölge Planı”, “GAP Bölgesi Turizm Master Planı” ve varsa Turizm Stratejisi ve Eylem Planları gibi bölge plan ve programlarını uygulayıcı veya yerel kalkınma kapasitesini artırıcı faaliyetlerini, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının ve bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınmaya hizmet edebilecek eylemlerini içermektedir²⁰⁵.

Teknik desteklerden sadece TRC2 (Diyarbakır ve Şanlıurfa) Bölgesinde yer alan, Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, Üniversiteler, Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları, Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Teknoparklar, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Endüstri Bölgeleri, İş Geliştirme Merkezleri, Kar Amacı Gütmeyen Birlikler ve Kooperatifleri, ve sayılan bu kurum ve kuruluşların kurduğu veya ortağı olduğu işletmeler faydalanabilir.

2010-2014 yılları arasında ajans tarafından Teknik Destek Programı kapsamında 109 projeye 0,8 milyon TL destek verilmiştir.

3.7.6. Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programı

Programın amacı; Diyarbakır ve Şanlıurfa bölgesindeki; yenilenebilir enerji potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik farkındalığı artırmak, bölgede çevre dostu teknolojileri yaygınlaştırmak ve bölgenin “Yeşil Enerji Bölgesi” imajını oluşturmak, bölgedeki işletmelerin ve kuruluşların enerji maliyetlerini azaltmaktır. Programın öncelikleri²⁰⁶;

²⁰⁵ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2014 Yılı Teknik Destek Programı Başvuru Rehberi*, Diyarbakır, 2014, s.3.

²⁰⁶ <http://www.karacadağ.org.tr/destek-detay.asp?SayfaId=575>, Erişim tarihi: 07.01.2015.

- Yenilenebilir enerji kullanımında farkındalığın artırılması,
- Bölgede üretim yapan işletmelerde ve kurum/kuruluşlarda başta güneş enerjisi olmak üzere yenilenebilir enerji kullanımının teşvik edilmesi,
- Bölgede güneş enerjisinden elektrik üretimi başta olmak üzere jeotermal, biyokütle gibi yenilenebilir enerji uygulamalarının desteklenmesi,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının tarım (tarımsal sulama), sanayi ve turizm gibi bölgede potansiyeli olan sektörlerde kullanımına yönelik uygulamaların desteklenmesi,
- Yenilenebilir Enerji Test ve Uygulama Merkezlerinin kurulması veya mevcutların geliştirilmesidir.

Bu program kapsamında her bir proje için Ajans tarafından sağlanacak destek miktarı kar amacı gütmeyen kuruluşlar için asgari 75 bin TL ve azami 750 bin TL, kar amacı güden kuruluşlar için ise asgari 50 bin TL ve azami 500 bin TL'dir²⁰⁷.

2014 yılında Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programı çerçevesinde 7 projeye 3,5 milyon TL destek verilmiştir.

3.7.7. Cazibe Merkezleri Destekleme Programı

Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Diyarbakır, Erzurum, Şanlıurfa ve Van Uygulaması 2011 Yılı Ödeneğinin İl Bazında Dağılımı, Kullandırılması, İzlenmesi ve Denetimine İlişkin Esas ve Usullere Dair Karar, Başbakanlık Yüksek Planlama Kurulu'nun 28.12.2011 tarih ve 2011/43 nolu kararı ile kabul edilmiştir²⁰⁸.

Diğer bölgelere göre nisbeten az gelişmiş bölgelerde, büyüme ve etraflarına hizmet verme kapasitesi yüksek kent merkezlerine sağlanan stratejik desteklerle, söz konusu kent merkezlerinin ekonomik kalkınmasına hız kazandırılması ve bunun sonucunda kalkınmanın çevre merkezlere de yayılarak iç göçün kendi bölgesi içinde tutulması amaçlanarak Devlet Planlama Teşkilatı(Kalkınma Bakanlığı) tarafından 12 il seçilerek bu illerde uygulanmak üzere Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı (CMDP) oluşturulmuştur²⁰⁹. Bu cazibe merkezleri; Malatya, Elazığ, Erzurum, Van, Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Samsun, Trabzon, Konya, Kayseri ve Sivas'tır.

²⁰⁷ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2014 Yılı Ajans Ara Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2014, s.42.

²⁰⁸ <http://www.karacadag.org.tr/destek-detay.asp?SayfaId=310>, Erişim tarihi: 13.01.2015

²⁰⁹ Aydemir ve Karakoyun, s.67.

Cazibe merkezlerini destekleme programı 2008 yılında pilot uygulama olarak Diyarbakır'da faaliyete konulmuştur. Daha sonra, 2010 yılında Erzurum, Şanlıurfa ve Van illeri program kapsamına dahil edilmiş olup, diğer illerde cazibe merkezi uygulamasına henüz geçilmemiştir.

Bu program doğrultusunda tarihi ve kültürel değerlerin korunarak turizme kazandırılması amacıyla, büyük altyapı projeleri faaliyette olup şuanda Diyarbakır'da 6 ve Şanlıurfa'da 2 projenin uygulaması sürmektedir.

3.7.8. Bölgelerarası İşbirliği Programı

2010 yılında Türkiye ile Suriye arasında alınan ortak bir kararla program Türkiye tarafında Şanlıurfa ve Mardin; Suriye tarafında ise El Rakka ve El Haseke kentlerini içerecek şekilde genişletilmiştir. 22 Eylül 2010 tarih ve 27707 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Türkiye ile Suriye Arasında Yürütülen Bölgelerarası İşbirliği Programı Çerçevesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bütçesinde Yer Alan Ödeneğin Kullanılması Hakkında Yönetmelik" ile TS-BİP kapsamında Şanlıurfa'da yürütülecek faaliyetlerin koordinasyon görevi Karacadağ Kalkınma Ajansı'na verilmiştir. Bu programın temel hedefi; Türkiye-Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programı kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel işbirliğinin geliştirilmesidir²¹⁰.

Türkiye ile Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programının Şanlıurfa'da uygulanması için 2010 yılında 2,5 milyon TL ödenek tahsis edilmiş ve proje teklif çağrısı yürütülmüştür. Ancak Suriye ile yaşanan siyasal sorunlar nedeniyle projelerle ilgili nihai karar henüz verilmemiştir²¹¹.

3.8. İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMİ SINIFLANDIRMASINA GÖRE TRC2 BÖLGESİ

DPT koordinasyonunun ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nın katkılarıyla yapılan İBB Sınıflandırması ile ilgili çalışma neticesinde; Düzey 1 olarak

²¹⁰ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *Türkiye-Suriye Bölgeler Arası İş Birliği Programı*, Şanlıurfa, 2010, s.3.

²¹¹ Aydemir ve Karakoyun, s.67.

12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 il İBB belirlenmiş olup, Bakanlar Kurulu'nun 2002/4720 sayılı Kararı 22 Eylül 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Buna göre, bölgesel istatistiklerin bir araya getirilmesi, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin çizilmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması tanımlanmıştır²¹².

DPT tarafından İBBS Düzey 2'ler temel alınarak yapılan 2003 yılı İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na göre, TRC2 Bölgesi 26 bölge içinde 23'üncü sırada yerini almaktadır. Diyarbakır 63. sırada, Şanlıurfa ise 68. sırada yer almaktadır²¹³. Aynı araştırmanın 2011 yılında hazırlanmış güncel verilerine göre iller; demografi, eğitim, sağlık, istihdam, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali kapasite, erişilebilirlik ile yaşam kalitesi olmak üzere 8 alt kategoride incelenmiştir. Bu çalışmada; Diyarbakır 67. sıraya, Şanlıurfa ise 73. sıraya gerilemiştir. Bu kapsamda Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Gruplarında tüm iller 5 gruba ayrılmıştır. Diyarbakır dördüncü derece gelişmiş iller grubunda, Şanlıurfa ili beşinci derece gelişmiş iller grubunda yer almıştır.

2008-2012 yıllarını kapsayan GAP Eylem Planı'nda bölge içinde kalkınmayı tetikleyici merkezler olarak, Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri "cazibe merkezleri" olarak belirlenmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde, Diyarbakır ve Şanlıurfa "Bölgesel Büyüme Merkezleri" olarak tanımlanmıştır²¹⁴.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde belirlenen 9 adet bölgesel büyüme odağı arasındaki en büyük kentsel merkezin Diyarbakır 892.713 kişi ve en büyük 2. merkezin de Şanlıurfa 599.901 kişi olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda bölgesel büyüme merkezleri politikaları ile

²¹² Devlet Planlama Teşkilatı, *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara, 2003, s.1.

²¹³ Devlet Planlama Teşkilatı, *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara, 2003, s.1.

²¹⁴ Karacadağ Kalkınma Ajansı, *TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Analiz ve Değerlendirme*, Diyarbakır, s.12.

yaratılacak en geniş çarpan etki ve sinerjinin Diyarbakır-Şanlıurfa merkezleri ile olacağı öngörülmektedir²¹⁵.

Su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ile sosyal ve ekonomik kalkınmanın hedeflendiği Güneydoğu Anadolu Projesinde, Diyarbakır (% 25) ve Şanlıurfa (% 38), sulanabilir alan ve sulama hedefleri açısından en büyük paya sahiptir. Sulama alanlarının büyük bölümünü bünyesinde barındıran TRC2 Bölgesinde sulama projelerinin tamamlanması ile tarımsal üretimde meydana gelecek artışın, bölgede tarıma dayalı sanayinin gelişimini ve yeni istihdam olanaklarının oluşturulmasında pozitif etki yaratacağı beklenmektedir²¹⁶.

3.9. TRC2 BÖLGESİNİN SOSYO EKONOMİK DURUMU

Dünya üzerindeki tüm devletler kurulduğu günden bu yana sürekli bir değişim içindedir. Bu değişim gerek küreselleşmeye ayak uydurmak, gerekse de kendi vatandaşlarına daha yüksek refah seviyesi sağlayabilmek için olsun sürekliliğini sürdürmek zorundadır. Bu değişim maratonunu inceleyebilmek için ülkelerin veya bölgelerin iç dinamiklerini doğru tahlil etmemiz gerekmektedir. Sosyo-Ekonomik durum ise, bir toplumun iç dinamiklerini anlamak için oldukça önemli bir değere sahiptir. Diğer bir ifadeyle sosyal hayatın ekonomiye etkisi veya ekonominin sosyal hayata etkisi bölgelerin veya ülkelerin değişim sürecine etki eden en önemli faktörlerinden birisidir. TRC2 bölgesindeki değişim incelenirken sosyo-ekonomik durumun incelenmesi bu açıdan oldukça önemlidir.

3.9.1. TRC2 Bölgesinde Nüfus

İBBS Düzey 2’de TRC2 Bölgesi olarak adlandırılan Güney Doğu Anadolu Bölgesi; Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinden oluşmaktadır. Türkiye nüfusunun %4,9’u TRC2 Bölgesinde yaşamaktadır²¹⁷.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistem Verilerine göre, 31.12.2013 tarihi itibarıyla Diyarbakır’ın nüfusu, bir önceki yıla göre

²¹⁵Karacadağ Kalkınma Ajansı, *TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Analiz ve Değerlendirme*, Diyarbakır, s.12.

²¹⁶Karacadağ Kalkınma Ajansı, *TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Analiz ve Değerlendirme*, Diyarbakır, s.12.

²¹⁷Türkiye İstatistik Kurumu, *Hane Halkı İş Gücü Araştırması Bölgesel Sonuçlar 2013-2004*, Ankara, 2003, s.72.

15 bin 270 kişi artarak bir milyon 607 bin 437'e, Şanlıurfa'da ikamet eden nüfus 2013 yılında, bir önceki yıla göre 39 bin 905 kişi artarak bir milyon 801 bin 980'e ulaştı. Ancak bu artış bir önceki yılın artış oranına göre düşüktür. Şöyle ki; Diyarbakır'da 2012 yılında binde 13,4 olan yıllık nüfus artış hızı 2013 yılında binde 10,9'a, Şanlıurfa'da ise 26,3'ten 22,4'e düşmüştür. Şanlıurfa ilinde yaşayan nüfusun dağılımına Tablo 3.4'e baktığımızda;

Tablo 3.4: Şanlıurfa İli Nüfusunun 2013 Yılı İtibariyle İlçelere Dağılımı ve Toplam Nüfusa Oranı

İlçe	Nüfus	Toplam nüfusa oranı %
Akçakale	95 709	5,3
Birecik	92 125	5,1
Bozova	57 017	3,1
Ceylanpınar	78 814	4,3
Eyyübiye	360 509	20
Halfeti	38 737	2,1
Haliliye	347 682	19,2
Harran	75 742	4,2
Hilvan	41 410	2,2
Karaköprü	103 495	5,7
Siverek	232 290	12,8
Suruç	101 366	5,6
Viranşehir	177 084	9,8
Şanlıurfa toplam	1 801 980	100

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Şanlıurfa 2013, s.95.

Şanlıurfa ilinin toplam nüfusu 1.801 980 kişidir. Bu nüfusun yaklaşık olarak %45 den fazlası merkeze bağlı (Eyyubiyeye, Haliliye, Karaköprü) ilçelerde yaşamaktadır. Tablo 3.4'de görüldüğü üzere nüfusun en kalabalık olduğu Eyyübiye daha sonra Haliliye ilçesidir. Merkeze bağlı olan Karaköprü ilçesi ise sürekli büyüyen bir ilçe olduğu için kısa zaman da diğer merkez ilçelerin nüfusunu yakalayacaktır. Nüfusun en kalabalık olduğu ilçe Eyyübiye, en az olduğu ilçe Halfeti ilçesidir.

Diyarbakır ilinde yaşayan nüfusun dağılımına baktığımızda; Tablo 3.5'de görüldüğü üzere, Diyarbakır ilinin toplam nüfusu 1.607 437 kişidir. Bu nüfusun yaklaşık olarak %59 dan fazlası merkeze bağlı (Bağlar, Kayapınar, Sur, Yenişehir) ilçelerde yaşamaktadır. Yine Tablo 3.5'den de görüleceği üzere Diyarbakır ilinde yaşayan nüfusun büyük kısmı merkeze bağlı ilçelerde yaşamaktadır. Nüfusun en kalabalık olduğu ilçe bağlar, en az olduğu ilçe ise Çüngüş ilçesidir.

Tablo 3.5: Diyarbakır İli Nüfusunun 2013 Yılı İtibariyle İlçelere Dağılımı ve Toplam Nüfusa Oranı

İlçe	Nüfus	Toplam nüfusa oranı %
Bağlar	357 727	22,2
Bismil	110 956	6,9
Çınar	68 530	4,2
Çermik	50 657	3,1
Çüngüş	13 097	0,8
Dicle	40 593	2,5
Eğil	23 066	1,4
Ergani	121 072	7,5
Hani	32 814	2,0
Hazro	17 220	1,0
Kayapınar	277 489	17,2
Kocaköy	16 371	1,0
Kulp	36 796	2,2
Lice	26 715	1,6
Silvan	86 093	5,3
Sur	123 311	7,6
Yenişehir	204 930	12,7
Diyarbakır toplam	1 607 437	100

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Diyarbakır 2013, s.95.

TRC2 bölgesinin toplam nüfusu 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre 3.409 417 kişidir. Bu nüfusun 1.775 143 kişisi merkeze bağlı ilçelerde ikamet etmektedir.

3.9.2. TRC2 Bölgesinde İstihdam

Türkiye'nin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde, günümüzde en büyük sorunlarının başında şüphesiz işsizlik ve istihdam sorunları gelmektedir. Gelişmekte olan ekonomiler yüksek büyüme oranları yakalamalarına rağmen yeterli düzeyde istihdam yaratamamaktadırlar. Bu da işsizliğin daha da artmasına yol açmaktadır. İşsizliği her ne kadar ekonomik bir sorun olarak inceleysek de sosyal alanda da birçok soruna yol açmakta, dolayısıyla istikrarı ve sosyal bütünleşmeyi tehdit etmektedir.

Tablo 3.6'dan da izleneceği üzere, son dört yılın işgücü verilerini incelediğimizde; TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) bölgesinde iş gücü 221 bin kişi arttığını, buna karşılık istihdamda 122 bin kişilik bir artış olduğu gözleniyor. İstihdamın işgücünü karşılayamamasından dolayı da işsizlik oranının arttığını görüyoruz. Türkiye ortalamasının işsizlik oranını neredeyse ikiye katlayacak olan TRC2 bölgesi işsizlik oranı bölgenin en önemli sorununun işsizlik olduğunu göstermektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının bu açıdan bölgede işsizlik oranını

azaltacak projelere destek vermesi bölgeler arası farklılıkları gidermede çok önemli bir etki yaratacaktır.

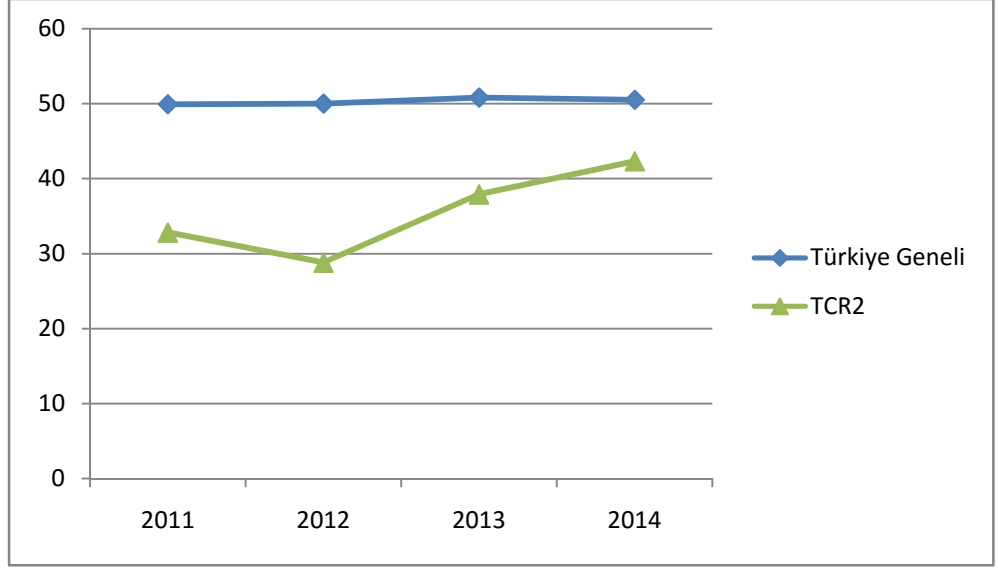
Tablo 3.6: Türkiye ve TRC2 Bölgesinde 2011-2014 Yılları Arası Nüfusun İşgücü ve İstihdam Durumu (15+ yaş) 1000 kişi

	Yıllar	15 ve üstü yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam	İşsiz	
					Sayı	%
Türkiye	2011	53 593	26 725	24 110	2 615	9,8
	2012	54 724	27 339	24 821	2 518	9,2
	2013	55 608	28 271	25 524	2 747	9,7
	2014	56 986	28 786	25 933	2 853	9,9
TRC2	2011	2 675	663	608	55	8,4
	2012	2 700	610	569	41	6,9
	2013	2 747	805	664	141	17,5
	2014	2 088	884	730	153	17,4

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Bölge Sınıflaması Düzey 2'ye (26 Bölge) Göre İşgücü Durumu, 2011, 2012, 2013, 2014.

Yine 2013 TÜİK verilerine göre 81 il içerisinde işsizlik oranlarına baktığımız zaman; Diyarbakır 18,6 oranıyla 76. Sırada, Şanlıurfa ise 16,3 oranla 75. sıradadır. İstihdam oranları sıralamasında ise Diyarbakır 30,2 oranla 77. sırada, Şanlıurfa ise 32,4 oranla 76. sıradadır. TRC2 bölgesinde nüfusun işgücüne katılım oranını grafik halinde gösterdiğimizde aşağıdaki durum ortaya çıkmaktadır.

Grafik 3.1'de görüldüğü gibi, son dört yılın iş gücüne katılma oranı Türkiye genelinde; 2011 yılında %49,9; 2012 yılında %50; 2013 yılında %50,8; 2014 yılında %50,5 oranında seyretmiştir. Bu da demek oluyor ki, yaklaşık olarak her iki kişiden biri çalışmamakta veya iş aramaktadır. TRC2 bölgesinde ise; 2011 yılında %32,8; 2012 yılında %28,8; 2013 yılında %37,9; 2014 yılında %42,3 oranında seyretmiştir. Diğer bir ifadeyle yaklaşık olarak her 100 kişiden sadece 35 kişi çalışmakta ya da iş aramaktadır.

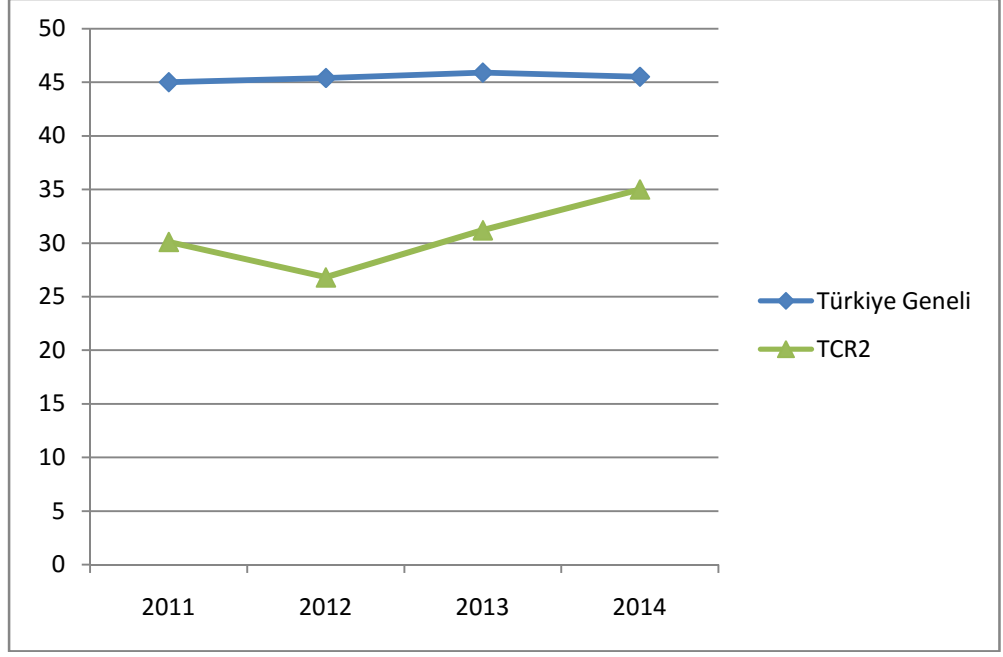
Grafik 3.1: Türkiye ve TRC2 Bölgesi 2011-2014 Yılları Arası İşgücüne Katılım Oranı

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Bölge Sınıflaması Düzey 2'ye (26 Bölge) Göre İşgücü Durumu, 2011, 2012, 2013, 2014.

TCR2 bölgesinde iş gücü kaynağının yaklaşık üçte ikisi iş gücüne katılmamaktadır. Bu düşük iş gücüne katılma oranından ortaya çıkan sonuç, üreten kesimin daha fazla kişiyi geçindirmek zorunda kalması ve elde edilen gelirin daha fazla kişi arasında paylaşılması durumu ortaya çıkmaktadır.

Liberal ekonomi politikalarına geçişle birlikte devlet üretim ve yatırım alanlarından çekilmiş, istihdam yaratma daha çok özel sektöre devredilmiştir²¹⁸. Devlet daha çok özel sektörü destekleyici konumuna gelmiştir. 2000 'ler sonrası Türkiye yüksek büyüme oranları yakalamasına karşın yeterli düzeyde istihdam yaratamamıştır. Örneğin 2014 yılında Türkiye %2,6'lık bir büyüme oranı yakalamasına karşın, istihdam oranında %0,4 bir azalış söz konusudur.

²¹⁸ Aydemir ve Karakoyun, s.80.

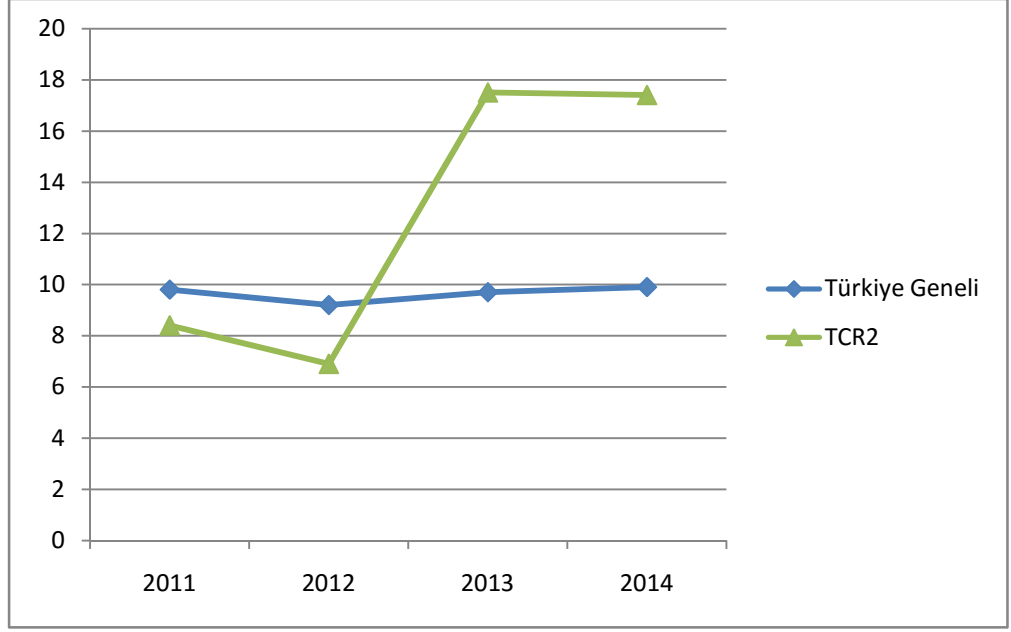

Grafik 3.2: Türkiye ve TRC2 Bölgesi 2011-2014 Yılları Arası İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Bölge Sınıflaması Düzey 2'ye (26 Bölge) Göre İşgücü Durumu, 2011, 2012, 2013, 2014.

Yukarıdaki Grafik 3.2'de görüldüğü üzere, son dört yılda Türkiye'deki istihdam oranları %45 civarında bir seyir izlerken, TRC2 bölgesinde son dört yılın en yüksek istihdam oranı %35 civarında bir seyir izlemiştir. Demek oluyor ki TRC2 bölgesinin istihdam oranı Türkiye ortalamasının yaklaşık 10 puanlık bir değerle gerisindedir.

Çalışma çağındaki nüfusta yaşanan artışa doğru orantılı istihdam yaratılamaması, doğrudan işsizliğe yol açmaktadır. TRC2 bölgesinde yeterli istihdamın yaratılamaması sonucu işsizlik sıralamasında çok vahim sonuçlar ortaya çıkmıştır. 2013 TÜİK verilerine göre 81 il içerisinde istihdam oranları sıralamasında Diyarbakır 30,2 oranla 77. sırada, Şanlıurfa ise 32,4 oranla 76. sıradadır. İşsizlik oranlarına baktığımız zaman Diyarbakır 18,6 oranıyla 76. sırada, Şanlıurfa ise 16,3 oranla 75. sıradadır.

Grafik 3.3: Türkiye ve TRC2 Bölgesi 2011-2014 Yılları Arası İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Bölge Sınıflaması Düzey 2'ye (26 Bölge) Göre İşgücü Durumu, 2011, 2012, 2013, 2014.

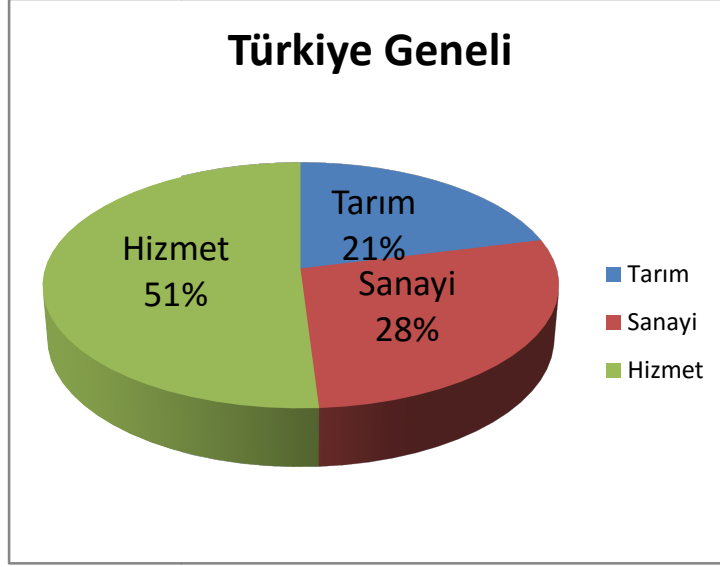
Yukarıdaki Grafik 3.3 incelendiğinde, 2012 yılından sonra TRC2 bölgesinde işsizlik oranları Türkiye geneli işsizlik oranlarının neredeyse iki katına yükselmiştir. Bunun en önemli sebebi şüphesiz çalışma çağındaki nüfustaki artışa paralel olarak yeterli istihdam seviyesinin yakalanamaması olmuştur. Bunun yanında Şanlıurfa'nın ve Diyarbakır'ın ihracat yaptığı Ortadoğu ülkelerinde yaşanan finansal ve siyasi krizlerinde etkisi de büyük olmuştur. Bu durumda Türkiye'deki diğer bölgelerle TRC2 bölgesi arasındaki bölgesel kalkınma farklılıklarını artırmıştır.

Tablo 3.7: Türkiye ve TRC2 Bölgesinde 2011-2014 Yılları Arası İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (15+ Yaş) 1000 Kişi

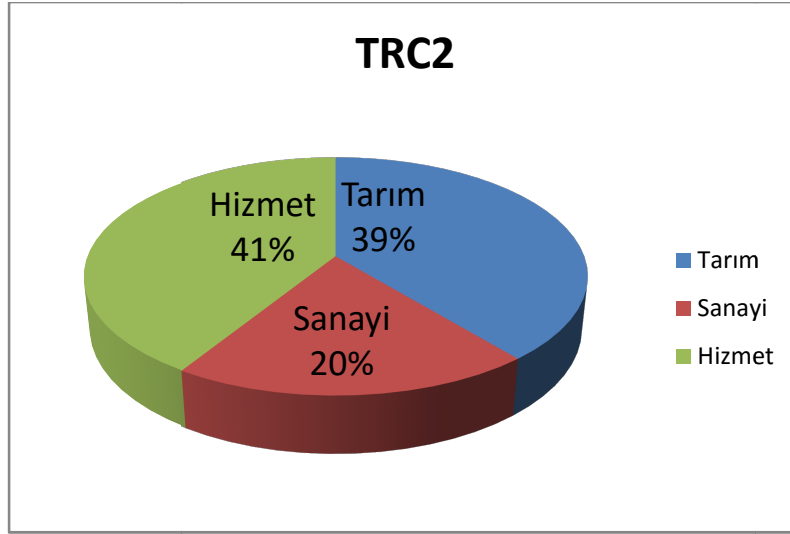
Türkiye	Tarım		Sanayi		Hizmet	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
2011	6 143	25,5	6 380	26,5	11 587	48,1
2012	6 097	24,6	6 460	26	12 264	49,4
2013	6 015	23,6	6 737	26,4	12 771	50
2014	5 470	21,1	7 227	27,9	13 235	51,0
TRC2	Tarım		Sanayi		Hizmet	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
2011	171	28,2	113	18,5	324	53,3
2012	171	30	135	23,8	263	46,2
2013	213	32	144	21,7	308	46,3
2014	285	39	145	19,9	300	41,1

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Bölge Sınıflaması Düzey 2'ye (26 Bölge) Göre İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı, 2011, 2012, 2013, 2014.

İstihdamın sektörel dağılımına baktığımızda yukarıdaki Tablo 3.7'de görüldüğü üzere, Türkiye geneli ortalamasında da TRC2 bölgesinde de hizmet sektörü açık ara farkla birinci olduğunu görmekteyiz. Türkiye genelinde hizmet sektörü istihdam oranları her yıl geçtikçe arttığını görmekteyiz. Ancak TRC2 bölgesinde bu durumun tam tersi hizmet sektörü istihdam oranlarının azaldığını buna karşın Türkiye genelinde tarım sektörü istihdam oranı her geçen yıl düştükçe TRC2 bölgesinde tarım sektörü istihdam oranlarının arttığını görmekteyiz.

Grafik 3.4: 2014 Yılı Türkiye Geneli İstihdamın Sektörel Dağılışı

Grafik 3.5: 2014 Yılı TRC2 Bölgesi İstihdamın Sektörel Dağılışı

3.9.3. TRC2 Bölgesinde Eğitim

Bir toplumun kalkınabilmesi için en öncelikli şartlardan biri muhakkak bilinçli bir gelecek yetiştirebilmesidir. Toplumun bilinçli bir gelecek yetiştirebilmesi de eğitimden geçtiği kaçınılmaz bir gerçektir. TRC2 bölgesinde eğitim seviyesinin düşük olmasının çeşitli nedenleri vardır. Ancak bu nedenler arasında en dikkat çekici olanı genç nüfusun yüksek olması ve bu nüfusu karşılayacak okulun ve öğretmenin olmamasıdır. TRC2 bölgesinin eğitim seviyesinin düşük olması diğer sorunlara

muhtemelen ki zemin hazırlamaktadır. Örneğin genç nüfusun yüksek olduğu ve eğitim seviyesinin düşük olduğu bu bölgedeki nüfusun, şehrin gereksinim duyduğu işgücü niteliklerini bulduramaması bölgede nitelikli eleman sorunu yaratmaktadır. Diğer bir ifadeyle bir yandan işsizlik sorunu yaşanırken bir yandan da nitelikli eleman sorunu yaşanmaktadır. Diğer bir örnek verecek olursak eğitim sisteminin düşüklüğü bölgedeki tarım arazilerinde eski tip tarım metodlarının kullanılması ve verim seviyelerindeki düşüklüğüne neden olmaktadır. Bunun gibi yüzlerce örnek saymak mümkündür. Aynı zamanda bölgede eğitim seviyesinin düşük olması kalkınma ajanslarının da işlerini zorlaştırmaktadır. TRC2 bölgesinde eğitim seviyelerinin çok düşük olduğu Akçakale, Bozova, Dicle, Hani, vb. ilçelerde yeterince proje hazırlanamadığını görüyoruz. Bu ilçelerde ajansın pozitif ayrımcılık yapıp ilçelerde proje destek ofisleri açması gerekmektedir.

Tablo 3.8: 2013/2014 Eğitim Öğretim Yılı Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı (Türkiye-TRC2 Bölgesi)

2013/2014 eğitim öğretim yılı		Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci
Türkiye	Okul öncesi	26 698	1 059 495	63 327	16,7
	İlkokul	28 535	5 574 916	288 444	19,3
	Ortaokul	17 019	5 478 399	280 804	19,5
	Ortaöğretim	10 955	5 420 178	278 641	19,4
TRC2	Okul öncesi	1 688	66 880	3 000	22,2
	İlkokul	2 347	409 721	15 587	26,2
	Ortaokul	17 845	378 079	12 803	29,5
	Ortaöğretim	335	259 613	8 703	29,8

Kaynak: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 3. düzey ve eğitim seviyesine göre okullaşma oranı

http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fsgb.meb.gov.tr%2Fmeh_iys_dosyalar%2F2014_06%2F10033104_egitimistatistikleri_2013_2014_tablolar.xlsx&ei=TclpVb6pJcHBsgHU2oC4DQ&usq=AFQjCNFNrdRi8aH78d7B-cWZVhL-Z-6nSQ. Erişim Tarihi: 30.05.2015

Yukarıdaki Tablo 3.8'de görüldüğü üzere 2013/2014 öğretim döneminde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı TRC2 bölgesi ortalaması Türkiye

ortalamasının çok üzerindedir. Bunun en büyük sebebi bölgede yeterince okul olmaması, mevcut okullara da yeterince öğretmen atamasının yapılmaması ve atama yapılanların kısa sürede bölgeden gitmesidir. Şüphesiz ki bölgede eğitimin bu seviyede olması bölgenin kalkınabilmesine olanak sağlamayacaktır. Devlet TRC2 bölgesinde yapacağı uzun dönemli kalkınma politikalarında toplumsal sorunların en büyük nedenlerinden olan eğitim konusuna öncelikli olarak değinmek zorundadır.

3.9.4. TRC2 Bölgesinde Sağlık

Bölgenin sosyal yapısı incelendiğinde bakmamız gereken öncelikli konularından biri de sağlıktır. Bölgede yaşayanlara kaliteli bir yaşam standardı sunabilmek için öncelikle sağlık hizmetlerine önem verilmelidir. Bir anlamda sağlık hizmetlerine verilen değer insana verilen değere paralel olduğunu söylemek doğru olur.

Tablo 3.9: 2012 Sağlık Hizmetleri Personel Sayısı, Hastane Sayısı ve Yatak Sayısı (Türkiye-TRC2 Bölgesi)

	Hekim	Diş hekim	Eczacı	Sağlık memuru	Hemşire	Ebe	Hastane	Yatak sayısı
Türkiye	129 772	21 404	26 571	122 663	134 906	53 466	1 483	200 072
TRC2	4 355	377	718	3 629	4 743	1 496	44	7 025
% (2/1)	3,3	1,7	2,7	2,9	3,5	2,7	2,9	3,5

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Şanlıurfa, 2013, s.133.

Yukarıdaki Tablo 3.9’da Türkiye’deki sağlık hizmetleri personel sayılarını, hastane sayısını ve yatak sayılarını TRC2 bölgesindeki sağlık hizmetleri personel sayılarına, hastane sayısına ve yatak sayılarına oranladığımızda TRC2 bölgesinin sağlık konusunda vasat bir halde olduğunu görüyoruz. Türkiye’de yaşayan nüfusun yaklaşık olarak %4,9’u TRC2 bölgesinde yaşamasına rağmen TRC2 bölgesinin sağlık personel sayıları, hastane sayıları ve yatak sayılarının hiçbiri bölgedeki nüfus oranıyla doğru orantılı değildir. Yukarıdaki oranlamaya baktığımızda en yüksek oran hemşire sayısı ve yatak sayısı olmasına rağmen bunlar bile nüfus oranının altında kalmaktadır. Böylelikle sağlık konusunda TRC2 bölgesinin Türkiye standartlarının altında kaldığı görülmektedir.

Sağlık personel eksikliğinin ve teknik donanımın yetersiz olması sebebiyle hizmet kalitesinin düşük olması sorunu da eğitim alanında olduğu gibi pek çok diğer sorunla bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda sağlık alanında yüksek nüfus artışı, doğurganlık oranının yüksekliği, yoksulluk ve altyapısı hazırlanmadan sağlık sisteminde yapılan değişiklikler en az teknik kapasite kadar sağlık hizmetlerinin kalitesini düşürmektedir.

3.9.5. TCR2 Bölgesinde Gelir Dağılımı

3.9.5.1. Kişi Başı GSYH'nin Bölgesel Dağılımı

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Gross Domestic Product - GDP), bir ülke sınırları dahilinde belli bir zaman aralığında üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin para birimi cinsinden değerini ifade eder.

Türkiye'de TÜİK tarafından çeyrek dönemler şeklinde yayınlanan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) verileri bölgeler bazında en son 2001 yılında yayımlanmıştır. Bu kapsamda İBBS düzey 2 bazında kişi başı GSYH değerlerine bakıldığında, 2001 yılında Türkiye'nin kişi başı ortalama geliri 2,146 (USD) iken TCR2 bölgesinde 1,156 (USD) dir²¹⁹.

Aşağıdaki Tablo 3.10 incelendiğinde, bölgeler arası gelir farklılıklarının dramatik seviyelere çıktığı görülmektedir. İlk sırada yer alan en yüksek kişi başı hasılaya sahip TR42 Kocaeli alt bölgesinin neredeyse Türkiye ortalamasının iki katı gelire sahip olduğu görülmektedir. TR42 bölgesinin bu kadar yüksek gelir düzeyine sahip olmasının esas sebebi sanayinin bu bölgede yığılmasıdır. Kocaeli alt bölgesinden sonra sırasıyla üçü de tek ilden oluşan İzmir, İstanbul ve Ankara alt bölgeleri gelmektedir. 26 bölge içerisinde sadece 9 bölge Türkiye ortalamasının üzerindedir. En düşük kişi başı gelire sahip bölgeler ise Ağrı (730 USD), Van (749 USD) ve Mardin (993 USD) alt bölgeleridir. TRC2 (Şanlıurfa Diyarbakır) bölgesi ise 26 bölge içerisinde 22. sıradadır.

²¹⁹Bayram Ali Eşiyok ve Faruk Sekmen, *Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Doğu Anadolu'nun Bölgesel Gelişmedeki Yeri ve Çözüm Önerileri*, Ankara, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , 2012, s.3.

Tablo 3.10: Düzey 2 Bölgeleri Kişi başına GSYH (Cari Fiyatlarla, 2001)

Kod	Bölge	USD	Endeks
TR	Türkiye	2,146	100
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	4,109	192
TR31	İzmir	3,215	150
TR10	İstanbul	3,063	143
TR51	Ankara	2,752	128
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	2,733	127
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	2,513	117
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	2,427	113
TR62	Adana, Mersin	2,393	112
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	2,324	108
TR22	Balıkesir, Çanakkale	2,105	98
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	2,030	95
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	1,891	88
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	1,819	84
TR52	Konya, Karaman	1,599	75
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	1,589	74
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	1,559	73
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	1,497	70
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	1,429	67
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1,428	67
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	1,422	66
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	1,398	65
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	1,156	54
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	1,081	50
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	993	46
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	749	35
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	730	34

Kaynak: Bayram Ali Eşiyok ve Faruk Sekmen, *Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Doğu Anadolu'nun Bölgesel Gelişmedeki Yeri ve Çözüm Önerileri*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , 2012, s.3.

Tablo 3.10' de görüldüğü üzere eğer Türkiye de kişi başı geliri 100 kabul edersek, birinci sırayı TR42 Kocaeli bölgesi 192 endeks değeriyle alırken, son sırayı da TRA2 Ağrı alt bölgesi 34 endeks değeriyle almaktadır. TRC2 Şanlıurfa-Diyarbakır bölgesi ise 54 endeks değeriyle 22. Sırayı almaktadır.

Gelir dağılımı eşitsizliğini değerlendirmede kullanılan en önemli göstergelerden birisi de muhakkak ki Gini katsayısıdır. Gini katsayısı, mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alanın mutlak eşitlik doğrusu altında kalan üçgenin alanına oranını ifade eder. Gini katsayısı bire yaklaştıkça gelir dağılımı

eşitsizliği artmakta, Yüzde yüz gelir dağılımı eşitliği halinde ise Gini katsayısı sıfır değerini almaktadır²²⁰.

Aşağıdaki Tablo 3.11’de görüldüğü üzere TÜİK tarafından 2013 yılına ait *eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelir* istatistiklerine göre Türkiye’de gelir dağılımını gösteren Gini katsayısı 0.400’dir. 2013 yılı verilerine göre; eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelirlere göre oluşturulan yüzde 20’lik grupta, en yüksek gelire sahip son gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay %46,6 iken, en düşük gelire sahip ilk gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay %6.1’dir. Türkiye’de hane halkı başına düşen ortalama yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelir 13 250 TL olarak hesaplanmıştır. İstanbul Bölgesinin 18 248 TL ile ortalama yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir geliri en yüksek olan bölge olduğu görülmektedir. Bunu, 16 294 TL ortalama gelir ile Batı Anadolu Bölgesi izlemektedir. En düşük ortalamaya sahip bölge ise, 6 920 TL ile Güneydoğu Anadolu Bölgesidir. Gelir dağılımının adaletsizliğini gösteren en yüksek katsayı (0.399) değeriyle TR6 Akdeniz bölgesidir. Gini katsayısının en düşük olduğu, dolayısıyla gelir dağılımı adaletsizliğinin görece daha düşük düzeyde olduğu bölge ise 0.315 değeriyle TR9 Doğu Karadeniz bölgesidir. TRC Güneydoğu bölgesinin Gini katsayısı değeri ise (0.380) ile son sıralardadır. Gelirden en az pay alan ilk %20’lik dilim Türkiye toplam gelirinden ancak %6,1 oranında pay almaktadır. Buna karşılık en fazla pay alan son %20’lik dilime dahil kesim toplam gelirin %46,6’sını paylaşmaktadır. Gelir bakımından tabandaki dilim ile tavandaki dilim arasındaki gelir farkını bariz şekilde ortaya koyan P80/P20 göstergesi; en yüksek gelir elde eden %20’lik dilimin payının en düşük gelire sahip %20’lik dilimin payına oranını ifade etmektedir. Buna göre, son yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay, ilk yüzde 20’lik gruba göre (P80/P20 göstergesi) 7,7 katıdır.

²²⁰ Eşiyok ve Sekmen, s.4.

Tablo 3.11: 2013 Yılı Düzey 1 Bazında Dilimler İtibariyle Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı Değerleri

Bölge Adı	2013 Genel Hane Halkı Geliri	İlk % 20 katsayısı	Son %20 katsayısı	Gini katsayısı
TR Türkiye	13,250	4 016	30 889	0,400
TR1 İstanbul	18,248	6 502	43 253	0,392
TR2 Batı Marmara	13,400	5 145	28 004	0,337
TR3 Ege	15,243	5 431	34 150	0,370
TR4 Doğu Marmara	14,098	5 715	28 679	0,322
TR5 Batı Anadolu	16,294	5 399	38 297	0,396
TR6 Akdeniz	11,849	3 935	28 011	0,399
TR7 Orta Anadolu	11,174	4 153	23 375	0,342
TR8 Batı Karadeniz	11,515	4 374	23 679	0,331
TR9 Doğu Karadeniz	12,366	5 041	24 810	0,315
TRA Kuzeydoğu Anadolu	8,521	2 744	19 979	0,398
TRB Ortadoğu Anadolu	7,740	2 647	17 177	0,373
TRC Güneydoğu Anadolu	6,920	2 358	15 736	0,380

Kaynak: TÜİK, Eşdeğer Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Eş Değer Hane Halkı Kullanılabilir Gelirlerin Dağılımı 2012-2013, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16083> Erişim Tarihi: 13.06.2015

Yukarıdaki Tablo 3.11'de bize gelir dağılımının adaletsizliğini bölgesel bazda göstermektedir. nispeten en az gelişmiş bölgelerden olan Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki ilk %20'lik dilimin gelirden aldığı pay 2 358 TL, son %20'lik dilimin aldığı pay ise 15 736 TL'dir. En gelişmiş bölgemiz olan İstanbul'da ise ilk %20'lik dilim 6 502 TL gelire sahipken, son %20'lik dilim 43 253 TL gelir elde etmektedir. Buradan Güneydoğu'daki en yüksek gelir diliminin, İstanbul'daki en yüksek gelir grubunun %36'sı kadar gelir elde ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

3.9.5.2. Gayri Safi Katma Değerin (GSKD) Bölgesel Dağılımı

Gayrisafi Katma Değer (GSKD) bir bölgede yerleşik ekonomik birimlerin belli bir dönemde, bu bölgedeki ekonomik faaliyetleri sonucunda ürettikleri mal ve hizmetlerin (çıktı) üretim değerinden, bu üretimde bulunabilmek için kullandıkları mal ve hizmetler (ara tüketim) değerinin çıkarılması sonucu elde edilen değerdir. Gayrisafi katma değere ürünler üzerindeki vergiler eklenmesi ve sübvansiyonların çıkarılması sonucunda GSYH' ya ulaşılmaktadır²²¹.

GSKD (temel fiyatlarla) = Çıktı (temel fiyatlarla) - Ara Tüketim (alıcı fiyatlarıyla)

GSYH = GSKD + (ürünler üzerindeki vergiler-sübvansiyonlar)

²²¹ Eşiyok ve Sekmen, s.6.

Tablo 3.12: 2011 Yılı Cari Fiyatlarla Bölgesel Gayrisafi Katma Değer

	GSKD	Tarım		Sanayi		Hizmet	
	Bin TL	Bin TL	%	Bin TL	%	Bin TL	%
Türkiye	1 150 453 139	103 635 252	9,0	316 326 396	27,5	730 491 491	63,5
TRC2	23 258 247	5 582 836	24,0	4 421 200	19,0	13 254 212	57,0

Kaynak: TÜİK, Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer İstatistikleri Bölge Birimleri Sınıflaması, Düzey 2, 2011

Yukarıdaki Tablo 3.12 incelendiğinde, Türkiye’de cari fiyatlarla bölgesel Gayrisafi Katma Değeri’nin sektörel paylarına bakıldığında hizmetler sektörü 2011 yılında %63,5 ile en büyük payı oluşturmaktadır. TRC2 Şanlıurfa, Diyarbakır Bölgesinde ise hizmetler sektörü 2011 yılında %57,0 ile en büyük payı oluşturmaktadır. Yine aynı yılda tarım sektörü %24,0 ile ikinci sırada gelmektedir. TRC2 bölgesi Türkiye’nin cari fiyatlarla bölgesel Gayrisafi Katma Değeri’nin yaklaşık %2 sini Türkiye’de ki tarım sektörünün GSKD’nin %5,3 ünü, sanayi sektörünün GSKD’nin %1,3 ünü, hizmet sektörünün GSKD’nin 1,8 ini tek başına karşılaya bilmektedir.

3.10. KARACADAĞ KALKINMA AJANSININ DESTEKLEDİĞİ PROJE DURUMLARI

3.10.1. Şanlıurfa İli İçin Desteklenen Projeler

2008 yılında kurulan Karacadağ Kalkınma Ajansı projelere desteklerini ilk olarak 2010 yılında vermeye başlamış ve günümüze kadar halen desteklemeye devam etmektedir. 2010-2014 dönemleri arasında Karacadağ Kalkınma Ajansı Şanlıurfa’da 239 projeyi destekleyerek bu projelere 39,5 milyon TL ödenek tahsis etmiştir. Ajansın Şanlıurfa’da desteklediği projeler; ekonomik gelişme mali destek programı (KOBİ), turizm alt yapısı mali destek programı, doğrudan faaliyet mali destek programı, teknik destek programı, sanayi alt yapısı mali destek programı, yenilenebilir enerji mali destek programı olmak üzere 6 bölüme ayrılmıştır. Bu

programların yıllara göre dağılımı ve aldığı destek miktarları aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 3.13: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Şanlıurfa)

Yıl	Program adı	Proje sayısı	Destek miktarı	Eş finansman	Toplam
2010	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	23	4.381.129,42	4.798.570,66	9.179.700,08
	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	11	4.754.017,64	2.559.855,65	7.313.873,29
	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	15	537.257,93	28.986,35	566.244,28
	Teknik Destek Programı	16	108.738,48	0	
	Toplam	65	9.781.143,42	7.387.412,66	17.059.817,64
2011	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	28	4.986.466,60	5.576.882,76	10.563.349,36
	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	8	1.917.439,89	1.087.48,00	3.004.927,02
	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	6	253.369,35	0	253.369,35
	Teknik Destek Programı	7	22.715,00	0	22.715,00
	Toplam	49	7.179.990,84	6.664.369,89	13.844.360,73
2012	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	4	170.478,02	2.554,06	173.032,08
	Teknik Destek Programı	12	69.801,00	0	69.801,00
	Toplam	16	240.279,02	2.554,06	242.833,08
2013	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	29	5.900.695,57	6.024.959,27	11.925.654,64
	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	8	2.712.976,82	2.251.074,20	4.964.051,02
	Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	5	2.195.465,29	1.459.456,63	3.654.921,92
	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	7	308.878,00	0	308.878,00
	Teknik Destek Programı	4	59.450,00	0	
	Toplam	53	11.177.465,48	9.735.490,10	20.853.505,58
2014	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	26	5.772.195,68	5.772.195,69	11.544.391,37
	Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programı	3	1.008.055,00	822.705,00	1.830.736,00
	Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	5	3.524.007,78	1.344.837,72	4.868.845,50
	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	11	482.830,38	12.721,63	495.552,01
	Teknik Destek Programı	11	138.900,00	0	
	Toplam	56	10.925.988,84	7.952.460,04	18.739.548,88
	Genel Toplam	239	39.304.867,6	31,74228675	

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Mali destek programları çerçevesinde desteklenen projelerin bir kısmının uygulaması devam etmektedir. Yukarıdaki Tablo 3.13’de görüleceği üzere, ajans

2010-2014 dönemleri mali destek programı çerçevesinde; ekonomik gelişme mali destek programı (KOBİ) 106, turizm altyapısı mali destek programı 27, doğrudan faaliyet mali destek programı 43, teknik destek programı 50, sanayi alt yapısı mali destek programı 10, yenilenebilir enerji mali destek programı 3 projeyi desteklemiştir. Toplamda 239 projeye 39,5 milyon TL kaynak tahsis edilmiş ve yatırımcı kurum veya kuruluşların 31,7 milyon TL eş finansman(sermaye) ortaya koymasıyla bölge ekonomisi canlandırılmaya çalışılmıştır.

2010-2014 yılları arasında Şanlıurfa'da ajans en fazla desteği ekonomik gelişme mali destek programı (KOBİ) kapsamında vermiştir. En az desteği ise ajans teknik destek kapsamında vermiştir. Ekonomik gelişme mali destek programı (KOBİ) kapsamında hem hazırlanan projelerin sayısının, hemde verilen destek miktarının en yüksek olmasının sebebi; özel işletmelerin, STK'ların, kamu kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve bunların birliklerinin, kooperatiflerin ve bunların birlikleri ile diğer gerçek ve tüzel kişilerin gibi birçok kurum ve kuruluşun proje ve faaliyetlerine ajansın mali destek sağlamasıdır.

2010-2014 yılları arasında destek miktarının en fazla olduğu yıl Tablo 3.13'den de görüleceği üzere 2013 yılıdır. Ancak 2013 ve 2014 yılında desteklenen projelerin tamamı bitmemiştir. Dolayısıyla desteklenen projelerin tamamı bittiğinde 2014 yılındaki toplam destek miktarının 2013 yılındaki destek miktarını geçeceği tahmin edilmektedir. Destek miktarının en az olduğu yıl ise 2012 yılıdır. 2015 yılında verilecek olan destek miktarının ise hem 2013 hem de 2014 yılından daha fazla olacağı tahmin edilmektedir.

3.10.2. Şanlıurfa İlçeleri İçin Desteklenen Proje Durumları

Bölgesel kalkınma ajansları bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarının gidermeye çalışırken aynı zamanda bölge içindeki kalkınma farklılıklarını da gidermeye çalışmaktadırlar. Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın destek programları, kapsadığı TCR2 (Şanlıurfa Diyarbakır) bölgesinde sadece şehir merkezleri değil, aynı zamanda o şehrin tüm ilçeleri de desteklediği programlar dahilindedir.

Aşağıdaki Tablo 3.14 incelendiğinde görülüyor ki, Şanlıurfa ilçelerinde toplamda 65 projeye 11 milyon TL mali destek tahsis edilmiştir. İlçeleri kendi

aralarında aldığı destek miktarına göre en fazladan en aza doğru sıralayacak olursak aşağıdaki Tablo 3.14 karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.14: Destek Miktarına Göre Şanlıurfa İlçeleri (2010-2014)

Sıra	İlçe Adı	Proje Sayısı	Destek Tutarı	Destek Tutarına Oranı %	Toplam Nüfusa Oranı %
	Şanlıurfa Toplam	239	39.304.867,6	100	100
1	Siverek	16	3.512.726,72	8,9	12,8
2	Viranşehir	9	2.616.744,75	6,6	9,8
3	Halfeti	17	1.934.799,46	4,9	2,1
4	Birecik	7	1.485.393,81	3,7	5,1
5	Harran	2	935.541,49	2,3	4,2
6	Suruç	5	901.358,87	2,2	5,6
7	Hilvan	3	351.015,00	0,8	2,2
8	Ceylanpınar	3	151.303,69	0,3	4,3
9	Akçakale	1	50.665,00	0,1	5,3
10	Bozova	2	40.993,20	0,1	3,1
	İlçeler Toplam	65	11.045.000,50	30	54,5

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Mali destek programları kapsamında desteklenen projelerin bir kısmının uygulaması devam etmektedir. Tablo 3.14’de ajansın Şanlıurfa’da toplam 239 projeyi desteklediği görülmektedir. Bunların sadece 65 tanesi ilçelerde desteklenmiştir. İlçelerin toplam nüfusa oranı %54 den fazla iken aldıkları toplam destek tutarının oranı sadece %30 civarındadır. Böylelikle ajansın verdiği destekler bölge içerisindeki bölgesel kalkınma farklılıklarını ortadan kaldırmaktan ziyade bölgede bölgeler arası farklılıklara neden olduğunu söylemek yanlış olmaz. İlçeler arasında sadece Halfeti ilçesinin destek tutarı oranı nüfusa oranından daha fazladır. Şanlıurfa ilçeleri arasında en çok desteği Siverek ilçesi, en az desteği ise Bozova ilçesi almıştır. Ancak proje sayısına baktığımızda en çok proje Halfeti ilçesinde, en az proje ise Akçakale ilçesinde onay almıştır.

Şanlıurfa'nın ilçelerinde Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın desteklediği projelere baktığımızda karşımıza aşağıdaki tablolar (Tablo 3.15, Tablo 3.16, Tablo 3.17) çıkmaktadır. Şimdi bunlara değinelim;

Tablo 3.15: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Siverek-Viranşehir)

İlçe	Yıl	Program Adı	Proje Sayısı	Destek Miktarı
Siverek	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	3	884.745,71
		Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	269.030,23
	2011	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	394.186,43
		Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	248.341,91
		Teknik Destek Programı	1	0
		Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	1	29.500,00
	2012	Teknik Destek Programı	1	7.316,00
	2013	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	5	1.200.973,95
2014	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	2	478.63,25	
Toplam			16	3.512.726,72
Viranşehir	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	285.301,25
	2012	Teknik Destek Programı	1	0
	2013	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	2	234.39,18
		Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	1	346.204,83
	2014	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	2	556.847,17
		Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	2	1.194000,00
Toplam			9	2.616.744,75

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Şanlıurfa'nın nüfus bakımından üçüncü ve dördüncü büyük ilçeleri olan Siverek ve Viranşehir ilçelerine yukarıdaki Tablo 3.15'de görüldüğü gibi ajans, 2010-2014 dönemleri arasında Siverek'te 16, Viranşehir'de 9 olmak üzere toplamda 25 projeye 6.129.471,47 TL destek vermiştir. Siverek ve Viranşehir ilçelerine verilen desteklerin büyük bir kısmının Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı (KOBİ) kapsamında verildiğini görüyoruz.

Nüfus bakımından Türkiye'deki bazı illerden daha fazla nüfusa sahip olan Siverek ve Viranşehir ilçeleri her geçen gün büyümekte ve gelişmektedir. Özellikle

tarımın geliştiği bu bölgede son yıllarda alınan desteklerle tarıma dayalı sanayinin geliştiği görülmektedir. Aynı zamanda özellikle Siverek ilçesinde karacadağ kayak merkezinden dolayı ilçenin turizm potansiyelinin arttığı da dikkat çekmektedir.

Tablo 3.16: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Halfeti-Suruç-Birecik)

İlçe	Yıl	Program Adı	Proje Sayısı	Destek Miktarı
Halfeti	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	525.982,43
		Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	2	74.783,00
		Teknik Destek Programı	4	17.432,68
	2011	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	2	775.668,94
		Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	2	79.555,31
	2012	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	1	48.970,00
		Teknik Destek Programı	4	22.810,00
2013	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	389.598,12	
Toplam			17	1.934.799,46
Suruç	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	313.872,00
	2012	Teknik Destek Programı	1	9.676,00
	2013	Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	1	459.335,87
	2014	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	2	118.475,00
Toplam			5	901.358,87
Birecik	2010	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	178.447,25
		Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	1	39.755,00
		Teknik Destek Programı	1	2.268,22
	2011	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	64.175,43
		Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	427.947,46
	2013	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	43.530,58
	2014	Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	1	729.269,87
Toplam			7	1.485.393,81

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Yukarıdaki Tablo 3.16'da görüldüğü gibi, ajans 2010-2014 dönemleri arasında Halfeti, Suruç ve Birecik ilçelerine toplamda 29 projeye 4.321.552,14 TL destek vermiştir. Bu desteklerin büyük bir kısmını Turizm Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında verilmiştir. Özellikle Halfeti ve Birecik ilçelerinden Fırat Nehri geçmesinden dolayı bu ilçeler Turizm açısından Şanlıurfa'nın gözbebeği konumundadır. Bu ilçelerde son zamanlarda Turizm Alt Yapısı Mali Destek Programı kapsamında birçok yatırım yapılmış ve bölgenin turizm potansiyeli

artırılmıştır. Suruç ilçesinde ise son zamanlarda tarıma dayalı sanayinin desteklenerek geliştiği görülmektedir.

Tablo 3.17: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Akçakale-Harran-Bozova-Ceylanpınar-Hilvan)

İlçe	Yıl	Program Adı	Proje Sayısı	Destek Miktarı
Akçakale	2011	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	50.665,00
Harran	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	636.911,81
	2013	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	298.629,68
Toplam			2	935.541,49
Bozova	2013	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	1	40.993,20
		Teknik Destek Programı	1	0
Toplam			2	40.993,20
Ceylanpınar	2010	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	100.389,50
		Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	1	36.754,19
		Teknik Destek Programı	1	14.160,00
Toplam			3	151.303,69
Hilvan	2010	Teknik Destek Programı	1	5.015,00
	2011	Teknik Destek Programı	1	0
	2014	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	346.000,00
Toplam			3	351.015,00

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Yukarıdaki Tablo 3.17’de görüldüğü gibi, ajans 2010-2014 dönemleri arasında Akçakale, Harran, Bozova, Ceylanpınar ve Hilvan ilçelerine toplamda 11 projeye 1.529.518,38 TL destek vermiştir. Bu desteklerin büyük bir kısmını Turizm Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında vermiştir. Özellikle Harran ilçesi tarihi ve dini turizm merkezi olduğundan dolayı bu ilçede altyapısı mali destek programı kapsamında projeler desteklenmiştir. Akçakale, Bozova, Ceylanpınar ve Hilvan ilçeleri verilen destek projelerinden yeterince yararlanmadığı görülmektedir.

3.10.3. Diyarbakır İli İçin Desteklenen Proje Durumları

Karacadağ Kalkınma Ajansı 2010-2014 yılları arasında Diyarbakır ilinde 257 projeye destek vererek bu projelere 40,4 milyon TL ödenek tahsis etmiştir. Ajansın Diyarbakır ilinde desteklediği projeler; Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı (KOBİ), Turizm Alt Yapısı Mali Destek Programı, Doğrudan Faaliyet Mali Destek

Programı, Teknik Destek Programı, Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı, Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programı olmak üzere 6 bölüme ayrılmıştır. Bu programların yıllara göre dağılımı ve aldığı destek miktarları aşağıdaki Tablo 3.18'deki gibidir.

Mali destek programları kapsamında desteklenen projelerin bir kısmının uygulaması devam etmektedir. Aşağıdaki Tablo 3.18'de görüleceği üzere, ajans 2010-2014 dönemleri mali destek programı çerçevesinde; ekonomik gelişme mali destek programı (KOBİ) 114, turizm altyapısı mali destek programı 21, doğrudan faaliyet mali destek programı 45, teknik destek programı 59, sanayi alt yapısı mali destek programı 14, yenilenebilir enerji mali destek programı 4 projeyi desteklemiştir. Toplamda 257 projeye 40,4 milyon TL kaynak tahsis edilmiş ve yatırımcı kurum veya kuruluşların 36,5 milyon TL eş finansman(sermaye) ortaya koymasıyla bölge ekonomisi canlandırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 3.18: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destem Miktarı (Diyarbakır)

Yıl	Program Adı	Proje Sayısı	Destek Miktarı	Eş Finansman	Toplam
2010	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	32	6.164081,11	6.918574,96	13.082656,07
	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	11	4.674789,14	5.094514,70	9.769303,84
	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	11	397880,31	41508,66	439388,97
	Teknik Destek Programı	18	112774,72	0	112774,72
	Toplam	72	11.349525,28	12.054598,32	23.404123,60
2011	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	27	4.784805,29	5.218347,31	10.003152,60
	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	6	1.907008,99	1.396523,01	3.303532,00
	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	14	489304,08	20226,04	509530,12
	Teknik Destek Programı	13	84180,32	0	84180,32
	Toplam	60	7.265298,68	6.635096,36	13.900335,04
2012	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	4	130389,06	0	130389,06
	Teknik Destek Programı	5	47918,00	0	47918,00
	Toplam	9	178370,06	0	178370,06
2013	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	34	4.663407,33	4.992990,69	9.656398,02
	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	4	1.280444,37	428886,23	1.709266,60
	Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	6	2.800563,13	2.330655,43	5.131218,56
	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	10	368466,00	11643,20	380109,20
	Teknik Destek Programı	11	75849,90	0	75849,90
	Toplam	65	9.188730,73	7.76411,55	16.952842,28
2014	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	21	5.044882,39	5.119797,81	10.164680,20
	Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programı	4	2.493257,42	2.361765,44	4.855022,86
	Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	8	4.473346,56	2.529642,81	7.002989,37
	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	6	329959,51	61120,49	391080,00
	Teknik Destek Programı	12	83665,21	0	83665,21
	Toplam	51	12.425111,09	10.072326,56	22.497437,64
	Genel Toplam	257	40.407035,84	36.526132,78	76.933168,62

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

3.10.4. Diyarbakır İlçeleri İçin Desteklenen Proje Durumları

Diyarbakır ilinde onaylanan 257 projenin 35 tanesi 40,4 milyon TL'lik yatırımında 7,1 milyon TL'lik kısmı ilçelerinde uygulamaya konulmuştur. Mali destek programları kapsamında desteklenen projelerin bir kısmının uygulaması devam etmektedir. Diyarbakır ili, ilçeleri arasında destek tutarları baz alınarak bir sıralama yaptığımızda aşağıdaki tablo 3.19 karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.19: Destek Miktarına Göre Diyarbakır İlçeleri (2010-2014)

Sıra	İlçe Adı	Proje Sayısı	Destek Tutarı	Destek Tutarına Oranı %	Toplam Nüfusa Oranı %
	Diyarbakır Toplam	257	40.407.035,84	100	100
1	Kulp	1	1.854.845	4,5	2,2
2	Bismil	5	1.212.253	3,0	6,9
3	Çermik	4	1.193.081	2,9	3,1
4	Ergani	5	878.512	2,1	7,5
5	Silvan	4	794.683,5	1,9	5,3
6	Eğil	4	644.760,3	1,5	1,4
7	Hani	1	331.858	0,8	2,0
8	Çınar	3	197.482,8	0,4	4,2
9	Çüngüş	6	59.589,48	0,1	0,8
10	Dicle	2	11.210	0,02	2,5
	İlçeler Toplam	35	7.178.276	15,3	35,9

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo 3.19'dan görüldüğü gibi, ajans Diyarbakır'da toplam 257 projeyi desteklemiştir. Bunların sadece 35 tanesi ilçelerde desteklenmiştir. İlçelerin toplam nüfusa oranı %35 den fazla iken aldıkları toplam destek tutarının oranı sadece %15 civarındadır. Tıpkı Şanlıurfa da olduğu gibi Diyarbakır'da da ajansın verdiği destekler bölge içerisindeki bölgesel kalkınma farklılıklarını ortadan kaldırmaktan ziyade bölgede bölgeler arası farklılıklara neden olmuştur. Diyarbakır'ın ilçeleri arasında sadece Kulp ilçesinin destek tutarı oranı nüfusa oranından daha fazladır.

Diyarbakır'ın ilçeleri arasında en çok desteği Kulp ilçesi en az desteği ise Dicle ilçesi almıştır. Ancak proje sayısına baktığımızda en çok proje Çüngüş ilçesinde, en az proje ise Hani ve Kulp ilçesinde onay almıştır.

Tablo 3.20: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Çınar-Ergani-Silvan)

İlçe	Yıl	Program Adı	Proje Sayısı	Destek
Çınar	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	1.883.606,6
		Teknik destek Programı	2	9122,2
Toplam			3	1.974.820,8
Ergani	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	2	694926,6
	2013	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	2	183585,4
Toplam			4	878.512,0
Silvan	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	538971,0
	2013	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	188325,0
	2014	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	67387,5
		Teknik Destek Programı	1	0
Toplam			4	794.683,5

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Yukarıdaki Tablo 3.20'de görüldüğü gibi, ajans 2010-2014 dönemleri arasında Çınar, Ergani ve Silvan ilçelerine toplamda 11 projeye 3.648.016,3 TL destek vermiştir. Bu desteklerin büyük bir kısmını Turizm Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında vermiştir. Bu ilçelerin geçmişleri Diyarbakır kadar eskidir. Asurlar zamanında kent merkezi olan Silvan tarihi ve dini turizm açısından çok önemlidir. Aynı zamanda Yunus Peygamberin kurduğu rivayet edilen Ergani ilçesi de tarihi ve dini turizm açısından Silvan ilçesi kadar önemli ilçelerdir. Ajansın Turizm Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında verdiği destekler bu ilçelerin turizm potansiyellerini artırmada katkıda bulunmuştur.

Tablo 3.21: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Çermik-Kulp-Çüngüş-Hani)

İlçe	Yıl	Program Adı	Proje Sayısı	Destek
Çermik	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	685203,8
		Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	54165,72
		Teknik Destek Programı	1	12711,87
	2011	Teknik Destek Programı	1	0
	2014	Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	1	441000
Toplam			5	1.193.081,38
Kulp	2011	Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı	1	1.854.845
Çüngüş	2010	Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	1	32550
		Teknik Destek Programı	3	14818,22
	2011	Teknik Destek Programı	1	6999,76
	2013	Teknik Destek Programı	1	5221,5
Toplam			6	59.589,48
Hani	2010	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	331.858

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Yukarıdaki Tablo 3.22’de görüldüğü gibi, ajans 2010-2014 dönemleri arasında Çermik, Kulp, Çüngüş ve Hani ilçelerine toplamda 13 projeye 3.439.373,86 TL destek vermiştir. Bu desteklerin büyük bir kısmını cazibe merkezlerini destekleme programı kapsamında vermiştir. Bu ilçeler arasında Çermik ilçesi kaplıcalarıyla meşhurdur. Özellikle yerli turizm açısından çok önemli bir yere sahiptir. Ajans tarafından daha fazla destek sağlanıp yabancı turist potansiyelini artırması yönünde daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda bu ilçede bakır rezerveleri de bulunmaktadır. Kulp ilçesi demir madeni rezerveleri bakımından zengin bir ilçedir. Ancak bu konuda yeterli çalışma ve proje hazırlanmadığı görülmektedir. Ajans Kulp ilçesinde pozitif ayrımcılık yaparak proje destek ofisleri kurmalı ve yatırımcıya yol göstermelidir.

Tablo 3.22: 2010-2014 Yılları Arası Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Proje Sayısı ve Destek Miktarı (Bismil-Dicle-Eğil)

İlçe	Yıl	Program Adı	Proje Sayısı	Destek
Bismil	2010	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	270387,4
	2011	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	107559,8
		Teknik Destek Programı	1	0
	2013	Sanayi Alt Yapısı Mali Destek Programı	1	401269,2
	2014	Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı(KOBİ)	1	433036,9
Toplam			5	1.212.253,26
Dicle	2010	Teknik Destek Programı	1	0
	2014	Teknik Destek Programı	1	11210
Toplam			2	11.210
Eğil	2010	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	266661,5
	2011	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	43875
		Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı	1	31024,24
	2013	Turizm Altyapısı Mali Destek Programı	1	303199,6
Toplam			4	644.760,32

Kaynak: Ajanstan alınan verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Yukarıdaki Tablo 3.23’de görüldüğü gibi: ajans 2010-2014 dönemleri arasında Bismil, Dicle ve Eğil ilçelerine toplamda 11 projeye 1.868.223,58 TL destek vermiştir. Bu desteklerin büyük bir kısmını ekonomik gelişme mali destek programı kapsamında vermiştir. Dicle ilçesi kurşun-çinko-barit rezervelerine sahip bir ilçedir. Ancak ne yazık ki ajans kurulduğu günden bu güne bu alanla ilgili elle tutulur bir proje desteği verdiği gözükmemektedir. Eğil ilçesi rivayetlere göre birçok peygamberin kabirlerine ev sahipliği yapmaktadır. Aynı zamanda evliyalar şehri olarak da bilinen bu ilçe dini turizm açısından çok önemli bir yere sahiptir. Ajansın Turizm Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında verdiği projeler bir nebze canlandırmaya çalışsa da bölge turizmini geliştirmesi açısından maalesef yeterli gelmemektedir.

3.10.5. Karacadağ Kalkınma Ajansının Proje Desteklerinin Kalkınmaya Etkisi

Diyarbakır ve Şanlıurfa (TRC2) Bölgesi'nde faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından, 2010-2014 döneminde toplam 496 projeye 84,5 milyon TL hibe desteği verilmesi kararlaştırılmıştır. 2015 yılında da 28 milyon TL hibe desteği vermek için proje teklif çağrısı yapıyor.

Alınan desteklerin etkisi farklı dönemlerde farklı etkiler yaratabilir. Bu desteklerin amacı “girişimci bir toplum yaratma”, “KOBİ'lerin ekonomik kalkınmaya katkısını maksimize etme”, “rekabeti artırma” ve “istihdam yaratma” gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Ancak uygulamada, genellikle bunların tamamını içeren genel bir amaç ifade edilmekte, bazen de daha ölçülebilir hedefler konulabilmektedir. Bu çerçevede uygulanan destek programlarının ara hedefler ve nihai hedefler olmak üzere iki tür etkisinden söz edilebilir. Programın doğrudan etkilemeye çalıştığı kısa dönemli ara hedefler, ara çıktılar olarak ifade edilen Ar-Ge harcamaları, çalışanların eğitimine yapılan harcama, yeni yönetim uygulamaları, yeni üretim süreçlerine giriş, kalite kontrol uygulamaları, diğer firmalarla ağ bağlantıları, değişik bilgi ve fon kaynaklarına erişimin arttırılması gibi hedefler olarak özetlenebilir. Ara hedefler yoluyla ulaşılmaya çalışılan daha uzun dönemli firma performansına ilişkin nihai hedefler ise performans etkileri olarak da adlandırılır. Satış veya üretimdeki artışlar, ihracat, yatırım, ayakta durma potansiyeli, istihdam, işgücü verimliliği veya toplam faktör verimliliği gibi performans göstergeleri bu gruptan sayılabilir. Ara hedef olarak genellikle istihdamın arttırılması, yeni girişimci yaratılması, danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi, rekabetin arttırılması, etkin piyasaların geliştirilmesi ve teknolojik yeniliklerin yaygınlaştırılması gibi hedefler öne çıkarken, ifade edilmiş veya edilmemiş bazı nihai hedefler de ortaya çıkabilir. Örneğin; istihdamın arttırılması ifade edildiği halde, işsizliğin düşürülmesi nihai bir sonuç olarak ortaya çıkabilir²²².

Desteklerin etkisi ile son yıllarda gelişmekte olan girişimcilik, istihdam olanaklarının iyileşmesi, yeni iş ve yatırım alanlarının oluşturulması bakımından önem taşımaktadır. Girişimciliğin desteklenerek yeni iş ortamları ve istihdam

²²² Abuzer Pınar, *2010 Yılı Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı Etki Analizi Raporu*, Şanlıurfa, Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayınları, 2013, s.14.

olanaklarının oluşturulması ve böylece bölgedeki üretim ve katma değerin artırılması gerekmektedir. Bölgedeki girişimlerin yapısına nitelik kazandırılması ve sağlıklı büyüye bilmelerinin sağlanması, bölgesel gelişmenin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Ancak ajans sadece hibe dağıtan bir kuruluş olarak görülmemelidir. Çünkü kalkınma ajansı, bölgesel kalkınma amacına yönelik vereceği hibe ve kredi desteklerinin ötesinde, bölgesel kalkınma ve gelişmenin yönetiminde ve yönlendirilmesinde kamu ve özel sektör ile sivil toplumun işbirliği ve güç birliğini sağlayacak yerelde yeni bir “yönetişim” mekanizması sunmaktadır. Teknik kapasitesi yüksek, esnek ve dinamik yapıda bir kuruluş olarak tasarlanan kalkınma ajansı bölgenin gelişmesi ve kalkınma amacıyla bölgenin kaynak ve potansiyelini araştırılarak ortaya konulması, bu potansiyelin harekete geçirilmesi, bölgenin rekabet edebilirliğinin artırılması, bölgeye yeni yatırımların çekilmesi, böylece yeni istihdam imkanları oluşturularak işsizlik ve diğer ekonomik ve sosyal sorunların azaltılması yönündeki çabalara önemli katkı sağlayabilir²²³.

Bölgesel kalkınma ajanslarının en önemli görevi bölgesel kalkınma farklılıklarını azaltmaktır. Karacadağ Kalkınma Ajansı desteklediği projeler de bu amaca hizmet etmektedir. Bu destek bir takım (istihdam, yeni makine, yenilenen oda, onarılan yapı, düzenlenen eğitim, vb.) alanlarda iyileştirmeler ortaya çıkarmaktadır. Bunları tablo halinde verecek olursak;

Tablo 3.23: Şanlıurfa’da Ekonomik Kalkınmaya Katkı Sağlayacak Destekler

Yıl	İstihdam	Yeni makine	Yenilenen oda	Onarılan yapı	Düzenlenen eğitim
2010	151	79	165	7	16
2011	319	136	125	4	7
2012	-	-	-	-	12
2013	277	536	150	-	4
2014	-	-	-	-	11
Toplam	747	751	440	11	50

Kaynak: Ajanstan alınan verile göre tarafımızca hazırlanmıştır.

²²³ Aydemir ve Karakoyun, s.95.

Tablo 3.24: Diyarbakır’da Ekonomik Kalkınmaya Katkı Sağlayacak Destekler

Yıl	İstihdam	Yeni Makine	Yenilenen Oda	Onarılan Yapı	Düzenlenen Eğitim
2010	298	279	72	4	18
2011	94	149	165	3	13
2012	-	-	-	-	4
2013	330	228	40	2	11
2014	25	23	-	-	12
Toplam	747	739	237	9	58

Kaynak: Ajanstan alınan verile göre tarafımızca hazırlanmıştır.

Yukarıdaki Tablo 3.24 ve 3.25’de görüleceği üzere 2010-2014 döneminde ajansın mali destek programları kapsamında; Şanlıurfa da 747 kişiye iş olanağı, 751 yeni makine, 440 yenilenen oda, 11 onarılan yapı, 50 düzenlenen eğitim programıyla bölgesel kalkınmaya destek olmaya çalışıldığı görülmektedir. Diyarbakır da ise, 747 kişiye iş olanağı, 739 yeni makine, 237 yenilenen oda, 9 onarılan yapı, 58 düzenlenen eğitim programıyla bölgesel kalkınmaya destek olmaya çalışılmıştır.

TRC2 bölgesi, dünyanın ilk eğitim kurumu olan Harran Üniversitesi, Hz. İbrahim’in ateşe atıldığı rivayet edilen Balıkgöl, karacadağ kayak merkezi, Fırat nehrinin incisi Halfeti ve Birecik, dünyanın ilk yerleşim yerlerinden sayılan Göbeklitepe yerleşkesi, evliyalar şehri olan Eğil, kaplıcalarıyla ünlü şifa merkezi Çermik, Asurların kent merkezi olan Silvan, Hz. Yunusun kurduğu rivayet edilen Ergani, gibi dini ve tarihi turizm açısından çok önemli değerlere sahiptir. Bu açıdan bakıldığı zaman turizm potansiyellerini harekete geçirmek için ajans 2010-2014 döneminde 637 yenilenen oda sayısı ile bölge turizmine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda Turizm Alt Yapısı Mali Destek Programı kapsamında 48 projeyi desteklemiştir.

TRC2 bölgesinin en önemli sorunu olan işsizlik sorununu bir nebze olsun hafifletebilmek için 2010-2014 yılında ajans 1494 kişiye istihdam sağlamıştır. Ancak istihdam konusunda ajans daha gayretli çalışmalıdır. Çünkü işsizlik bölgede her geçen gün bir çığ gibi büyümekte ve bölgeler arası kalkınma farklılıkları yaratmaktadır.

Sanayinin geliştirilmesi için ajans 1490 makine tahsis etmiştir. Aynı zamanda bölgede 108 eğitim programı düzenlenmiş ve 20 yapı yeniden onarılmıştır.

Karacadağ Kalkınma Ajansının verdiği mali ve teknik desteklerin yarattığı etkiyi değerlendirmek için yeterli süre henüz geçmemiştir. Bundan dolayı mali desteklerin çok kısa dönemde nihai hedeflere ulaşmasını beklemek pek gerçekçi olamayacaktır. Ancak bu kısa dönemde sağlanan kayıtlı istihdam, kurumsallaşma, satış, ihracat ve kalifiye eleman istihdamındaki artışlar gibi alanlarda gerçekleşen iyileşmelerin uzun dönem nihai hedeflere ulaşılmasında önemli katkıları olacaktır.

3.11. AJANSA YÖNELİK SWOT ANALİZİ

Bir yönetim danışmanlığı tekniği olan SWOT analizi günümüzde birçok kurum ve kuruluş tarafından kullanılmaktadır. İngilizce kelimelerin baş harflerinin birleştirilmesi ile adlandırılan ve buna bağlı olarak kısaca SWOT olarak adlandırılan bir analiz aracıdır. STRENGTHS / Güçlü Yanları, WEAKNESSES / Zayıf Yanları, OPORTUNITIES / Fırsatları, THREATS / Tehditleri ifade eder.

Bu çalışmada yapılan SWOT analizinin yöntemi şöyledir: dış analiz genellikle ajansın kontrolü dışında gelişen ve çalışmalarına olumlu yada olumsuz etki edebilecek olaylar belirlenmiş, iç analizde ise mevcut koşullar altında ajansın zayıf ve güçlü yönleri belirlenmiştir. Tablo 3.26 oluşturulurken akademik faaliyetler incelenmiş, ajansın yayımladığı tüm raporlar ayrıntılarıyla incelenmiş ve ajans uzmanlarından bilgi alınmıştır.

Tablo 3.25: Karacadağ Kalkınma Ajansına Yönelik SWOT Analizi

Dış analiz	
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Merkezi planların bölgesel potansiyelleri dışlayan yapısı• AB projelerine verilen önemin artması• AB'nin kalkınma ajanslarına verdiği destek• Kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı hızlı karar alma mekanizması• Farklı sektörlerden kurumların temsil edildiği Kalkınma	<ul style="list-style-type: none">• Bölgede proje hazırlama ve uygulama ile ortak iş yapma ve işbirliği kültürünün gelişmemiş olması,• Her ilin yöneticilerinin kendi çıkar çevrelerini düşünmesi,• Ajansın yeterince tanınmıyor olması• TRC2 Bölgesinde büyük ekonomik ve sosyal kalkınma sorunlarının bulunması,• Bütçe kısıtları,

Kurulu'nun varlığı	<ul style="list-style-type: none"> • Özerk olmayan yapısı, • Yerel kalkınma sistemindeki kompleks roller
İç analiz	
Güçlü yanlar	Zayıf yanlar
<ul style="list-style-type: none"> • Ajansın DPT koordinatörlüğünde olması, • Ajansın AB fonlarının verimli kullanılması açısından iyi bir organizasyon yapısının olması, • Ajans bölgesel planların uygulanmasında yerel ve ulusal bağlantılar arasında köprü olması, • Ajans bağlı bulunduğu bölgenin dinamiklerini ve potansiyellerini belirlemede işlevsel bir yapılanmasının olması, • Ajansın, yeni bir kurumsal yapı olmasının getirdiği dinamizm, • İşbirliği için ortak çalışma, platformu oluşturmaya yatkın kurum kültürü, • Nitelikli insan kaynakları, • Fiziki ve bilişim altyapısının düzeyi, • Özel sektör benzeri bir yapıya sahip olması, • Çevik ve esnek yapısı, • Mekansal odaklanması, • Sonuç odaklılığı, • Yetenekli ve tecrübeli personel yapısı, • Güçlü ortaklık, yenilikçi, kapsayıcı ve entegre yaklaşımı, • Politik olmayan yapı ve katılımcılığı 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalkınma Kurulu ile Yönetim Kurulu arasında iletişimin zayıf olması, • Ajansın mali kaynaklarının bölgedeki ihtiyaca ve beklentilere göre nispeten az olması, • Yönetişim eksiklikleri, • Ajansın şeffaflık ve hesap verilebilirlik konusundaki belirsizliği, • Yasada geri kalmış bölgelere yönelik ayrıcalığın olmaması, • Ajans yönetim kurulunda yer alacağı ifade edilen STK'ların hangi türden ve hangi alanda etkinlik gösteren STK'lar olacağına ilişkin bir kıstasın olmaması

Kaynak: Tarafımızca Hazırlanmıştır.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin kalkınma anlayışlarında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ulusların kalkınması için sadece merkezi hükümet politikaları değil, bölgesel kalkınma politikaları da etkili olması gerekliliği görüşü her geçen gün önem kazanmıştır. Dünyada uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının birincil amacı, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını gidermeye yönelik olmuştur. Bunun yanında sürdürülebilir kalkınma, halkın katılımının sağlanması, rekabetçi anlayış, yerel dinamiklerin projelere dahil edilmesi gibi amaçları da vurgulamak gerekir. Bu bağlamda bölgesel kalkınma politikalarının etkinliği ile yerel aktörlerin rolü de önem kazanmıştır. Bölgesel kalkınmada bölge aktörlerinin görev alabilmesi için bazı kurumsal yapılar oluşturulmuştur. Bu yapılardan en önemlisi kalkınma ajanslarının kurulmasıdır. Kurulan bu kalkınma ajansları bölgelerdeki dengesizliklere çözüm aramakta ve yerel kalkınmanın sağlanmasını hedeflemektedir.

Bölgesel kalkınma ajanslarının dünyadaki ilk temsilcisi 1933 yılında ABD’de kurulan Tennessee Valley Authority dır. İlk BKA ABD’de kurulmuş olsada, kısa zamanda kurulup yaygınlaşması kıta Avrupa ülkelerinde olmuştur. Kıta Avrupa ülkelerinde yaygınlaşmasının en öncelikli sebebi şüphesiz İkinci Dünya Savaşı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı kıtadaki bölgesel gelişmişlik dengesini bozmuş ve bölgeler arasında çok ciddi gelişmişlik farklılıkları yaratmıştır. İşte bu noktada kalkınma ajansları bölgede ortaya çıkan bu gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak için ortaya çıkmış ve kısa sürede yayılmıştır. Özellikle Avrupa Birliği’ne sonradan katılan Doğu Bloku ülkelerinde, yerel sorunların çözümüne yönelik içsel dinamikleri ve potansiyelleri harekete geçiren, ekonomik kalkınma ağları kuran ve bu ağları destekleyen ve organize eden yapılarıyla kalkınma ajanslarının sayısı hızla artmıştır. Bu bakımdan kalkınma ajansları, Avrupa Birliği’ne katılım sürecinde bölgesel gelişme politikalarının entegre edilmesinin önemli bir aracıdır. Türkiye ise bölgesel ve yerel alanda verilen AB’ye katılım öncesi mali yatırımlardan faydalanmak için bölgesel sınıflama birimleri oluşturulmuştur. Bu kapsamda 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı” TBMM tarafından 25.01.2006 tarihinde kabul

edilmiş ve 08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun’un faaliyete geçmesiyle birlikte Türkiye yeni bir yerel yönetim birimine sahip olmuştur.

İkinci Dünya Savaşından büyük yara alan Avrupa ülkeleri bu durumu atlatabilmek, Avrupa’da barışın tekrardan kurulmasını sağlamak, ortak değerler etrafında bir araya gelebilmek ve özellikle ekonomi alanında kuvvetli bir işbirliği sağlamak için ileride siyasal bir birliğin temellerini atmayı hedefliyorlardı. Bundan sonraki süreçte de ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarındaki ilişkilerini her geçen gün kuvvetlendirdiler. 1970’lerin ortalarında Yapısal Fonların büyük ölçüde reform edilmesi sonucunda bugünkü mevcut AB bölgesel politikalar oluşturulmaya başlanmıştır.

Türkiye’de ise birçok bölgesel kalkınma politikası uygulamasına gidilmiştir. Bunun sebebi İstanbul ve çevresi, Ankara, İzmir, Bursa, gibi büyükşehirlerin hızlı gelişmesi, doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinin ise çeşitli terör olaylarından dolayı büyükşehirlerin hızına yetişememesi sonucu bölgeler arası gelişmişlik farkları ortaya çıkmıştır. Bu bölgeler arası eşitsizlikler hem ekonomik hem de sosyal yönden birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bundan ötürü Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bugüne bölgesel kalkınma konusuna ciddi vurgular yapılmış ve bölgelerarası eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için birçok bölgesel politika uygulanmıştır. Bu uygulamalar gerek ulusal kalkınma planları, gerekse bölgelere has bir biçimde oluşturulmuş plan ve programlar çerçevesinde incelenmektedir. Türkiye’de aynı zamanda AB ile mali işbirliği çerçevesinde çeşitli bölgesel programlar da uygulanmaktadır.

Dünya üzerindeki tüm devletler kurulduğu günden bu yana sürekli bir değişim içindedir. Bu değişim gerek küreselleşmeye ayak uydurmak, gerekse de kendi vatandaşlarına daha yüksek refah seviyesi sağlayabilmek için olsun sürekliliğini sürdürmek zorundadır. Bu değişim maratonunu inceleyebilmek için ülkelerin veya bölgelerin iç dinamiklerini doğru tahlil etmemiz gerekmektedir. Sosyo-ekonomik durum ise, bir toplumun iç dinamiklerini anlamak için oldukça önemli bir değere sahiptir. Diğer bir ifadeyle sosyal hayatın ekonomiye etkisi veya ekonominin sosyal hayata etkisi bölgelerin veya ülkelerin değişim sürecine etki eden en önemli faktörlerinden birisidir. TRC2 bölgesindeki değişim incelenirken sosyo-

ekonomik durumun incelenmesi bu açıdan oldukça önemlidir. TRC2 (Diyarbakır ve Şanlıurfa) bölgesinde, son otuz yıllık süreçte gerek terör gerekse kırsaldaki zor şartlar yüzünden bazı ilçelerinden kent merkezlerine doğru sürekli yoğun göç yaşamaktadır. Bunun bir sonucu olarak da kentsel altyapı ve konut yapımı sorunlarıyla sürekli karşı karşıya kalınmış hatta çarpık ve sağlıksız kentleşme görülmüştür. Bölgede genç nüfus oranının çok yüksek olması ve kırsaldan kent merkezlerine doğru akan bu nüfusa karşılık gerekli istihdam imkanlarının oluşturulamaması bölgede işsizliğin en önemli sorun haline gelmesine neden olmuştur. Ayrıca bölgede eğitim seviyesinin çok düşük olmasından dolayı bölgeye gelen yatırımcıya nitelikli eleman sıkıntısı yaşatmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bir yandan işsizlik sorunu yaşanırken bir yandan da nitelikli eleman sorunu yaşanmaktadır. Ancak bütün bu sorunlara rağmen bölgenin sahip olduğu doğal, tarihi, kültürel, sanatsal ve yer altı zenginlikleri, inanç ve turizm merkezleri olması, genç nüfusu, GAP'ın yarattığı sinerji bölgeye çok büyük fırsatlar sunmaktadır. Bu fırsatları doğru bir şekilde kullanma sürecinde, bölgenin iç dinamiklerini ortaya çıkarmak ve bölge içi ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını minimuma indirmek üzere Karacadağ Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, bölgesel gelişme politikalarını kurumsal bir mekanizma olarak yerel düzeyde yürütmek, kamu sektörü, özel sektör ve STK'lar arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasını sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirmek, ulusal kalkınma planı programlarında öngörülen ilke ve politikalarla kordineli olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliği devam ettirmek, bölge içindeki ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri minimuma indirmek üzere Diyarbakır-Şanlıurfa (TRC2) bölgesinde faaliyet göstermektedir.

Diyarbakır ve Şanlıurfa (TRC2) Bölgesi'nde faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından, 2010-2014 döneminde toplam 496 projeye 84,5 milyon TL hibe desteği verilmesi kararlaştırılmıştır. 2015 yılında da 28 milyon TL hibe desteği vermek için proje teklif çağrısı yapıyor.

Alınan desteklerin etkisi farklı dönemlerde farklı etkiler yaratabilir. Bu desteklerin amacı "girişimci bir toplum yaratma", "KOBİ'lerin ekonomik

kalkınmaya katkısını maksimize etme”, “rekabeti arttırma” ve “istihdam yaratma” gibi kavramlarla ifade edilmektedir

Desteklerin etkisi ile son yıllarda gelişmekte olan girişimcilik, istihdam olanaklarının iyileşmesi, yeni iş ve yatırım alanlarının oluşturulması bakımından önem taşımaktadır. Girişimciliğin desteklenerek yeni iş ortamları ve istihdam olanaklarının oluşturulması ve böylece bölgedeki üretim ve katma değerin artırılması gerekmektedir. Bölgedeki girişimlerin yapısına nitelik kazandırılması ve sağlıklı büyüebilmelerinin sağlanması, bölgesel gelişmenin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı sadece hibe dağıtan bir kuruluş olarak görmek pek doğru değildir. Çünkü ajans, bölgesel kalkınma amacına yönelik vereceği hibe ve kredi desteklerden ziyade, bölgesel kalkınma ve gelişmenin yönetiminde ve yönlendirilmesinde kamu ve özel sektör ile STK’ların işbirliği ve güç birliğini sağlayacak yerelde yeni bir “yönetişim” mekanizması ortaya koymaktadır.

TRC2 bölgesinin en önemli sorunu olan işsizlik sorununu bir nebze olsun hafifletebilmek için 2010-2014 yılında ajans 1494 kişiye istihdam sağlamıştır. Ancak istihdam konusunda ajans daha gayretli çalışmalıdır. Çünkü işsizlik bölgede her geçen gün bir çığ gibi büyümekte ve bölgelerarası kalkınma farklılıkları yaratmaktadır.

Sanayinin geliştirilmesi için ajans 1490 makine tahsis etmiştir. Turizm potansiyellerini harekete geçirmek için ise ajans 2010-2014 dönemimde 637 yenilenen oda sayısı ile bölge turizmine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda bölgede 108 eğitim programı düzenlenmiş ve 20 yapı yeniden onarılmıştır. .

Karacadağ Kalkınma Ajansının verdiği mali ve teknik desteklerin yarattığı etkiyi değerlendirmek için yeterli süre henüz geçmemiştir. Bundan dolayı mali desteklerin çok kısa dönemde nihai hedeflere ulaşmasını beklemek pek gerçekçi olamayacaktır. Ancak bu kısa dönemde sağlanan kayıtlı istihdam, kurumsallaşma, satış, ihracat ve kalifiye eleman istihdamındaki artışlar gibi alanlarda gerçekleşen iyileşmelerin uzun dönem nihai hedeflere ulaşılmasında önemli katkılar sağlayacağı ön görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarçay, Pınar, *Cumhuriyet'ten Günümüze Trakya'da Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölge Kalkınma Ajansı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Akpınar, Rasim, Kamil Taşçı, ve Mehmet Emin Özsan, *Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları*, Bursa: Ekin Yayınları, 2011.
- Altınışik, İsa ve Hasan Sencer Peker, "Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Durumları," *Bütçe Dünyası Dergisi*, S.34, 2010, 145-156.
- Arslan, Erdal, "Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları", *Kamu İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, S.3, 2010, 85-108.
- Arslan, Kahraman, "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.7, 2005, 275-294.
- Atay, Nihan, "Avrupa Birliği Bölgesel Gelişme Politikası", *Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı*, Malatya: 2011.
- Avaner, Tekin, "BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?", *Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Derleyen: Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, 2005.
- Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 2001.
- Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 2004.
- Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2005 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 2005.

- Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2006 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 2006,
- Aydemir, Cahit ve İlhan Karakoyun, *Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı ve Kalkınma Ajansları Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği*, Bursa: Ekin Yayınları, 2011.
- Bayraktutan, Yusuf, *Global Ekonomide Büyüme Trendleri Bölgeselleşme ve Küreselleşme*, Ankara: Nobel Yayınları, 2004.
- Bayramoğlu, Sonay, *Türkiye'de Bölgesel Politikaların Gelişimi*, Derleyen; Menaf Turan, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınları, 2005.
- Bilici, Nurettin, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2010.
- Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, *Kalkınma Ajansları Destek Yönetim Kılavuzu*, Ankara: 2009.
- Can, Ergüder, *Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Rolü*, İzmir: Altın Nokta Yayınları, 2011.
- Can, Ergüder ve Dilek Akdenizli Kocagül, *Avrupa Birliğinde Bölgesel Politikanın Gelişimi ve Yapısal Fonlar*, Ankara: Tepav Yayını, 2008.
- Cankorkmaz, Zühal, "Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.1, 2011, 113-138.
- Capello Roberta and Peter Nijkamp, *Handbook of Regional Growth and Development Theories*, UK, Edward Elgar Publishing, 2009.
- Cebeci, Ayşe, "Bölgesel Kalkınmada Değişen Eğilimler: Katılım Öncesi Mali Yardım Programı ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S.39, 2015, 109-128.
- Chapman, Andrew, *Avrupa Sosyal Fonu (ESF) 2007-2013*, Erişim Tarihi: 12.09.2006.
http://www.ab.gov.tr/files/tarama/tarama_files/22/SC22EXP_ESF_tr.pdf,
Erişim Tarihi:01.05.2015, 1-12.

- Çelik, Mustafa, *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Dağ, Rifat, *Bölgesel Kalkınma Makro Politikaları*, Tesev Konferansı Tebliği, İstanbul, Tesev Yayınları, 2000.
- Dede, Ayşegül, *AB Uyum Sürecinde Kalkınma Ajansları ve Mevlana Kalkınma Ajansı*, Konya: Konya Ticaret Odası yayını, 2009.
- Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, Ankara, 2002.
- Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu*, Ankara, 2003.
- Devlet Planlama Teşkilatı, *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Ankara: 2003.
- Devlet Planlama Teşkilatı, *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı(1990-1994)*, Ankara: 1989.
- Devlet Planlama Teşkilatı, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1996-2000)*, Ankara: 1995.
- Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(2001-2005)*, Ankara: 2000.
- Devlet Planlama Teşkilatı, *Ön Ulusal Kalkınma Planı(2004 - 2006)*, Ankara: 2003.
- Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı(2007-2013)*, Ankara: 2006.
- Dinler, Zeynel, *Bölgesel İktisat*, Bursa: Ekin Yayınevi, 2012.
- Dura Yahya, Can, *Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Bir Adım: Kalkınma Ajansları Ve Türk Planlama Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, Ankara: İç İşleri Bakanlığı, 2006.

Durgun, Ayşe, *Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Ecaral Özelçi, Tanyel, "Bölgesel/ Yerel Ekonomik Kalkınma Kuramlarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimleri", http://ekonomikyaklasim.org/pdfs2/EYD_V16_N55_A06.pdf, Erişim Tarihi: 09.06.2015, 89-109.

Economic Comments and Assessments, <https://kilincefe.wordpress.com/ekonomik-analiz/iktisat-okullari/>. Erişim Tarihi: 08.06.2015.

Ekinci, Emine Demet ve Mustafa Ersungur, "Yeni Ekonomik Coğrafya ve Teorik Modelleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.17(3), 2013, 205-224.

Elmas, Gülen, *AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar*, Derleyen, Aylan Arı, *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, İstanbul: Derin Yayınları, 2006.

Eşiyok Ali, *Kalkınmada Bölgesel Farklılıkları Büyüme Kutupları ve GAP (Tespitler ve Çözüm Önerileri)*, Ankara: Türkiye Kalkınma Bakanlığı A.Ş. Araştırma Müdürlüğü, 2002.

Eşiyok Bayram Ali ve Faruk Sekmen, *Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Doğu Anadolu'nun Bölgesel Gelişmedeki Yeri ve Çözüm Önerileri*, Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü, 2012.

Eryılmaz, Bilal ve Aziz Tuncer, "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması", *Akademik İncelemeler Dergisi*, S.1, 2013, 165-189.

EUOPA, "General provisions ERDF- ESF- Cohesion Fund(2007-2013)", http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/g2423_1_en.htm Erişim Tarihi: 04.06.2015.

EURADA, "Creation, Development and Management of RDAs, Does It Have To Be So Difficult?", Bruxelles, 1999.

Gipuzkoa: Committed to Economic And Social Cohesion Trough Community Co-Financing, "14 Years Constructing The European Union- European Regional Policy And Structural Funds", Period 1989-1993, http://www4.gipuzkoa.net/ogasuna/fondoseur_ant/pp4/blo1c1.htm , Erişim Tarihi: 04.06.2015.

Güler, Volkan, İrfan Türkoğlu ve Süleyman Ümit Üstün, "Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikaları", 26. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, şanlıurfa, 2011.

Gündüz, Ali Yılmaz, *Bölge Kalkınma Politikası*, Bursa: Ekin Yayınları, 2006.

Güneş, Ahmet, "Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1-2, 2008, 739-772.

Güneşer Demirci, Aytül, *Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları*, Derleyen; Menaf Turan, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınları, 2005.

Hasanoğlu, Mürteza ve Ziya Aliyev, "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Sayıştay Dergisi*, S.60, 2006, 81-103.

Hekimoğlu, Burhan ve Mustafa Altindeğer, *Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Samsun: Samsun Tarım İl Müdürlüğü Yayını, 2006.

Işık, Nihat ve Efe Can Kılınç, "Bölgesel Kalkınma'da Ar-Ge ve İnovasyonun Önemi: Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, S. 6(2), 2011, 9-54.

İnan, Alpan, "Avrupa Birliği Ekonomik Yaklaşımı: Lizbon Stratejisi ve Maastricht Kriterleri", *Bankacılar Dergisi*, S. 52, 2005, 67-86.

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun,
25.01.2006 Tarih ve 26074 Sayılı T.C. Resmi Gazete.

Kalkınma Bakanlığı, *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*, Ankara: 2013.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2010 Yılı Ajans Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2010.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2012 Yılı Ara Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2012.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *Program Yönetim Birimi 2012 Yılı Faaliyet Raporu*,
Diyarbakır, 2013.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *İzleme ve Değerlendirme Birimi 2013 Yılı Ara
Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2013.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2013 Yılı Doğrudan Faaliyet Desteği Programı
Başvuru Rehberi*, Diyarbakır, 2013.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *Karacadağ Kalkınma Ajansı 2013 Yılı Sayıştay
Denetim Raporu*, 2014.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2014 Yılı Teknik Destek Programı Başvuru Rehberi*,
Diyarbakır, 2014.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *2014 Yılı Ara Faaliyet Raporu*, Diyarbakır, 2014.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı Başvuru
Rehberi*, Diyarbakır, 2013.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *Türkiye-Suriye Bölgeler Arası İş Birliği Programı*,
Şanlıurfa, 2010.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, *TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Analiz ve
Değerlendirme*, Diyarbakır, 2013.

Kaya, Kılıç, *Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de
Uygulanabilirliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Atılım
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Keleş, Ruşen, *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi, 2010.

- Kılıç, Benazir, *Bölgesel Kalkınmada Aracı Kurumlar Olan Kalkınma Ajanslarının Türk İdari Teşkilatı İçerisindeki Konumu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Koçberber, Seyit, “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, *Sayıştay Dergisi*, S. 61, 2006, 37-55.
- Köse, Seyit ve Fatih Konur, “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Farkların Azaltılmasındaki Rolü ve Etkililiği: Ülke Deneyimlerinin Karşılaştırılması”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.1, 2011, 95-137.
- Krugman, Paul, “Artan Getiriler ve İktisadi Coğrafya”, Çeviren: Ali Polat, *Maliye Dergisi*, S. 162, 2012, 396-410.
- Manavkat, Gökçe ve Meltem Kırılı, “Yerel Ekonomilerde Kalkınma Kutbunun Rolü: Slow Food Örneği,” <http://ege.academia.edu/gokcemanavgat>, Erişim Tarihi: 08.06.2015, 1-21.
- Mihçı, Hakan, “Kalkınma: Bir Terim Neyi Anlatır?”, *Ekonomik Yaklaşım*, S.23, 1996, 65-86.
- Oskay, Cansel Seymen ve Yeşim Kubar, “Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 2007, 204-214.
- Özel, Hasan Alp, “Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.1, 2012, 63-72.
- Özel, Mehmet, “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgelerarası Dengesizlik ve Yeni Yönetimsel Birim Arayışları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, S.64/1, 2009, 166-199.
- Özen, Pınar, *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İstanbul: Tepav Yayınları, 2005.

- Özer, Mustafa ve Necati Çiftçi, “Ar-Ge Tabanlı İçsel Büyüme Modelleri ve Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S.16, 2009, 220-240.
- Özgür, Ertuğrul Murat, “Bölgesel Kalkınma”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ders Notları*, Ankara: 2010.
- Özyurt, Hasan, *Atatürk Dönemi Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri(1933-1938)*, Sosyoloji Konferansları, 19. Kitap, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, 1981.
- Pınar, Abuzer, *2010 Yılı Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı Etki Analizi Raporu*, Şanlıurfa, Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayınları, 2013.
- Pınar, Abuzer, *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*, Ankara: Naturel Yayınları, 2010.
- Sakal, Mustafa, *Bölgesel Kalkınma Sürecinde Kalkınma Ajansları*, İzmir: Altın Nokta Yayınları, 2010.
- Somel, Ali ve Cengiz Ekiz, *AB Plancılığına Geçiş: Ön Ulusal Kalkınma Planı*, Derleyen; Menaf Turan, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınları, 2005.
- Şahin, Dilek, *Yönetimin Bölgesel Kalkınma Sorunlarına Uyumunun Sağlanması Bağlamında Kalkınma Ajanslarının Rolü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Şahin, Hüseyin, *Türkiye Ekonomisi*, 12. Baskı, Bursa: Ezgi Kitap Evi, 2012.
- Şimşek, Ahmet, *Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü*, Uzmanlık Tezi, Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2013.
- Tamer, Ahmet, *Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri*, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2008.

Taşlıyan, Mustafa ve Hatun Korkmaz, ” Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Sorunların Çözümünde ve Kalkınmadaki Önemi ve Katkıları: Doğaka, İka ve Zeka Örneği,” *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, Kayseri: 2012, 365-373.

Tennessee Valley Authority (TVA), <http://www.tva.gov/abouttva/pdf/valleyfacts.pdf>, Erişim Tarihi: 22.02.20015.

Turgut, Ahmet, ve Naciye Aydemir, “Türkiye ve AB’de Kalkınma Porogramları,” *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, S.5-6, 2011, 1-15.

Türkay, Mehmet,: “Devlet, Ulusal Kalkınma ve Kapitalizmin Dinamikleri”, *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, Derleyen: F Aylan Arı, İstanbul: Derin Yayınları, 2006.

Türker, Munise Tuba, “İçsel Büyüme Teorilerinde İçsel Büyümenin Kaynağı ve Uluslararası Ticaret Olgusuyla İlişkisi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.25, 2009, 87-94.

Türkiye İstatistik Kurumu, *Bölgesel Göstergeler TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi*, Ankara: 2010.

Türkiye İstatistik Kurumu, *Hane Halkı İş Gücü Araştırması Bölgesel Sonuçlar 2013-2004*, Ankara: 2003.

Vurucu, Aslı Nazlı, *Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bölgesel Eşitsizlik Üzerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

World Bank, *Dünya Kalkınma Raporu*, http://info.worldbank.org/etools/docs/library/166856/UCMP/UCMP/7_leda.html , Erişim Tarihi:10.12.2014.

Yavuz Tiftikçigil, Burcu, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları*, İstanbul: Derin Yayınları, 2010.

İnternet Yayınları

<http://ab.gov.tr/index.php?p=105&l=1>. Erişim Tarihi: 04.04.2015.

http://www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/bolgeselfarklar.pdf, s.103, Erişim Tarihi:10.10.2014.

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=87&l=1>, Erişim Tarihi: 10.09.2014.

http://www.abgs.gov.tr/files/ab_mff_2014_2020_notu.pdf, Erişim Tarihi: 11.11.2014.

<https://ec.europa.eu/eusurvey/files/96ac0e7c-abda-400e-9138-49e19b2d852c>, s.3, Erişim Tarihi: 25.11.2014.

<https://ec.europa.eu/eusurvey/files/96ac0e7c-abda-400e-9138-49e19b2d852c>, s.10, Erişim Tarihi: 25.11.2014.

http://www.tepav.org.tr/upload/files/13763934217.Onuncu_Kalkinma_Plani_Hakkin_da_Bir_Degerlendirme.pdf, s.12, Erişim Tarihi:20.01.2015.

http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf, s.19, Erişim Tarihi: 20.12.2014.

<http://www.karacadag.org.tr/kalkinma-kurulu.asp>, Erişim Tarihi:01.01.2015.

http://www.ziyaguney.com/index.php?option=com_content&view=article&id=831:duenyada-ve-tuerkyede-boelge-kalkinma-ajanslari&catid=54:aratrma-ve-raporlar&Itemid=220, Erişim Tarihi: 02.01.2015.

<http://www.karacadag.org.tr/vizyon-misyon.asp> Erişim Tarihi: 05.01.2015.

<http://www.karacadag.org.tr/genel-sekreterlik-detay.asp?ContentId=10>, Erişim Tarihi: 02.01.2015.

<http://www.karacadag.org.tr/ydo-detay.asp?ContentId=14>, Erişim Tarihi: 02.01.2015

<http://www.ab-ilan.com/karacadag-kalkinma-ajansi-mali-destek-programlari/>, Erişim tarihi: 10.01.2015.

<http://www.karacadag.org.tr/destek.asp?SayfaAltCatId=1>, Erişim tarihi: 10.01.2015

<http://www.karacadag.org.tr/destek-detay.asp?SayfaId=576>, Erişim tarihi:
10.01.2015.

<http://www.karacadag.org.tr/destek-detay.asp?SayfaId=577>, Erişim tarihi:
12.01.2015.

<http://www.karacadag.org.tr/destek-detay.asp?SayfaId=310>, Erişim tarihi:
13.01.2015.

<http://www.karacadag.org.tr/destek-detay.asp?SayfaId=574>, Erişim tarihi:
02.01.2015.

<http://www.karacadag.org.tr/destek-detay.asp?SayfaId=575>, Erişim tarihi:
07.01.2015.

[http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0C
DIQFjAE&url=http%3A%2F%2Fspace.trakya.edu.tr%2Fjspui%2Fbitstream
%2F1%2F366%2F1%2F0032763.pdf&ei=OSBBVYPZGImU5T2gMAK&u
sg=AFQjCNFoUFCRbORZcOdn4GIKh1Gz6U0hju](http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0C
DIQFjAE&url=http%3A%2F%2Fspace.trakya.edu.tr%2Fjspui%2Fbitstream
%2F1%2F366%2F1%2F0032763.pdf&ei=OSBBVYPZGImU5T2gMAK&u
sg=AFQjCNFoUFCRbORZcOdn4GIKh1Gz6U0hju), Erişim Tarihi:
20.01.2015.

ÖZ GEÇMİŞ

Adres : 5028 Sok. Merkez Mah. Mercan sitesi
No:B/13 Karaköprü/Şanlıurfa

Cep Telefonu : 0506 863 88 36

E-Posta : yigt_emrah@hotmail.com

Adı : Emrah

Soyadı : KIRATOĞLU

Doğum Tarihi : 08.04.1987

Doğum Yeri : Şanlıurfa

Ask. Durumu : Yaptı

Medeni Durum : Bekar

Uyruk : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim Durumu

Yüksek Lisans **Harran Üniversitesi**
Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı

Üniversite **Pamukkale Üniversitesi**
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

Lise **Özel Murat Lisesi**
Türkçe-Matematik

